

Mat, klær og møbler:
En studie av ulike avhendingsprosesser

Rebecca Dyer Ånensen

Masteroppgave

Våren 2014

Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen

Sammendrag

Denne studien ser nærmere på mekanismene rundt hvorfor, hvordan og når man velger å kvitte seg med ting fra husholdningen. Forbruksforskning har lenge vært en veletablert nisje innen økonomi, antropologi, kultur-studier og sosiologi, men her er det den første delen av forbruket, det å tilegne seg ting, som tradisjonelt har stått i fokus. Avfall og handlinger som gjør noe til avfall er noe som ofte tas for gitt og som oversees, men å studere dette kan gi stor innsikt i våre sosiale handlingsmønstre og samfunnsstrukturer. Hvordan og hvorfor mennesker kvitter seg med ting er en viktig del av forbruket og har, som forbruket, implikasjoner for sosial status, identitet, tilhørighet og estetiske idealer.

Fordi det finnes lite forskning på området, og spesielt lite norsk forskning, har jeg valgt å gjøre en eksplorerende empirisk studie hvor jeg bruker sensitiverende begreper i analysen av datamaterialet. Problemstillingen for studien kan deles inn i to hovedspørsmål:

- 1) Hvorfor velger man å kvitte seg med noe fra husholdningen?
- 2) Hva påvirker når og hvordan man velger å kvitte seg med noe fra husholdningen?

I et forsøk på å få et helhetlig bilde av hvilke vurderinger som gjøres når man skal kvitte seg med eiendeler og hvordan disse vurderingene eventuelt varierer mellom forskjellige kategorier av ting har jeg valgt å gå bredt ut og ser på tre typer eiendeler: det en konsumerer (mat og dens tilhørende emballasje), det en kler seg med (klær og sko) og det en omgir seg med i hjemmet (bruksting og møbler). For å belyse problemstillingen har jeg gjort dybdeintervjuer med ni personer, fem menn og fire kvinner jevnt fordelt på aldersgruppene 20-30 år og 50-60 år.

Ved å se på et så bredt utvalg av eiendeler får jeg ikke bare et innblikk i hvorfor og hvordan man kvitter seg med dem, men også hva som er forholdet mellom dem. Gjennom en «grounded» analyse viste blant annet tid seg som et sensitiverende konsept som både separerer de tre typene eiendeler og binder dem sammen. For å illustrere dette har jeg laget to forløpsmodeller som viser avhendingsprosessen i et tidsperspektiv. Den underliggende tidslinjen skiller de tre kategoriene av eiendeler da de har forskjellige livsløpslengder i husholdningen. Mat og emballasje har det korteste livsløpet på grunn av matens materialitet og emballasjens tap av primærfunksjon så snart maten er pakket ut. Disse utgjør også mesteparten av hverdagsavfallet som krever tid i hverdagen for å håndteres. Klær, sko, bruksting og møbler er underlagt samme forløpsmodell, men klær og sko har generelt et

kortere livsløp i husholdningen og er nærmere knyttet til kroppen enn bruksting og møbler som også i større grad utgjør en del av «hjemmet».

Ved hjelp av forløpsmodellene har jeg forsøkt å illustrere at hvorfor og hvordan vi kvitter oss med ting er en kompleks prosess. Det er lite i studien som tyder på at det å kvitte seg med ting er en tankeløs handling som drives av et umettelig behov for det nye. Tvert imot krever det mye energi og nøye vurderinger, ikke bare i forhold til hvorvidt man ønsker å bli kvitt eller beholde, men også hvordan man eventuelt skal kvitte seg med det. Forhandlinger rundt hva man vil kvitte seg med skjer heller ikke i et vakuum, men i en hverdagssetting under konstant påvirkning fra sosiale og strukturelle forhold. Her har det også vært særlig fruktbart å trekke frem informantenes egne livsløpsfaser for å belyse at hvordan hverdagslivet er organisert i tid og rom har konsekvenser for hvorfor og hvordan man kvitter seg med de forskjellige typene eiendeler, og ikke minst for lengden på tingenes livsløp, altså når man velger å kvitte seg med dem.

Antall ord i hovedteksten: 33 148

Forord

Å skrive en masteroppgave om søppel har vært interessant på mange måter. Min problemstilling kan virke noe banal og jeg har derfor ikke forventet særlig respons når temaet mitt har kommet opp i samtale, men det har vist seg gang på gang at søppel er noe alle har en mening om. Alle har en anekdote å fortelle eller et spørsmål å stille, alle har noe de forbinder med søppel. Samtaler med kjente og ukjente har derfor gitt meg mange gode (og dårlige) ideer, og hele tiden minnet meg på samfunnsrelevansen av å studere noe så hverdagslig som hvordan vi forholder oss til søppel.

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært en utrolig spennende, lærerik og utfordrende prosess som jeg ikke hadde kommet meg levende igjennom uten hjelp og støtte fra menneskene rundt meg. Først og fremst vil jeg rette en stor takk til min veileder, Ann Nilsen. Det har vært et privilegium å jobbe med en så kunnskapsrik og engasjert veileder. Denne oppgaven ville ikke blitt den samme uten henne. Jeg vil takke mine medstudenter på toppen av Sofie Lindstrøms hus for god støtte og livsnødvendige kaffepauser. Jeg vil også takke mine venner for at de har orket å høre på søppelmaset mitt, spesielt Jessica som har vært en trofast samtalepartner og hjulpet meg med å ordne tankene mine når de har nektet å stå stille. En stor takk også til informantene mine som så villig har stilt opp og gitt av seg selv, det setter jeg utrolig stor pris på. Til slutt vil jeg takke foreldrene mine, Anne-Lise og Bjørn, for at de alltid har støttet meg, og samboeren min, Eivind, for at han holdt ut med meg gjennom den tidvis meget frustrerende prosessen det har vært å skrive denne masteroppgaven.

Tabeller og figurer

Tabell 1: Informantoversikt.....	30
Figur 1: Forløpsmodell I (mat og emballasje).....	36
Figur 2: Forløpsmodell II (klær, sko, bruksting og møbler).....	51

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	3
Forord	5
Tabeller og figurer	6
Kapittel 1: Innledning	9
1.1 Tema og problemstilling	9
1.2 Studiens oppbygning	11
Kapittel 2: Bakgrunn	13
2.1 En verden av søppel.....	13
2.1.1 Norge.....	15
2.1.2 Bergensbosset	17
2.2 Oppsummering	18
Kapittel 3: Tidligere forskning.....	19
3.1 Innledning	19
3.2 Avfallsforskningens byggesteiner	19
3.3 Nyere forskning	21
3.3.1 Hva gjør søppel til søppel?.....	22
3.3.2 Holdning, handling og søppelbøtter	24
3.3.3 «Bruk-og-kast-samfunnet»: Fra empiri til teori?	25
Kapittel 4: Metode.....	28
4.1 Forskningsdesign	28
4.1.1 Intervju	29
4.1.2 Utvalg.....	29
4.2 Intervjusituasjonen.....	31
4.3 Tolkning og analyse av intervjumaterialet	32
4.4 Sosiologisk relevans og troverdighet.....	33
4.5 Etske hensyn	33
Kapittel 5: Mat og emballasje	35
5.1 En forløpsmodell	35
5.2 Hvorfor kaste mat?	38
5.2.1 Livsfase og sosiale relasjoner	39
5.2.2 Datostempling	41
5.3 Emballasje	42

5.3.1 Tilrettelegging for kildesortering	42
5.3.2 Tid og rom.....	43
5.3.3 Rutiner og motivasjon.....	44
5.3.4 Sosiale relasjoner og kildesortering	47
5.5 Oppsummering: Ikke en av de «verste»	48
Kapittel 6: Klær og sko	50
6.1 Den andre forløpsmodellen	51
6.2 Pris og affeksjon	52
6.2.1 Alders- eller livsfaseeffekt?	54
6.2.2 Kjønn.....	55
6.3 Kropp og identitet	57
6.4 Beholde, gi bort eller kaste?	59
6.4.1 Å kvitte seg med klær: prosessen.....	59
6.4.2 Sko: en gråsoner	62
6.5 Oppsummering	62
Kapittel 7: Møbler og bruksting	64
7.1 Hvorfor kvitter man seg med ting?	64
7.2 Hva påvirker hvordan man velger å kvitte seg med ting?	66
7.2.1 Tingenes tilstand	66
7.2.2 Tilrettelegging for avhending	68
7.2.3 Intensjon og motivasjon	70
7.3 Unntakstilstander i tid og rom: Flytting og lagring	72
7.3.1 Flytting: Forkorter tidsperspektivet	72
7.3.2 Plass til å lagre: Forlenger tidsperspektivet	74
7.3.3 Lagring av sosiale relasjoner.....	76
7.4 Oppsummering	79
Kapittel 8: Avslutning.....	80
8.1 Oppsummering	80
8.2 Diskusjon	82
Litteraturliste:	85
Vedlegg:.....	90

Kapittel 1: Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Tenk deg en vanlig dag i ditt liv. Tenk deg at du går gjennom dine daglige rutiner fra morgen til kveld. Hvor mange ganger kaster du noe, stort eller smått, i søppelspannet? Det være seg en brukt ørerenser, litt emballasje, en utslitt t-skjorte eller en ødelagt fjernkontroll som du plutselig fikk nok av å se på. Det å kaste og å håndtere søppel i en eller annen form er noe alle må forholde seg til og kan slik sees på som en naturlig del av hverdagen. Det vi kaster kan være ting vi ikke lenger ønsker å ha, ting vi regner som ubrukelige, verdiløse og kanskje til og med ekle. Ordene vi bruker om disse tingene: søppel, avfall, boss, har alle slike negative konnotasjoner. Det er noe uønsket og ubetydelig. Samtidig er dette en så stor del av hverdagen at det er organisert et stort apparat rundt dets eksistens og dedikert en hel bransje, renovasjonsbransjen, til å håndtere det. Det hentes fra husholdninger og industriområder, eller leveres til returpunkter eller gjenvinningsstasjoner. Det sorteres, fraktes, selges, kjøpes, brukes og brennes. Og det ser ikke ut til å ta slutt med det første.

Til tross for søppelets unektelige tilstedeværelse i hverdagen er problemstillinger rundt søppel lite forsket på, spesielt om man ser det i sammenheng med den store mengden forskning som eksisterer rundt forbruk. Avfall og handlinger som gjør noe til avfall er noe som ofte tas for gitt og som oversees. Det er lett å forstå at menigmann ikke ønsker å reflektere over dette ubehagelige og ubrukelige som søppel ofte representerer i hverdagen, men det er på mange måter bemerkelsesverdig at samfunnsvitenskapelig forskning ikke har vist større interesse for temaområdet. Også innen mer spesialiserte retninger der et fokus på søppel og praksiser rundt søppel ville vært naturlig, som miljøsociologi og hverdagsociologi, er dette overraskende fraværende. Zimring (2012:xxv) skriver i innledningen til sitt leksikon om forbruk og avfall: «What we classify and dispose of as wastes provides rich insight into our behavior, social structures and treatment of our environment». Altså er det ikke på langt nær verdiløst å studere søppel. Sosiologen Martin O'Brien (2008:1) mener at avfallshåndtering utgjør en så stor del av hvordan samfunnet er organisert at man kan definere et samfunn som «organized patterns of collective activity for managing waste».

Heldigvis er forskning på problemstillinger rundt kasting og søppel voksende, og slike problemstillinger virker stadig mer aktuelle i en verden der klimadebatter raser og søppelbergene tilsynelatende er i konstant vekst. Til tross for at det finnes få empiriske undersøkelser over hva som skjer rundt kasting av søppel på individnivå gjøres det mange

antagelser om individers forhold til dette. Begrepet «bruk-og-kast-samfunn» er mye brukt for å beskrive dagens moderne samfunn og for å skille det fra et tidligere mer «sparsommelig» samfunn. Nyere forskning på kasting og søppel er meget kritisk til at det dras slutninger basert på størrelsen på søppelfyllinger til hva individer faktisk tenker og gjør, og stiller spørsmålsteget ved om kasting er så uproblematisk for folk flest som tesen om et «bruk-og-kast-samfunn» tilsier (Gregson et al. 2007, Evans 2011 og 2012). Det etterlyses mer empirisk forskning og flere sosiologiske studier som kan gi et mer nyanserende og informerende bilde av hva som skjer i husholdningene og hva folk faktisk gjør med tingene sine.

I min studie ser jeg nærmere på mekanismene rundt hvorfor, hvordan og når man velger å kvitte seg med ting fra husholdningen. Fordi det finnes lite forskning på området, og spesielt lite norsk forskning, har jeg valgt å gjøre en eksplorerende empirisk studie hvor jeg bruker sensitiverende begreper i analysen av datamaterialet. Problemstillingen for studien kan deles inn i to hovedspørsmål:

- 1) Hvorfor velger man å kvitte seg med noe fra husholdningen?
- 2) Hva påvirker når og hvordan man velger å kvitte seg med noe fra husholdningen?

I et forsøk på å få et helhetlig bilde av hvilke vurderinger som gjøres når man skal kvitte seg med eiendeler og hvordan disse vurderingene eventuelt varierer mellom forskjellige kategorier av ting har jeg valgt å gå bredt ut og ser på tre typer eiendeler: det en konsumerer (mat og dens tilhørende emballasje), det en kler seg med (klær og sko) og det en omgir seg med i hjemmet (bruksting og møbler). For å belyse problemstillingen har jeg gjort dybdeintervjuer med ni personer, fem menn og fire kvinner jevnt fordelt på aldersgruppene 20-30 år og 50-60 år.

I analyse fant jeg det nyttig å bruke tid som et underliggende kategoriseringsverktøy og har derfor delt eiendelene inn i tre tidsperspektiver eller tidsforløp som også gjenspeiles i inndelingen av analysekapitlene. Første del inkluderer det som har kortest «levetid» i husholdningen, nemlig mat og emballasje. Dette er ting som er en del av hverdagsforbruket og som i større grad enn de andre eiendelene er gjenstand for hverdagsrutiner. Neste del tar for seg klær og sko som har lenger levetid og flere alternative utganger fra husholdningen når tiden er inne for det enn mat og emballasje. Dette er også eiendeler man bruker utenfor husholdningen og som er en del av vårt uttrykk i møte med verden. Siste del tar for seg forholdet til møbler og vanlige bruksting i husholdningen. Dette er det jeg ser som det lengste tidsløpet fordi det omhandler større ting med lengre varighet som ikke bare blir en del av

husholdningen, men en del av «hjemmet», og som også krever en større langsiktighet og stabilitet fra eieren.

Gjennom analysen har jeg utviklet to forløpsmodeller som viser avhendingsprosessen i tid og hvilke sosiale og strukturelle forhold som påvirker når og hvordan man velger å kvitte seg med eiendelene. Den første forløpsmodellen tar for seg mat og emballasje, mens den andre ser på klær, sko, bruksting og møbler. Jeg har valgt å lage én modell som omhandler klær, sko, bruksting og møbler da hovedelementene i avhendingsprosessen er relativt like. Fordi det er lagt vekt på forskjellige deler av prosessen og fordi tidslinjen hovedsakelig er noe lenger for bruksting og møbler enn for klær og sko har jeg likevel valgt å dele disse inn i separate kapitler. De strukturelle og sosiale forholdene påvirker på ulike nivåer og på ulike måter for forskjellige typer eiendeler. Derfor diskuterer jeg ikke hvert av forholdene for seg selv, men drar dem inn når jeg ser på spesifikke eiendeler og situasjoner.

1.2 Studiens oppbygning

Ved å gi et blikk på søppel i verden og Norge ønsker jeg i **kapittel 2** å sette studien inn i et større perspektiv og etablere samfunnsrelevansen ved å studere hvordan vi forholder oss til søppel i hverdagen. I tillegg gir jeg en liten oversikt over renovasjonstilbudet i Bergen kommune da det er her jeg har gjort min datainnsamling.

I **kapittel 3** etablerer jeg studiens sosiologiske relevans ved å gjøre rede for hva som finnes av tidligere forskning på området og hva som har inspirert min problemstilling.

Kapittel 4 gir en beskrivelse av studiens forskningsdesign og hvilke metodiske valg jeg har gjort gjennom forskningsprosessen. Jeg bruker en «grounded» tilnærming i analysen og tar derfor ikke utgangspunkt i et satt teoretisk rammeverk, men forsøker å finne rammeverket i mitt eget datamateriale. Her gir jeg også en grundigere presentasjon av informantene og implikasjonene for studien.

Kapittel 5 er første analysekapittel og her presenteres den første forløpsmodellen, nemlig den for mat og emballasje. Kapitlet viser hvordan det å kvitte seg med mat og emballasje er en prosess i tid og diskuterer dette særlig i forhold til livsfase, sosiale relasjoner og offentlig tilrettelegging for kildesortering.

I **kapittel 6** presenteres forløpsmodellen for klær, sko, bruksting og møbler. I dette kapitlet legger jeg frem hva som påvirker hvordan og når man ønsker å kvitte seg med klær og sko. Jeg diskuterer viktigheten av innkjøpsverdi, affeksjonsverdi og trivselsverdi i forhold til alder,

livsfase og kjønn. Klær og sko har større nærhet til kroppen enn de andre eiendelene og jeg diskuterer deres sårbarhet med henhold til hvordan kropp og identitetsfølelse endres over tid. Til slutt ser jeg nærmere på selve avhendingen av klær og sko.

Kapittel 7 tar for seg det lengste og siste tidsforløpet i denne studien, nemlig den for bruksting og møbler. Her presenterer jeg hvorfor og hvordan man kvitter seg med bruksting og møbler og ser spesielt på hvordan tilstanden til brukstingene og møblene, hvilke muligheter for avhending som er tilgjengelig, i tillegg til informantenes egen intensjon og motivasjon, påvirker valgene som tas. Til slutt ser jeg på hvordan unntakstilstandene «flytting» og «lagringsplass» kan forkorte og forlenge tingenes livsløp i hjemmet.

Kapittel 2: Bakgrunn

Før vi går nærmere inn på hva som er gjort av forskning rundt kasting og søppel er det nyttig å få en grov oversikt over hvordan verden ser ut med tanke på disse problemstillingene. Hva er det som kastes i verden i dag og hvordan håndteres dette? Her er det også naturlig å se nærmere på Norge, og da spesielt hvordan avfallshåndteringen er organisert i Bergen kommune. Det er i Bergen jeg har gjort mine empiriske undersøkelser, og lokal tilrettelegging for resirkulering er noe som diskuteres i samtlige av intervjuene mine. En kort redegjørelse for hva det lokale renovasjonsselskapet BIR tilbyr vil derfor også tas med her.

2.1 En verden av søppel

Forbruk, og da også avfall, har alltid eksistert, men det var den industrielle revolusjon som satte fart på utviklingen og mengden vi forbruker og kaster i dagens samfunn. Fabrikker begynte å produsere billigere og mer, større og mer effektive transportmidler gjorde varene tilgjengelig for et voksende globalt marked, og stadig flere migrerte til byene for å skaffe seg arbeid (Dobraszczyk 2012).

I dag bor mer enn halvparten av verdens befolkning i byer. Hvert år produserer verdens urbane befolkning til sammen 1.3 milliarder tonn fast avfall¹, det vil si at hver person gjennomsnittlig genererer 1.2 kg avfall i døgnet. Over de siste 10 årene har den globale mengden fast avfall fra urbane områder steget med hele 90 prosent, og Verdensbanken estimerer at vi innen år 2025 vil produsere nærmere 70 prosent mer avfall enn vi gjør i dag, altså 2.2 milliarder tonn i året. De tidlig industrialiserte landene har lenge befunnet seg på avfallstoppen, men de siste årene har den prosentvise økningen av avfall vært størst i utviklingsland. I 2004 gikk Kina forbi USA som det landet som produserer mest avfall (Hoornweg og Bhada-Tata 2012).

Hva som kastes rundt om i verden påvirkes blant annet av kultur, økonomi, klima og hvilke energikilder som er tilgjengelige. Lavinntektsland har størst andel organisk avfall² mens høyinntektsland har størst andel papir, plastikk og annet uorganisk avfall. Ifølge Verdensbanken utgjør organisk avfall nesten halvparten av den totale globale avfallsmengden, mens papir utgjør 17 prosent, plast 10 prosent, glass 5 prosent og metall 4 prosent (Hoornweg og Bhada-Tata 2012). FNs mat- og landbruksorganisasjon rapporterer at en tredel av all mat som produseres i verden ender opp med å bli kastet (Miljøverndepartementet 2013). Spiselig

---

¹ Fast avfall inkluderer avfall fra husholdninger, industri, servicenæringen, byggebransjen og jordbruk som blant annet matavfall, plastikk, papp, papir, tekstiler, elektronikk, byggingsmateriell, spesialavfall og jordbruksavfall.

² Organisk avfall inkluderer mat, hageavfall, tre og rester fra foredlingsprosesser.

mat er den avfallstypen som har vokst mest de siste årene. Maten som kastes i USA³ alene ville vært nok til å brødfø verdens sultende befolkning (Thoring 2012).

Avfall er noe man forholder seg til på alle nivåer i samfunnet. Med andre ord er det noe individer må forholde seg til i hverdagen, det er noe som kommuner og institusjoner må håndtere og forvalte, i tillegg til at det er en betydelig del av den globale økonomien og gjenstand for både nasjonale og internasjonale reguleringer. Det blir stadig tydeligere at det ikke bare er produksjonen av varer som er internasjonal, men også gjenbruk, resirkulering og sluttbehandling⁴ av utrangerte, ødelagte og ikke lenger ønskede varer. Til eksempel var avfall og generelt skrap den mest verdifulle eksportkategorien fra USA til Kina i 2008 (Crang et al. 2012). Hvor forskjellige typer avfall og brukte varer eksporteres til varierer blant annet med lokale lover og reguleringer. For eksempel åpner de avslappede miljølovene i Bangladesh for at utrangerte skip kan eksporteres dit for å demonteres (Crang et al. 2012). De forskjellige delene kan da selges på det lokale eller det globale bruktmarkedet, eller resirkuleres til nye produkter, som for eksempler møbler (som er populære blant den bangladeshiske middelklassen) (Gregson et al. 2010). Hele 99 prosent av hvert skip gjenvinnes, men selv om dette er positivt fra et gjenvinningsstandpunkt, er en del av materialet som gjenvinnes ikke forsvarlig å bruke igjen (som f.eks. plater av asbest), i tillegg til at dette er farlig arbeid som utføres med minimalt med verneutstyr (Gregson et al. 2010).

Tekstiler er et særlig globalisert produkt, også når det gjelder gjenbruk, gjenvinning og sluttbehandling. Mesteparten av klærne på det globale bruktmarkedet kommer fra vestlige land. Tilbudet av klær på dette markedet drives derfor ikke av etterspørsel, men av mengden klær som vestlige forbrukere har til overs, der bare en liten del absorberes av det lokale markedet (Crang et al. 2012). Av 13 000 tonn med klær som leveres til den norske bruktkjeden Fretex⁵ er det kun 25 prosent som videreselges i lokale Fretexbutikker, mens 60 prosent eksporteres til utlandet⁶ (Fretex 2014a). Crang et al. (2012:18) gir en god beskrivelse av den internasjonale prosessen for bruktklær som de kaller en «multilayered process of sequentially stripping out value» der

---

³ Inkluderer mat som kastes fra amerikanske husholdninger, matbutikker, restauranter og matutsalg.

⁴ Sluttbehandling vil vanligvis innebære at avfallet brennes uten energiutnyttelse eller at det legges på avfallsdeponi (f.eks. landfyllinger) (Miljødepartementet 2013).

⁵ Fretex drives av Frelsesarmeen Norge og er Norges største attføringsbedrift og bruktkjede.

⁶ Av de resterende prosentene går 2 prosent til materialgjenvinning, 2 prosent til pussefiller og 10 prosent til energigjenvinning.

[...] consumers disregard what they do not want, charity organisations discard what they do not think they can resell themselves, domestic recyclers then sift that for «vintage» or «retro» clothes and sell the remainders to international traders, who in turn resort it for different destination countries. Then, in those countries, wholesalers and dealers will sort the shipment again, breaking it into smaller bundles to fit their own market niches».

Dumping av bruktklær på det internasjonale markedet kan skade markedet for lokalt produserte klær, men på en annen side skaper det også andre typer jobber. India har strenge reguleringer for import av bruktklær for å skjerme egen klesindustri, men tar imot ødelagte klær som kan brukes som råmateriale.

Etter hvert som avfall har blitt en større eksportvare har det også vokst frem et internasjonalt regelverk rundt avfall og avfallshåndtering. FN-konvensjonen om «kontroll med grenseoverskridende transport og håndtering av farlig avfall» (også kalt Basel-konvensjonen) er et eksempel på dette, og har som hensikt å hindre at farlig avfall dumpes i land med begrensede muligheter til å ta hånd om det på en miljømessig og helsemessig forsvarlig måte (Miljøverndepartementet 2013:19). Likevel er det store utfordringer med å passe på at slike regelverk følges. Av den raskt voksende mengden elektronisk avfall blir en stor del av dette eksportert ulovlig eller under falske forutsetninger fra vestlige land til land i Afrika og Asia. Denne typen avfall inneholder farlige giftstoffer og demontering for å hente ut edle metaller innebærer derfor en stor risiko for både mennesker og miljø. I 2012 ble det kastet rundt 7 kg e-avfall per person i verden og Norge er et av landene som kaster mest e-avfall per innbygger (Vidal 2013).

Den Europeiske Union (EU) har også innført diverse direktiver for håndtering av avfall med et overordnet mål om å håndtere avfall som en ressurs innen år 2020. Som en del av sin strategi presenterer EU et avfallshierarki der den øverste prioriteten er avfallsminimering etterfulgt av ombruk, resirkulering, energigjenvinning og til slutt deponering. Som medlem av Europeisk Økonomisk Samarbeidsområde (EØS) forplikter også Norge seg til å følge EUs direktiver, noe som kommer sterkt til syne i den nasjonale avfallsstrategien «Fra avfall til ressurs» fra 2013 (Miljøverndepartementet 2013).

2.1.1 Norge

I Norge har avfallsmengden økt med 39 prosent fra 1995 til 2011. Mye av økningen skyldes oppgang i næringsdrift, men den prosentvise økningen er størst når det gjelder

husholdningsavfall. Som i verden som helhet utgjør organisk avfall størst andel av den totale avfallsmengden i Norge (dog store deler av dette er trevirke). Til tross for økningen gjenvinner vi over 80 prosent av den totale avfallsmengden. Det skal sies at disse tallene ikke bare reflekterer materialgjenvinning, men også energigjenvinning, altså at avfallet går i forbrenningsanlegg som gjør energien til fjernvarme (Miljøverndepartementet 2013). Her ligger vi ganske likt med våre naboland Sverige og Danmark (Jørgensen 2012).

En viktig utvikling i norsk avfallspolitikk er at det i 2009 ble forbudt å deponere organisk avfall, noe som har redusert mengden avfall som sendes til landfyllinger betraktelig (Miljøverndepartementet 2013). Det har lenge vært et prioritert mål i norsk avfallsstrategi at avfallsveksten skal være «vesentlig lavere» enn veksten i brutto nasjonalprodukt (BNP). Dette har vi ikke klart så langt og den norske miljøbevegelsen kritiserer strategien ikke å ha klare virkemidler for å nå dette målet (Hermstad 2013). Her virker myndighetene å være i en skvis mellom oppmuntring til høyere forbruk for å øke BNP og oppmuntring til lavere forbruk for minimering av avfall, også i forhold til renovasjons-selskapene som er avhengige av en jevn strøm avfall for å overleve (slik sett har vi allerede nådd målet om å gjøre avfallet til en ressurs).

Et konkret tiltak fra myndighetenes side for å adressere det store problemet med kasting av spiselig mat er forskningsprosjektet «ForMat». Dette er et samarbeidsprosjekt mellom forskere, norske myndigheter og næringslivet for å kartlegge omfanget av matsvinn fra produksjon, butikker og husholdninger, og hva som skal til for å redusere dette. «ForMat»-prosjektet er også en del av et større prosjekt i EU med mål om å harmonisere metoder for å kartlegge matsvinn i Europa, øke forståelsen for hvordan sosial innovasjon kan bidra til å redusere matsvinn og legge grunnlaget for en felles strategi for å redusere matsvinn (Hansen og Møller 2013).

I tillegg til et økt fokus på avfall og avfallshåndtering fra myndighetenes side har det blitt stadig mer populært å kjøpe brukte klær og møbler, både for å vise at man er miljøbevisst og fordi det er moderne med klær og møbler som er «vintage» eller «retro». Fretex melder i sin årsrapport fra 2012 at «gjenbruksgleden blomstrer som aldri før i kjendisnorge» (Fretex 2013:23). Både Fretex og U-landshjelp fra folk til folk (UFF) er blitt etablerte alternativer å donere brukte klær og møbler til, og har tilgjengelige innsamlingsbeholdere i de fleste norske

byer⁷(Fretex 2014b, UFF 2014a). Begge tiltakene har klare verdiprofiler og knytter virksomheten sin til et større samfunnsansvar; Fretex med miljø og attføring, og UFF med miljø og bistand (Fretex 2013, UFF 2014b). Nettstedet Finn.no har etablert seg som Norges største markeds plass og har et populært brukmarked der en kan både selge og kjøpe, gi bort og få ⁸ (FINN 2014).

Avfall er en global utfordring, men avfallshåndtering er i stor grad en lokal arbeidsoppgave som tar opp en stor del av kommunebudsjettene rundt om i verden. Også i Norge er dette et kommunalt ansvarsområde, noe som gjør at hva, hvor mye og hvordan man resirkulerer varierer veldig mellom kommuner, men også innad i kommuner. Avfallshåndteringen⁹ gjøres gjennom private selskaper som leverer tjenester til kommunene eller gjennom interkommunale selskaper som eies i felleskap av flere kommuner (Miljødirektoratet 2013a).

2.1.2 Bergensbosset

En velfungerende by krever gode systemer for håndtering av avfall. Bystyremyndighetene i den italienske byen Napoli var i 2008 ute i hardt vær, både i nasjonal og internasjonal presse, da langvarig misnøye med byens avfallshåndtering førte til streik blant renovasjonsarbeiderne, noe som raskt førte til at søppelet hopet seg opp og skapte helsefarlige omstendigheter i byen (Hoorweg og Bhada-Tata 2012, Zimring 2012). Betydningen av godt organisert avfallshåndtering er også tydelig i Bergen der kommunens prestisjeprosjekt med å bygge et underjordisk bossnett stadig blir utsatt og øker i pris. I en leder i lokalavisen Bergens Tidende (BT) kritiseres Bergen kommune sterkt for «elendig planlegging og manglende styring» (Steiro 2014). Om lokalavisene er noe å måle etter kan bergenserne virke ganske opptatt av bossproblematikk, og BT kunne i 2013 rapportere at bergenserne var «best i klassen» når det kom til avfallsminimering og kastet 54 kilo mindre boss per husholdning enn landsgjennomsnittet i 2012 (Digranes 2013).

I Bergen kommune er det renovasjonsselskapet BIR¹⁰ som hersker over søppelet, eller bosset som vi kaller det. BIR er et av Norges største renovasjonsselskaper og eies av ni kommuner på Vestlandet, deriblant Bergen kommune. Driften er delt mellom offentlige lovpålagte

---

⁷ Nå kan man også sende klær til Fretex i posten, 8 kg for 50 kr.

⁸ Det finnes også andre brukthandler, både i fysisk form og på internett, men de jeg har presentert her er de tre største og de som har kommet opp i intervjumaterialet mitt.

⁹ Næringsavfall skal håndteres av produsenten.

¹⁰ Informasjonene om BIR i det følgende er hentet fra mange forskjellige sider hos bir.no. For at det ikke skal bli rotete i teksten refererer jeg ikke til de forskjellige sidene her, men jeg inkluderer dem i kildehenvisningen i slutten av oppgaven.

tjenester og konkurranseutsatte tjenester. I Bergen kommune har BIR varierte tilbud, med henting av plast, papir og restavfall utenfor sentrumsområdet, mens det i sentrum er lagt opp til at innbyggerne selv leverer plast, papir, glass og metall, og farlig avfall til et av de 15 returpunktene lokalisert rundt om i byen.

2012 var ifølge BIR et rekordår for gjenvinning da 46,5 prosent av alt innsamlet avfall ble materialgjenvunnet, mens 38,9 prosent ble energigjenvunnet. Avfallet som blir energigjenvunnet går inn i BIRs fjernvarmeanlegg som leverer varme til boliger, næringsbygg og offentlige bygg i Bergen. Det er også snakk om å innføre det de kaller «kundeorientert renovasjon» der kunden kun betaler for de tjenestene de bruker og slik oppmuntre til økt kildesortering og materialgjenvinning. Bergen kommune er den eneste kommunen som ikke har vedtatt et slikt system enda.

Bergen sentrum er en utfordring for renovasjonsselskapet da det er trange gater som begrenser tilgangen for søppeltømming i tillegg til at det er begrensede resirkuleringsmuligheter i sentrum. For å bøte på dette startet BIR i 2013 en mobil gjenvinningsstasjon med faste stoppesteder i Bergen sentrum hver uke for å hente grovavfall fra husholdninger. Bilen har også et gjenbrukshjørne.

2.2 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg vist hvordan problemstillingen min har relevans på et globalt, nasjonalt og lokalt nivå. Hvordan vi forholder oss til søppel på et individuelt nivå bidrar til å forme både lokal og global økonomi, samtidig som politisk satsning og hvilke mottaksapparater som eksisterer legger føringer for hvordan vi kvitter oss med forskjellige eiendeler. I neste kapittel vil jeg gå nærmere inn på hvordan det forskes og teoretiseres rundt hva søppel er og hvilken rolle søppel har i samfunnet.

Kapittel 3: Tidligere forskning

3.1 Innledning

Forbruksforskning har lenge vært en veletablert nisje innen økonomi, antropologi, kulturstudier og sosiologi, men her er det den første delen av forbruket, det å tilegne seg ting, som tradisjonelt har stått i fokus. Sosiologisk forskning på forbruk ser på kulturelle og sosiale aspekter ved dagens vestlige samfunn. Her snakkes det ofte om *produkters symbolske* verdi som knyttes til sosial status, identitet, tilhørighet og estetiske idealer mer enn praktiske behov (Grana 2010:17). Veblens teori om bruk av varer for å vise økonomisk og sosial status, såkalt *iøynefallende forbruk*, er mye referert til i forbrukersosiologien. Men her glemmes ofte en viktig del av Veblens teori, nemlig bruken av *iøynefallende sløsing*. Varul (2006) mener det er nettopp de rikes mulighet til å *kaste bort* tid, penger og produkter som i størst grad viser deres status, og at dette derfor er det mest sentrale i Veblens teori. Hvordan og hvorfor mennesker kvitter seg med ting er en viktig del av forbruket og har, som forbruket, implikasjoner for sosial status, identitet, tilhørighet og estetiske idealer.

Til tross for at avfall og søppel historisk sett har vært et nedprioritert forskningsområde, ser vi nå en endring. I 2012 ble det for første gang utgitt et leksikon om forbruk og avfall. Leksikonet med undertittelen «The social science of garbage» samler en rekke interdisiplinære perspektiver på vårt komplekse forhold til varer, tjenester og avfall (Zimring og Rathje 2012). Mengden forskningslitteratur er også voksende. Noe av det er sosiologisk (Baudrillard 1998, Derksen og Gartrell 1993, Ødven 1997, Chappells og Shove 1999, Hetherington 2004, Holden 2005, O'Brien 2008, Gille 2010, Stewart 2011, Evans 2012, Thompson 1979), men det er også en del innenfor antropologi (Douglas 2002, Hylland Eriksen 2011), arkeologi (Rathje og Murphy 1992, Lucas 2002), historie (Strasser 1999), geografi (Buckley og Gregson 2009, Gregson et al. 2007, Gregson et al. 2010, Crang et al. 2012), kulturteori (Hawkins 2006) og markedsføring (de Coverly et al. 2003). All litteraturen jeg har funnet vil jeg karakterisere som «vestlig», med flest bidrag fra USA og Storbritannia, noe som betyr at det jeg presenter her også vil være fra et «vestlig» perspektiv.

3.2 Avfallsforskningens byggesteiner

Det er enkelte verk som går igjen i mye av avfallsforskningen. Veblens teori om *iøynefallende sløsing* for å understreke sosial og økonomisk overlegenhet er mye brukt. Veblens tilnærming er i hovedsak teoretisk, men han bruker generelle sosiale betraktninger og eksempler for å underbygge teoriene. Jean Baudrillard (1998 [1970]) bygger videre på Veblens diskusjon om forbrukets funksjon i sitt teoretiske og strukturalistisk-inspirerte verk «The consumer society:

Myths and structures». Han argumenterer for at sløsende forbruk har en funksjon i samfunnet og derfor ikke kan karakteriseres som en dysfunksjonell handling. Sløsing, ifølge Baudrillard, gjør at mennesker føler seg levende og man trenger å utvikle en større forståelse av sløsing og kasting for å avdekke dets sanne funksjon i samfunnet (Ritzer 1998). Pop-sosiologen og journalisten Vance Packard lot seg også inspirere av Veblen og gjorde suksess i 1963 med sin bok «The waste makers». Packard viser hvordan produsentene oppmuntrer til kasting med tiltak som planlagt foreldelse («planned obsolescence») i form av dårlig produktkvalitet, men også ved å skape kunstige behov for det «siste nye» hos forbrukerne (Lucas 2002, de Coverly et al. 2003).

En annen viktig bidragsyter til diskusjonen rundt avfall og kasting er den britiske antropologen og kulturteoretikeren Mary Douglas. Hennes klassiske verk fra 1966 der hun blant annet lanserte sin berømte klassifikasjon av skitt som «matter out of place» er både elsket og hatet innen avfallsforskning. Douglas (2002 [1966]) bruker her casestudier av «primitive samfunn» for å si noe om regler rundt renhet i religion og overtro. Et sentralt argument i boken er at klassifisering som handling er en viktig del av rasjonell oppførsel. Ting, mennesker eller dyr kan oppfattes som skitne fordi de ikke passer inn i et gitt klassifikasjonssystem. Skitt, hevder Douglas (2002 [1966]), er i sin essens uorden, og tiltak for å kvitte seg med det er derfor positive handlinger for å organisere omgivelsene.

Sosiologen Michael Thompsons «rubbish theory» går ut på at søppel er en del av et verdikretsløp der ting kan gå fra å ha synkende verdi («transient»), til ikke å ha verdi («søppel»), og så til igjen å ha økende verdi («durable»). Han tar utgangspunkt i egne erfaringer og andres studier, og bruker en geometrisk metode kalt «katastrofeteori» som analyseverktøy. Thompson (1979) argumenterer for at søppel og avfall eksisterer i en slags samfunnsmessig «blindsoner». Det er noe som oversees av de «alvorlige voksne» i samfunnet generelt, og da også som et forskbart emne i sosiologien spesielt¹¹. Denne diskursen hindrer kontakt med enkelte deler av samfunnet som Thompson (1979) mener det er kritisk å vite noe om for å utvikle en helhetlig forståelse av samfunnet.

---

¹¹ Disproporsjonen mellom barnebøker og forskningslitteratur på området er kanskje et symptom på nettopp dette. Et litteratursøk innen de største sosiologiske tidsskriftene både nasjonalt og internasjonalt (f.eks. Sosiologisk Tidsskrift, Acta Sociologica, American Sociological Review, American Journal of Sociology, British Journal of Sociology og Sociology) viser en forsvinnende liten mengde artikler som tar opp søppel og avfall. Et biblioteksøk viser derimot at det ikke er mangel på barnebøker med fokus på temaet, så her har forskningen kanskje noe å lære.

En siste viktig byggestein er innsikten fra arkeologen William Rathjes «garbage project» som startet i 1973. Arkeologi går tradisjonelt ut på å studere levninger fra tidligere samfunn og kulturer, men moderne arkeologi ønsker også å studere dagens samfunn gjennom analyse av søppel og avfall, en metode populært kalt «garbology». Gjennom å analysere avfall, både direkte fra husholdninger og fra søppelfyllinger over hele USA har Rathjes etno-arkeologiske søppelprosjekt bidratt til verdifull innsikt i forholdet mellom hva vi rapporterer at vi kaster og hva som faktisk ligger på søppelfyllingene, og hvilke komponenter som faktisk utgjør størstedelen av søppelfyllingene i motsetning til populær oppfatning (f.eks. utgjør papir 40 % av innholdet i søppelfyllinger, mens plast utgjør 16 % og bleier kun 1,4 %) (Imamichi 2012:304). Funnene viser også hvordan samfunnstrender påvirker hva som kastes. Til eksempel så fant de en betydelig økning i avkuttet fett i søppelet i starten av 1983 som sammenfaller med rapporter publisert i slutten av 1982 om forbindelsen mellom høyfett diett og kreft (Imamichi 2012:303).

3.3 Nyere forskning

Nyere forskning på området preges av både teoretiske og empiriske studier. Strasser (1999) bidrar med et viktig historisk perspektiv og hennes beretning om søppelets historiske utvikling i USA er mye sitert i litteraturen på området. Hennes inspirasjon til å skrive om søppel kom fra hennes tidligere arbeid med historiske perspektiver på husarbeid og markedet for massekonsum i USA som ser nærmere på møtet mellom det private og det offentlige, og hvordan amerikanere takler kulturell og økonomisk endring. «Waste and want» viser en annen side av de samme prosessene og gir viktig innsikt i industrisamfunnets historie og fremveksten av forbrukersamfunnet. Strasser (1999) er interessert i overgangen fra en kultur hvor gjenbruk var normen til det hun kaller en «bruk-og-kast-kultur». Hun uttrykker overraskelse over hvor vanskelig det var å finne historisk litteratur rundt kasting og avfall som ikke bare går på offentlig forvaltning. Dette mener Strasser (1999) vitner om søppel som et tabubelagt og tilsidesatt tema, men som absolutt har en viktig plass i samfunnet og historien.

Flere av de nyere studiene kommenterer den enorme utviklingen som har skjedd innen studier av forbruk, mens veldig lite oppmerksomhet rettes mot kasting og avfall (O'Brien 1999, Lucas 2002, Hetherington 2004, Evans 2012, de Coverly m.fl. 2003). Lucas (2002) bemerker at mens forbruksstudier har utviklet seg til å se forbruk som noe positivt og samfunnsnyttig, sees kasting og søppel, som også er naturlige deler av forbruket, utelukkende som et problem. O'Brien (1999) og Hetherington (2004) mener at kasting og avfall systematisk er blitt oversett

innenfor sosiologisk forskning spesielt. O'Brien (1999) mener dette er fordi kasting og avfall er en så åpenbar del av hverdagen at det hverken reflekteres over eller analyseres samfunnsvitenskapelig. Når avfall faktisk studeres er det som biprodukter av ineffektive prosesser og grådighet, som noe verdiløst, utmattet og i oppløsning (O'Brien 1999). Flere studier kritiserer de klassiske tekstene jeg har presentert for nettopp et slikt ensidig fokus på kasting og avfall (spesielt O'Brien 1999, Lucas 2002 og Hetherington 2004).

3.3.1 Hva gjør søppel til søppel?

Den norske sosialantropologen Thomas Hylland Eriksens bok om søppel fra 2011 gir en historisk betraktning av søppelets utvikling og endring, men tar samtidig opp søppel i en bredere metaforisk forstand (som forsøplede hjerner, menneskelig søppel og informasjonssøppel) og diskuterer den hårfine linjen mellom ressurs og søppel. Avfall, mener Hylland Eriksen (2011), er en av modernitetens mest åpenbare bivirkninger og han undrer derfor over hvorfor dette ikke blir forsket på i større grad. Hylland Eriksen (2011:12-13) ønsker å diskutere «... hvordan søppel kan avskaffes ved å tas inn i meningsfylte kretsløp». Kulturteoretikeren Hawkins (2006:ix) ønsker på sin side å forstå "... how it might be possible to change ecologically destructive practices without recourse to guilt or moralism or despair". I boken «The ethics of waste: How we relate to rubbish» tar Hawkins (2006) ikke utgangspunkt i egeninnsamlet empiri, men ønsker å si noe om hvordan vi lever med søppel ved hjelp av en rekke konseptuelle og metodologiske verktøy. Hun er inspirert av poststrukturalistisk politisk teori, og anvender spesielt mye Foucault. I boken argumenterer hun for at måten vi forholder oss til avfall på også sier noe om hvordan vi forholder oss til død og tap. Når man kvitter seg med noe inngår man som oftest i en relasjon med teknologi og beholdere, men ikke med avfallet i seg selv. Slik opplever man å eliminere og fjerne seg fra noe, men uten å oppleve nedbrytning og endring. Hawkins (2006) argumenterer for viktigheten av å være mer oppmerksom på avfall for å ha et mer realistisk syn på livets forgjengelighet og hvordan alt er i konstant endring.

O'Brien (1999:269) etterlyser mer sosiologisk forskning rundt de sosiale prosessene som gjør noe til søppel, men også rundt de sosiale forholdene som organiserer og opprettholder søppelets status som søppel. Han har et mer teoretisk perspektiv og er kritisk til sosiologiens behandling av søppel og avfall. O'Brien (1999) argumenterer for at søppel har en egen materialitet som i aller høyeste grad er sosiologisk interessant å studere, og mener at Douglas sin kategorisering av skitt som «matter out of place» på ukritisk vis har blitt overført til å gjelde søppel, og har fått stå slik utfordret. Han er også kritisk til Simmel og Veblen for å

kategorisere avfall utelukkende som biprodukter av skrytekonsum og energirester fra en overdreven økonomi (O'Brien 1999:286). Han lanserer derfor sin tese om at industrialiserte samfunn i dag er «rubbish societies», altså samfunn «... whose modes of self-understanding, whose political, social and cultural systems are infused by a relationship to waste and wasting but which, at the same time, seek to deny the very fact that the wasting is the basis on which those societies are able to develop and change» (O'Brien 1999:272). Han kritiserer også Douglas for ikke å ta med seg innsikten fra «Purity and danger» videre i sitt innflytelsesrike verk «The world of goods» fra 1979. Her er avfall og skitt igjen blitt usynlig, til og med som en kulturell kategori (O'Brien 1999).

Hetherington (2004) mener det er et viktig skille mellom kasting (disposal) og avfall, og presenterer en kritisk diskusjon av verkene til Mary Douglas, Rolland Munro og Michael Thompson. Han argumenterer for at forbruk ikke utgjør en fornuftig sosial aktivitet om man ikke tar stilling til «the role of disposition» som en integrert del av hva forbrukeraktivitet handler om (Hetherington 2004:158). Han kritiserer verk som ignorerer kasting eller som bare behandler det som en avfallskategori (som blant annet Douglas og Thompson) for ikke å forstå dens dynamiske og performative rolle innen forbruk (Hetherington 2004:159). Hovedpoenget i artikkelen er at forbruksprosessen ikke er lineær, og at kasting er en del av denne prosessen. Selvet defineres like mye av det som ikke er tilstedeværende (absence) som av det som er tilstedeværende. Hetherington (2004) mener at kasting aldri er endelig, og at det metodisk ligner mer en dør enn en søppelbøtte.

Lucas (2002) tar også for seg «disposability». Han anvender et historisk og arkeologisk perspektiv for å se på praksiser rundt avfall i det moderne angloamerikanske samfunn fra sent på 1800-tallet til slutten av 1900-tallet. Artikkelen er ment som et utgangspunkt for videre studier av avfall som konsept innen materielle kulturstudier og han bruker blant annet eksempler fra casestudier for å illustrere sine hovedpoeng. Også her er Douglas sin klassifisering av skitt sentral. Måten en klassifiserer ting plassert i søppelbøtten eller på søppelfyllingen som søppel kan relateres til Douglas sitt system, selv om søppel ikke nødvendigvis representerer uorden (søppel ut av sin plass har et eget ord på engelsk: «litter»). Lucas (2002) diskuterer også hvordan søppel blir dekonstituert og rekonstituert alt ettersom hvor det plasseres (f.eks. i forhold til resirkulering).

3.3.2 Holdning, handling og søppelbøtter

De norske empiriske studiene rundt avfall som jeg har klart å oppdrive har et mer uttalt miljøperspektiv enn de internasjonale studiene jeg har presentert, og de dreier seg mye om forholdet mellom holdning og handling. Ødven (1997) har utført en kvantitativ studie hvor hun blant annet bruker Ronald Ingharts generasjonshypotese i analysen sin. Denne hypotesen går i korte trekk ut på at det skjer et verdiskifte i samfunnet. Den yngre generasjonen, som alltid har hatt sine materielle behov dekket, er mer opptatt av ikke-materielle problemstillinger, som for eksempel miljø, enn eldre generasjoner som har opplevd ressursknapphet og derfor er mer opptatt av det materielle. Ødven (1997) sier blant annet at dette ikke stemmer i praksis da det er «de gamle damene med handleveske» som, med sitt nøysomme forbruk og hang til gjenbruk, er de desidert mest miljøvennlige i sine handlinger. Holden (2005) bruker en kombinasjon av kvantitative og kvalitative tilnæringer hvor han ser på statistikk i forhold til forbruk i hushold og bruker gruppeintervjuer av hushold. Formålet med studien er «... å få mer kunnskap om sammenhenger mellom miljøholdninger og det private forbruket i norske husholdninger» (Holden 2005:263). Studien viser at såkalte «grønne» husholdninger ikke har et lavere forbruk enn ordinære hushold og Holden kommer frem til tre mekanismer som ligger bak dette: «markeringsbehov», «avmaktsfølelse» og «frihetstrang». Avmaktsfølelse og frihetstrang har negativ effekt på omsetningen av miljøvennlig holdning til miljøvennlig handling. Markeringsbehov har en positiv effekt, men på områder ved forbruket som ikke gjør stor forskjell for miljøet, mener Holden. Han sier også at det har skjedd en avpolitisering av miljøpolitikk som har gjort det til individets ansvar å være miljøvennlig uten tilstrekkelig oppfølging fra det offentlige.

Andre studier har en enda tydeligere agenda rettet mot å påvirke beslutningstakere innen offentlig forvaltning i forhold til søppel og avfallshåndtering. Chappells og Shoves (1999) studie om søppelbøttens funksjon i samfunnet er et av de mer konkrete studiene som også kommer med konkrete anbefalinger til offentlig forvaltning. De ser på den historiske utviklingen av søppelbøtten fra en enkel askebøtte på 1800-tallet til dagens fargerike assortiment av bøtter til forskjellige formål, og at dette er et bilde på hvordan grensene mellom privat og offentlig ansvar i samfunnet endres (Chappells og Shoves 1999:267). Som Thompson (1979) mener de at avfall er sosialt definert, altså at hva som vurderes som kastbart varierer med verdier og motiver hos enkeltindivider, husholdninger og samfunn på forskjellige tidspunkt i historien. Slik er søppelbøtten en målestokk for hvordan tingenes verdi vurderes, og ikke bare et funksjonelt objekt (Chappells og Shove 1999:272). Søppelbøttens

form og størrelse har en innvirkning på hva vi kaster og hvordan vi kaster det, og dette er noe Chappells og Shove oppfordrer at det tas hensyn til i utformingen av fremtidige søppelbøtter. Buckley og Gregson (2009) tar også for seg forholdet mellom privat og offentlig ansvar for avfall. De har utført en kvalitativ studie i England med intervju av husholdninger på den ene siden og analyser av avfallsreguleringer og praksiser på den andre. De ønsker en bedre dialog mellom forskning på konsum og avfall, og mener at utviklingen av offentlige reguleringer av avfall må ta hensyn til hva som foregår i husholdningene, ikke bare hva som foregår ved fortauskanten der søppelspannet står. Derksen og Gartrell (1993) oppfordrer til å sette resirkulering inn i en sosial kontekst og kritiserer sosiologi generelt og miljøsociologi spesielt for ikke å ha en dialog mellom teoretiske og empiriske studium. De som informerer offentlig planlegging av resirkulering er for opptatt av forholdet mellom holdning og handling mener Derksen og Gartrell (1993). Gjennom analyse av både kvalitative og kvantitative data av boligområder med og uten et tilrettelagt resirkuleringstilbud i Canada finner de at individers grad av bekymring for miljøet kun har en effekt på tilbøyeligheten til å resirkulere der det er tilrettelagt for resirkulering (Derksen og Gartrell 1993).

3.3.3 «Bruk-og-kast-samfunnet»: Fra empiri til teori?

En viktig kritikk av de klassiske tekstene som avfallsforskningen bygger på er at de ikke er spesielt empirisk forankret. Tesen om at vi lever i et «bruk-og-kast-samfunn», fremmet av blant andre Packard (1961) og Strasser (1999), virker i utgangspunktet som en opplagt og fornuftig tese om dagens samfunn, beskrevet her av Gregson et al. (2007:697):

In this thesis the undeniable matter of waste, itself pressing, urgent, and excessive, is used to infer the presence of a society defined by its generation: a society ceaselessly discarding and abandoning its surplus as excess, as part of an endless desire for the new.

Det er sterke moralske undertoner i tesen om «bruk-og-kast-samfunnet» og her kategoriseres kasting som noe negativt som må kontrolleres. Ved nærmere øyesyn viser det seg likevel at denne tesen mangler både empirisk og historisk forankring. O'Brien (2008) argumenterer for at det ikke er noe spesielt samtidig over slik kritikk, men at industrialiserte samfunn alltid har vært såkalte «bruk-og-kast-samfunn», og at dette også sannsynligvis vil være beskrivende for alle utviklede sivilisasjoner¹². Det som er annerledes i dag er at noen samtidige samfunn kaster større mengder enn tidligere, uten at dette nødvendigvis underbygger det konseptuelle rundt et «bruk-og-kast-samfunn» (Gregson et al. 2007).

---

¹² Viser her til et eksempel hvor arkeologen David Pendegasts hadde uttalt etter utgravinger av et Maya-samfunn i Belize at innbyggerne «would have traded in a cadillac if the ashtray was full» (O'Brien 2008:6).

Gregson et al. (2007) legger vekt på at «bruk-og-kast-tesen» overser den store mengden ting som i dag også spares og samles på. Med en «grounded» tilnærming har Gregson et al. (2007) gjennomført en etnografisk studie av til sammen 75 britiske husholdninger over to år. Et overraskende funn var at av alt husholdningene i studien kvittet seg med gjennom de to årene var det bare 29 % som ble kastet som søppel, resten ble enten gitt bort eller solgt, og mange strakk seg langt for å gjøre de sistnevnte. Studien fokuserer på vanlige hverdagsobjekter (ting som fyller hjemmene våre), ikke matavfall, emballasje eller hygieneprodukter. Empirien viser at individene i studien inngår i en simultan prosess av sparing og kasting når de prøver å kvitte seg med objekter, og at kasting er sterkt sammenbundet med ens egen identitet og spesifikke kjærlighetsrelasjoner. Altså er det å kvitte seg med ting ikke det samme som å generere avfall, i tillegg til at det er en handling som er både kulturelt og sosialt produktiv. Hovedkritikken av tesen om «bruk-og-kast-samfunnet» er derfor at den blander prosessen det er å kvitte seg med ting med handlingen. Ved å fokusere på prosessen gjennom en materiell kultur-tilnærming blir det tydelig hvordan parrelasjoner, mor-barn-relasjoner og flytting er viktige prosesser for å forstå hvorfor ting blir til søppel (Gregson et al. 2007).

Evans (2012) tar inspirasjon fra Gregson et al. (2007) og vil undersøke nærmere hvordan man kvitter seg med mat. Han ønsker å illustrere med sin studie av husholdninger i Manchester, England, at måten man kaster mat på påvirkes av hvordan husholdninger er sosialt og materielt organisert. Empirien til Evans indikerer at det slett ikke er enkelt for respondentene å kaste mat, men at det tvert imot er ganske angstbetont. Maten som ikke blir brukt oppbevares ofte til den er tydelig uspiselig før den kastes, selv om det på et tidlig tidspunkt var klart at den ikke ville bli spist. Evans (2012) studerer matens sosiale liv og sosiale død i dens overgang fra mat til søppel. I studien finner han at selv om det er mye angst og ubehag knyttet til det å kaste mat kjøper deltakerne i studien rutinemessig inn mer mat enn de klarer å spise. For å forstå hvorfor dette skjer må man se nærmere på de sosiale kontekstene rundt dette, som tid, smak, sedvane, familierelasjoner og arbeidsdeling i hjemmet, i tillegg til materielle kontekster som bevaringsteknologier i hjemmet og matens egen materialitet. Han påpeker avslutningsvis at fokuset på kasting av mat i for stor grad er et individualisert problem. I en tidligere artikkel går han lengre i å si at det er strukturene i samfunnet som fører til at god mat blir kastet og det må politisk satsning til for å få til endring på dette feltet. Det hjelper ikke å skyldte på forbrukerne når samfunnsstrukturer legger opp til at mat skal kastes (Evans 2011).

En norsk studie av klesforbruk er også med på å belyse de komplekse aspektene rundt det å kvitte seg med ting som oversees i tesen om «bruk-og-kast-samfunnet». Rapporten «Hvorfor går klær ut av bruk? Avhending sett i forhold til kvinners klesvaner» skrevet av Klepp (2001) for Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) undersøker hvorfor kvinner kaster klær. Rapporten er ment som et bidrag på veien mot et bærekraftig tekstilforbruk og har hovedfokus på selve forbruket, altså hva som skjer med klærne fra de kjøpes til de avhendes. Det er gjort intervju med 24 kvinner i 40 årene gjennom to runder, der første intervjurunde handlet om klesvaner og andre intervjurunde om klær som kvinnene ikke lenger ønsket. En del av disse etterhvert uønskede klærne ble også undersøkt nærmere av SIFO. Klepp (2001) diskuterer ulike teorier om mote og klesfunksjoner og bruker blant annet Simmel (dobbeltheten mellom stil og mote) og Bourdieu ("smak" som sosialt betinget). I tillegg tar hun utgangspunkt i Pål Strandbakkens videreføring av Vance Packards foreldelsesformer når hun systematiserer argumentene sine. Disse foreldelsesformene er situasjonsbestemt (eieren har nye forbrukerbehov), funksjonell (nye, bedre produkter har kommet på markedet), kvalitetsmessig eller teknisk (produktet er slitt eller ødelagt), og psykologisk (eieren er lei av produktet og ønsker noe nytt) (Klepp 2001:12). Klepp har funnet to ytterligere foreldelsesformer i sitt datamateriale som er at klærne ikke har blitt tatt i bruk i utgangspunktet og at de ikke brukes av bevaringsmessige grunner. Rapporten viser at både mote og slitasje er viktige faktorer som påvirker avhending av klesplagg, men at kroppslige endringer over tid er vel så viktige da klærne til enhver tid skal være både kledelig på kroppen og passende i forhold til kvinnens alder og brukssituasjon (Klepp 2001).

Jeg tar spesielt inspirasjon fra den empiriske forskningen jeg har presentert her i utformingen av min egen studie av hvordan mennesker forholder seg til kasting og søppel. Fordi det ikke er gjort noen norske studier på akkurat dette og for å utfylle det som allerede har blitt gjort, spesielt av Gregson et al. (2007) og Evans (2012) har jeg valgt å se de forskjellige kategoriene, altså mat, emballasje, klær, ting og møbler i forhold til hverandre. Foreldelsesmåtene Klepp (2001) presenterer kan ligne på mine funn i henhold til hvorfor man ønsker å kvitte seg med klær, sko, bruksting og møbler, men kategoriene er for store og generelle til å være til analytisk hjelp for mitt datamateriale. I neste kapittel presenterer jeg forskningsdesignet mitt nærmere.

Kapittel 4: Metode

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for min forskningsdesign, prosessen rundt datainnsamling, hvordan jeg har gjennomført analysen av datamaterialet og hvilke etiske problemstillinger jeg har tatt hensyn til. Jeg vil også presentere informantene mine og legge rammene for studien. Valg av forskningsdesign er blitt gjort med sikte på best å belyse min problemstilling, men også med hensyn til forskningsprosjektets gjennomførbarhet innenfor rammene til en masteroppgave.

Det er gjort både teoretiske og empiriske studier rundt avfall og søppel. Som vist i kapittel 3 er nyere forskning på området svært kritisk til mangelen på empirinærhet i de «klassiske» tekstene, og etterlyser også mer sosiologisk forskning av temaer rundt kasting og avfall. I de empiriske studiene brukes mest kvalitative metoder som intervju og observasjon, men det finnes også noen kvantitative studier rundt mitt tema. Den norske statistikken som er tilgjengelig på dette temaet går mer på miljøvennlighet (hvor mye man resirkulerer, hvor ofte man lar bilen stå, osv.). Jeg er mer interessert i hvordan man reflekterer rundt det man velger å kvitte seg med. Derfor ser jeg det som fruktbart å bruke kvalitativ metode for å belyse min problemstilling.

4.1 Forskningsdesign

Fordi det ikke finnes store mengder sosiologisk forskning rundt dette, og da spesielt lite norsk sosiologisk forskning, har jeg valgt en eksplorerende forskningsdesign (Stebbins 2001). Studiens utforming er inspirert av Glaser og Strauss (1999 [1967]) sin «grounded theory». Å gjøre en «grounded» studie innebærer å generere egne forklaringer og teorier fra egen empiri. Jeg går ikke så langt som å generere teori, men jeg genererer egne begreper i tillegg til å bruke andres begreper som sensitiverende i analysen. Å bruke begreper sensitiverende vil si at begrepet i seg selv bare gir en generell retning, mens det er opp til forskeren å fylle begrepet med mening i konteksten som studeres (Blumer 1969:148).

Selv om man i en grounded studie skal ta utgangspunkt i egen empiri er det også et poeng å være godt orientert i fagområdet man studerer. Glaser og Strauss (1999 [1967]:45) skriver at det er rom for generelle «initial decisions» rundt faglige aspekter som temaområde og vinkling av studien, så lenge dette ikke baserer seg på et «preconcieved theoretical framework».

I det følgende vil jeg gå nærmere inn på hvorfor jeg har valgt intervju som metode for datainnsamling og gi en beskrivelse av utvalget jeg har gjort.

4.1.1 Intervju

Mitt utgangspunkt for studien var en interesse for menneskers egne oppfatninger og refleksjoner rundt det å kaste og/eller kvitte seg med ting og jeg vurderte derfor intervju som den mest hensiktsmessige metoden for å få svar på dette. Jeg har samlet inn datamateriale gjennom semistrukturerte intervju med enkeltpersoner. Dette innebærer at jeg har basert meg på en generell intervjuguide (vedlegg), men samtidig vært en «aktiv lytter» og stilt oppfølgings spørsmål relevante for det som er blitt sagt i det enkelte intervju. I kvalitative intervju er det viktig å være oppmerksom på at datamaterialet blir et produkt av samspillet mellom intervjuer og den som blir intervjuet (Silverman 2011:164). Da dette er en eksplorerende studie har jeg forsøkt å stille mest mulig åpne spørsmål (uten å gjøre dem uklare) for å få frem informantenes egne perspektiver på temaet. Jeg har derfor prøvd å bruke hverdagslige begreper og, i tråd med sensitiverende begrepsbruk, gi informantene rom til å definere hva de selv legger i dem. Til eksempel hadde jeg ikke en satt definisjon av hva som er «søppel», men spurte informantene hvordan de vil definere det.

4.1.2 Utvalg

Utvalget av informanter er gjort på bakgrunn av variablene alder, kjønn og utdanning. Jeg har da ønsket en jevn fordeling mellom aldersgruppene 20-30 år og 50-60 år. Jeg har valgt akkurat disse aldersgruppene fordi jeg ønsket informanter fra forskjellige livsfaser, samtidig som jeg ønsket to generasjoner der den eldre generasjonen tilsvarer «foreldregenerasjonen» til de yngre. I tillegg har jeg etterstrebet en jevn fordeling mellom kjønnene, og mellom informanter med og uten høyere utdanning. Med høyere utdanning mener jeg utdanning ved universitet eller høyskole. Dette er ment å gi en indikator på sosioøkonomisk status. Jeg har valgt ikke å spørre informantene direkte om inntekt fordi årsinntekt ikke nødvendigvis er noe de har klart for seg til enhver tid. I denne typen studie gir utdanning og yrke like gode indikatorer på inntekt, men for å sikre informantenes anonymitet har jeg valgt ikke å spesifisere yrke her, men heller gjort et skille mellom de med og uten høyere utdannelse.

Opprinnelig var jeg interessert i å undersøke hvordan man forholder seg til søppel innad i familier og forsøkte derfor å få informanter fra begge aldersgruppene i samme familie (én forelder og ett barn) for å få et «intergenerasjonelt perspektiv». Dette viste seg dessverre å bli for vanskelig å gjennomføre med den tiden jeg hadde til rådighet, så for at datainnsamlingen ikke skulle stagnere valgte jeg ikke å ha dette som et hovedkriterium, men som noe å etterstrebe der det var mulig. Utvalget er gjort lokalt i Bergen gjennom snøballmetoden, jeg har altså spurt venner og kjente som igjen har spurt sine venner og kjente som har passet mine

utvalgsriterier. Det eneste unntaket er den yngre kvinnelige informanten uten høyere utdanning (Dotti Sani). Dette var min første informant som jeg fant gjennom å kontakte typiske arbeidsplasser for kvinner med yrkesfaglig utdanning. Ingen av informantene er direkte bekjente av meg, men minst ett ledd ut fra mine venner og kjente.

Tilslutt endte jeg opp med to testintervjuer og ni hovedintervjuer, i tillegg til to oppfølgingsintervjuer. Testintervjuene hadde som mål å teste kvaliteten på intervjuguiden og er ikke tatt med som en del av analyse materialet. I hovedintervjuene endte jeg opp med to kvinner i midten av 20 årene, to kvinner i midten av 50-årene, to menn i begynnelsen av 20-årene, en mann i slutten av 20-årene, og to menn i midten av 50-årene. Av disse var én kvinne og én mann i familie som mor og sønn (Gunn og Ola), og to kvinner som mor og datter (Svanhild og Synnøve). Resten av informantene har, meg kjent, ikke noe familieforhold til hverandre. De fleste hovedintervjuene varte i ca. 1 time og er gjennomført mellom begynnelsen av september og slutten av desember 2013.

Tabell 3.1: Informantoversikt

Informanter	Aldersgruppe		Høyere utdanning		Bosted		Bosituasjon			Bil	
	20-30	50-60	Ja	Nei	Sentrum	Utenfor	Hus m/ familie	Leilighet m/ en/flere andre	Leilighet/ hybel alene	Ja	Nei
Maria	X			X		X	X			X	
Petter	X			X		X			X		X
Ola	X			X		X		X			X
Gunn		X		X	X				X		X
Terje		X		X		X	X			X	
Synnøve	X		X		X			X			X
Sander	X		X		X			X			X
Svanhild		X	X			X	X			X	
Harald		X	X			X	X			X	

Tabell 3.1 gir en grov oversikt over informantene, presentert med fiktive navn. De to yngre informantene med høyere utdanning var ikke ferdige med sitt utdanningsløp da intervjuene ble gjort, og begge hadde deltidsjobb ved siden av studiene. Jeg har inkludert de tre beskrivelsene «bosted», «bosituasjon» og «bil» fordi disse sier noe om mulighetene informantene har for kildesortering/avhending av de forskjellige eiendelskategoriene.

Fordi jeg undersøker et veldig hverdagslig tema ønsket jeg også å intervju «vanlige mennesker» og har derfor ikke gått inn for å finne «ekstreme» tilfeller (for eksempel «ekstreme samlere»). Jeg har valgt å dele utvalget inn i de to aldersgruppene både for å få en bred «forbrukerprofil» og fordi det var en enkel, men effektiv måte å differensiere utvalget mitt på.

4.2 Intervjusituasjonen

Gjennomføringen av intervjuene ønsket jeg å gjøre så beileilig som mulig for mine informanter, og endte derfor med å gjøre tre av intervjuene hjemme hos meg selv, to hjemme hos informantene og fire på informantenes arbeidsplass. Jeg gjorde også to oppfølgingsintervju over Skype. Utfordringen med å gjennomføre intervju hjemme hos meg selv var at det ble litt vanskeligere å fremstå som «nøytral» på temaområdet jeg skulle undersøke. I min åpne stue/kjøkken-løsning er det enkelt å se hvordan jeg organiserer min hverdag rundt søppel, samtidig som mine gamle bruktmøbler fra 70-tallet gir et inntrykk av at jeg kjøper ting brukt. I tillegg hadde jeg et oppussingsprosjekt på gang på soverommet, noe som begrenset mine muligheter for å stue bort ting. Selv om informantenes eventuelle oppfatning av meg som en resirkulerende hippie kan ha gjort dem mindre lysten på å være ærlig om hva de gjør med sitt eget søppel, så kan også mitt åpenbare oppussingsrot ha gjort dem mer avslappet over deres eget rot og derfor mer ærlige overfor meg.

Da jeg gjorde intervjuer utenfor hjemmet forsøkte jeg å kle meg på en presentabel måte, og ikke se ut som «miljøaktivist», noe som viste seg å være overraskende utfordrende. Selv merket jeg ikke særlig forskjell på informantenes svar i forhold til hvordan jeg kledde meg, men heller på hvordan jeg presenterte studien før intervjuet. I to av intervjuene glemte jeg å presisere at fokuset for studien ikke var på miljøvennlighet, men på hvilke vaner og tanker informantene har om kasting og søppel. I begge disse intervjuene ble problemstillinger rundt miljøvennlighet tatt opp flere ganger, mens dette er lite fokusert på hos de andre informantene. Dette kan så klart ha vært helt tilfeldig, men jeg synes det er verdt å bemerke.

Utfordringene med å gjennomføre intervju på informantenes arbeidsplass var for det første at jeg selv var noe bekymret for å ta opp for mye av arbeidstiden deres. For det andre var det en større fare for å bli avbrutt enn i de andre settingene. For eksempel hadde en av informantene bare 30 min til neste kunde, noe som gjorde at jeg fortet meg gjennom intervjuet og derfor ikke fikk fulgt opp spørsmålene mine så godt som jeg kunne ønsket. Intervjusituasjonen jeg likte best var da jeg gjennomførte intervjuet hjemme hos informantene. Da virket

informantene mer komfortable samtidig som jeg fikk litt større innsikt i hvordan de organiserte sine hjem i forhold til hva de kastet og hva de lagret.

Med informantenes samtykke brukte jeg diktafon i alle intervjuene, noe som selvfølgelig ikke var uten tekniske problemer. I ett av intervjuene oppdaget jeg ca. 40 min inn intervjuet at jeg hadde trykket på feil knapp på diktafonen og derfor ikke hadde tatt opp noe som helst. Heldigvis var informanten veldig tålmodig og lot meg gjøre intervjuet på nytt, og vi fikk da dekket det meste av det vi snakket om første runde. Den andre tekniske blunderen var da diktafonen ble tom for batteri midt i et intervju. Klok av skade fra forrige feil holdt jeg tett oppsyn med diktafonen og mistet heldigvis bare få minutter under en mindre viktig del av intervjuet.

4.3 Tolkning og analyse av intervjumaterialet

I tråd med forskningsdesignet har jeg gjort en grounded analyse av mitt datamateriale. Jeg har derfor ikke tatt utgangspunkt i et allerede etablert teoretisk rammeverk, men forsøkt å finne rammeverket i mitt eget datamateriale. Fremgangsmåten i analysen har først vært å lese gjennom og gjøre meg noen tanker om hovedlinjene i intervjuene etter hvert som de har blitt transkribert slik at gjennomførelsen av intervjuene til en viss grad har vært informert av tidligere intervju. Til eksempel gjorde jeg valget om å gjøre et niende intervju fordi jeg ville forsøke å finne noen som lignet mer stereotypien av et «bruk-og-kast-menneske» enn de daværende informantene. Til tross for at jeg fulgte opp tips fra venner og kjente om hvem som kunne passe denne beskrivelsen, viste heller ikke den niende informanten seg å være et typisk «bruk-og-kast-menneske».

Hoveddelen av analysen ble gjort etter endt datainnsamling. Jeg gikk da dypere inn i datamateriale og sammenlignet intervjuene med hverandre. Jeg oppdaget tidlig at *tid* var et fruktbart analyseverktøy og sensitiverende begrep, og at det var nyttig å dele inn materialet etter lengden på livsløpet til de forskjellige eiendelene i husholdningen. Datamaterialet ble derfor gruppert etter hva som handlet om mat og emballasje, hva som handlet om klær og sko og hva som handlet om bruksting og møbler. I gjennomlesningene hadde jeg også øynene åpne for eventuelle forskjeller med henhold til kjønn, alder, livsfase og sosioøkonomisk status. Jeg gikk så inn i de tre delene hver for seg og delte inn datamaterialet etter forskjellige tema som kom frem i materialet selv, og lagde slik de to forløpsmodellene jeg vil introdusere i neste kapittel.

Analysekapitlene er organisert på samme måte, der jeg i hvert av de tre kapitlene drar frem de delene av forløpsmodellene som er mest relevante for å belyse problemstillingen og diskutere dem i forhold til relevant tidligere forskning. Jeg gir informantenes egne sitater mye plass i analysekapitlene for tydelig å vise analysens forankring i datamaterialet. For å lette lesningen av sitatene har jeg ryddet i språket, og fjernet pauser og pauselyder. Der jeg har tatt bort deler av det som blir sagt fordi det ikke er vesentlig for å få frem poenget har jeg lagt inn [...]. Der informantene selv legger særlig vekt på et ord har jeg skrevet ordet med store bokstaver, mens der jeg selv ønsker å utheve deler av sitatet for å illustrere et poeng bruker jeg fet skrift.

4.4 Sosiologisk relevans og troverdighet

Min studie er basert på et lite utvalg, men som Silverman (2011:392) påpeker kan små utvalg føre til stor innsikt. Det har vært mye diskusjon rundt hvorvidt kvalitative studier i det hele tatt kan gjøre funn som lar seg overføre til andre situasjoner og kontekster, spesielt på grunn av utvalgets størrelse og representativitet. Men der kvantitativ forskning baserer seg på mange «cases» og få variabler er kvalitativ forskning mer interessert i generalisering av prosesser, og «... by thoroughly examining a small number of cases, the researcher may explore in-depth the contextual dimensions that influence a social phenomenon» (Silverman 2011:392). Som jeg har forsøkt å illustrere i de forgående kapitlene er søppel noe alle har et forhold til, og hvordan vi forholder oss til det sier noe om samfunnet vi lever i. Det gjøres mange generaliserte antagelser om hva som driver oss til å kaste, men uten at dette er forankret i kontekstuell dybdekunnskap om hva som faktisk skjer i husholdningene. Med denne studien ønsker jeg å bidra til den dybdekunnskapen. Gode redegjørelser for valgene jeg har tatt og utfordringene jeg har stått overfor i gjennomførelsen av studien er viktige for å øke funnenes troverdighet, relevans og overførbarhet (Brannen og Nilsen 2011).

4.5 Etiske hensyn

Min studie tar ikke for seg tunge etiske problemstillinger og ble vurdert av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) som ikke meldepliktig etter personvernsopplysningsloven. Likevel kan informasjon om hva man kaster oppleves som personlig og avslørende, og det kan være fare for at informantene mine vil «pynte» på sannheten for ikke å stille seg selv i et dårlig lys. Dette ble bekreftet av min første testinformant som sa at hun ble litt urolig for å sette seg selv i et dårlig lys da hun fikk vite at tema for studiet var søppel. Hun ble derimot beroliget da jeg presiserte at fokuset ikke var på miljøvennlighet, men på vaner og refleksjoner rundt hva man kvitter seg med fra husholdningen. Det har derfor vært viktig for meg å kommunisere dette til informantene mine.

Et annet etisk hensyn var at jeg lokaliserte to av informantene gjennom medlemmer av deres kjernefamilie som da også var bekjente av meg. Jeg tenkte i utgangspunktet at dette ikke ville være et problem siden jeg ikke kjente til informantene direkte, men jeg merket at det vanskeliggjorde spørsmålsstilling rundt familierelasjoner og arbeidsdeling i hjemmet. Jeg valgte da ikke å stille spørsmål som jeg var usikker på om ville være ubehagelige for disse informantene å svare på.

I tillegg til de etiske hensynene nevnt over ble alle informantene informert i forkant av intervjuet om hva datamaterialet skal brukes til og hvem som vil ha tilgang til det, i tillegg til at de når som helst kunne trekke seg fra studien og at datamaterialet vil anonymiseres etter endt studie.

Kapittel 5: Mat og emballasje

Ordet «søppel» blir ofte forbundet med såkalt hverdagsavfall som matavfall og emballasje i form av papp, plast, glass og metall. Hver nordmann kaster gjennomsnittlig 51 kg brukbar mat i året (Hansen og Schrøder 2012). Både i Norge og internasjonalt har det vært et økt fokus på matsvinn de siste årene, spesielt i forhold til den miljøbelastningen det i utgangspunktet er å produsere mat. Mens det i utviklingsland er størst matsvinn tidlig i verdikjeden, altså ved produksjon, lagring og frakt, er det i den vestlige verden i de siste leddene, altså i storhusholdningen, i butikkene og hos forbrukerne matsvinnet er størst. Nye norske undersøkelser viser at rundt 70 prosent av matsvinnet skjer hos forbrukerne (Hansen og Schrøder 2012). I tillegg er emballasjen maten og andre produkter pakkes og fraktes i gjenstand for store miljøkampanjer. Det økte fokuset på resirkulering er i hovedsak rettet mot sortering av papp-, plast-, glass- og metallemballasje i husholdningene, noe som det også i større eller mindre grad er tilrettelagt for fra offentlig side og konstruert et mottaksapparat rundt.

Mat og emballasje utgjør altså en stor avfallskategori som preger våre hverdagsrutiner. Derfor er det interessant å få innsikt i menneskers hverdag og hvordan de reflekterer over en slik hverdagslig problemstilling det er å kvitte seg med mat og emballasje. Gjennom analysen av mitt datamateriale har det vist seg fruktbart å bruke temporalitet som en underliggende forståelsesramme, altså å se objektenes «livsløp» i husholdningen i tid, men også hvor mye tid man er villig til å ofre for å gi objektet en «riktig» utgang fra husholdningen. Fra datamaterialet har jeg derfor utviklet to «forløpsmodeller» der den første tar for seg mat og emballasje og den andre tar for seg klær, sko, bruksting og møbler. Forløpsmodellen i dette kapitlet viser prosessene fra innkjøp av mat (og emballasje) til det skal ut igjen fra husholdningen, og hva som påvirker hvorfor, når og hvordan dette kastes.

5.1 En forløpsmodell

Mat har av naturlige årsaker en mye kortere varighet i tid enn klær, møbler og andre bruksting. I tillegg er det å skaffe, bruke og kaste mat en stor del av hverdagsrutinen vår, det er noe man må forholde seg til hver dag. Derfor er det interessant å se matens tidsforløp i husholdningen skilt ut fra de andre, mer varige tingene. I intervjumaterialet mitt beskriver Ola forskjellen mellom mat og andre eiendeler slik:

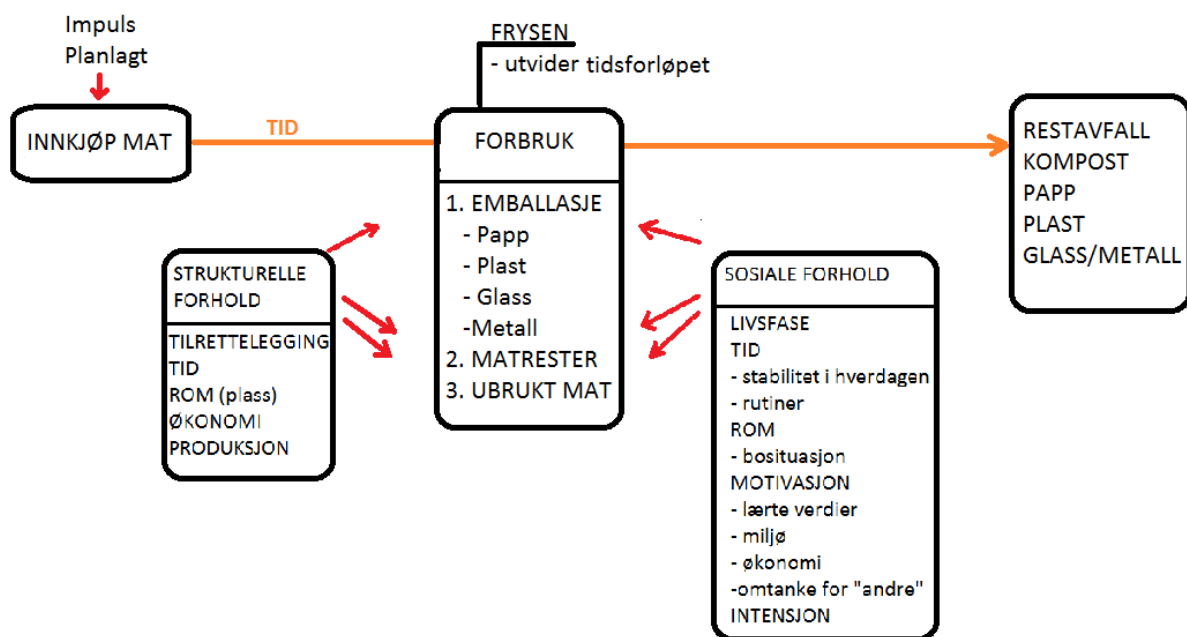
Hvis jeg har muligheten til å få noen til å komme og hente eller noen som vil ha tingene så prøver jeg å la være å kaste det. Men jeg legger ikke ut melding på

Facebook om at jeg har en kjøttdeig som går ut på dato i morgen som jeg ikke har tenkt å bruke, vil noen ha den? (Ler litt).

Altså er mat, på grunn av sin korte holdbarhet, i hovedsak ikke noe man gir videre, men noe man kaster når man ikke får brukt den på andre måter. Men maten bringes sjeldent alene inn i husholdningen; den er svært ofte ledsaget av emballasje i form av plast, papp, glass og metall. Fordi denne typen emballasje mister sin hovedfunksjon så snart maten er pakket ut eller konsumert er dette også noe som må håndteres på daglig basis. Derfor inkluderes emballasje i samme forløpsmodell som mat.

Hvis vi går ut fra mat som hovedprodukt kan det ved første øyekast se ut som en lineær prosess der maten går fra innkjøp gjennom forbruk til matrestene havner i restavfallet eller eventuelt i komposten. Men som indikert av tidligere studier (Evans 2012, O'Brien 2008, Derksen og Gartrell 1993) viser også mitt datamateriale at det er mange forhold som virker inn på og mange biprodukter som kommer ut av denne prosessen.

Figur 1: Forløpsmodell I (mat og emballasje)

Figur 1 illustrerer denne prosessen i tid og viser hvilke strukturelle og sosiale forhold som fremgår som viktige i mitt datamateriale med hensyn til hvorfor man velger å kaste mat og emballasje, i tillegg til når, hvordan og hvilke mengder man kaster. Allerede ved innkjøp er det forhold som påvirker hvor mye av maten man kjøper inn som vil ende opp med å bli kastet. Dette er enkle ting som hvorvidt man gjør godt planlagte innkjøp eller handler på

impuls, i tillegg til hvor ofte og hvilke mengder man handler inn. Over en viss tid vil den innkjøpte maten bli brukt, og man ender da opp med tre hovedkategorier av biprodukter som man må ta stilling til: 1) emballasje i form av papp, plast, glass og metall, 2) matrester i tilberedt og utilberedt form og 3) mat som man ikke har rukket å bruke før den ble dårlig. Oppbevaring av maten i kjøleskap og spesielt i fryseboksen utvider matens «levetid», men ikke i det uendelige. Så før eller siden sitter man igjen med de tre kategoriene nevnt over, men strukturelle og sosiale forhold påvirker hvor mye av dette man ender opp med og hva man velger å gjøre med det.

Det er fem strukturelle forhold jeg finner mest fremtredende i mitt datamateriale. For det første er offentlig tilrettelegging for resirkulering en viktig faktor; hvor tilrettelagt det er for å sortere papp, plast, glass og metall i informantenes nærområde har noe å si for hvor mye som sorteres. Et annet aspekt er tid. Da tenker jeg særlig på tidsbegrensinger satt av produsenten som datostempling på mat med henvisning til «best før» eller «siste forbruksdag», men også i forhold til strukturelle tidsbegrensninger i informantenes hverdag. Relatert til tid er den tredje faktoren rom, da spesielt i form av plass til oppbevaring. Til sist så har økonomi, altså egen inntekt i forhold til prisen på mat, noe å si, i tillegg til produksjonshensyn som produktenes holdbarhet og emballasjen eksistens.

Jeg finner også fem fremtredende sosiale forhold i datamaterialet. For det første så viser livsfase seg gjeldende. Om man er veletablert med jobb, en stabil bosituasjon og familie gjør man andre sosiale handlinger (og har andre forutsetninger for handling) enn om man er singel student i en midlertidig bosituasjon. Her er også perspektiver på tid og rom relevant. Hvordan man disponerer tid, hvorvidt man har en stabil og rutinepreget hverdag eller ikke, hvilken bosituasjon man befinner seg i og hvor mye plass man har til rådighet er aspekter som påvirker hvilket handlingsrom man har i hverdagen. For det fjerde så spiller personlig motivasjon inn. Hovedmotivasjonstypene i datamaterialet er lærte verdier (som nøyksomhet), fokus på egen økonomi, omtanke for miljøet og/eller omtanke for «andre». For det femte så er egen intensjon en viktig faktor, som for eksempel forholdet mellom intensjonen man har for det man kjøper inn og det man ender opp med å gjøre. Alle disse faktorene jobber med og mot hverandre.

De strukturelle og sosiale forholdene påvirker på ulike nivåer og på ulike måter for de forskjellige biproduktene. Videre i kapittelet vil jeg derfor ikke diskutere hvert av forholdene

for seg selv, men drar dem inn når jeg ser på spesifikke situasjoner, først med tanke på matrester og ubrukt mat, og så med tanke på emballasje.

5.2 Hvorfor kaste mat?

Å kaste spiselig mat er noe alle informantene mine gir uttrykk for at de helst ikke gjør. Informanten Maria gir en god beskrivelse av hvorfor man ikke skal kaste mat:

Mat er vel kanskje det eneste jeg på en måte tenker over sånn i utgangspunktet, fordi at for det første så er det dyrt, og for det andre så er det unødvendig å kaste mye mat [...] i hvert fall med tanke på andre og sånn så er det dumt å kaste mye mat.

Dette sitatet oppsummerer hovedgrunnene informantene mine gir for ikke å ønske å kaste mat: mat er dyrt, det kan få negative konsekvenser for «andre» og miljøet, og det sees på som en «unødvendig» handling. Det er likevel noen forskjeller i hvilke hensyn de forskjellige informantene legger mest vekt på. Fokuset på økonomi var mest utbredt hos de yngre informantene. Synnøve og Sander mener deres trange økonomiske situasjon som studenter gjør at de helst vil unngå å la god mat gå til spille. Mat koster penger og å kaste mat blir derfor å kaste penger.

Som Maria nevner så er også kasting av mat definert som ugreit grunnet omtanke for «andre». Mens det økonomiske argumentet kun omhandler konsekvensen overfor en selv og egen lommebok er det sistnevnte en argumentasjon med moralske undertoner som kan knyttes til et større samfunnsansvar. Om du kaster mat i søppelet kan dette få (negative) konsekvenser for udefinerte «andre». Harald utdyper det moralske argumentet og knytter Norge til resten av verden når han sier:

Når man tross alt kan spise hva man vil når man vil, og folk ikke har mat, så er det litt sånn moralsk ansvar å være nøktern med det man har, og ta et ansvar og moderasjon på dette her, for etterhvert hvis Norge kan kutte ned på sitt overskudd så må det som produseres nødvendigvis hvis det fortsatt produseres leveres et annet sted, sånn kan du på en måte flytte litt av etterspørsels... rundt omkring andre steder i verden.

Til sist er det å kaste spiselig mat noe man bare ikke gjør, det er unødvendig. Her kan innlærte verdier gjennom familierelasjoner være en påvirkningsfaktor. Ola legger vekt på hvordan både hans mor og far kommer fra fattige kår, i tillegg til at farssiden jobber i matlagingsbransjen. Han har derfor blitt lært opp til at «mat det kaster man ikke». Moren til Ola, Gunn, legger også vekt på sin oppvekst som førende for hennes forhold til kasting av

mat. For henne spiller ressursene som har gått med for å lage produktet også en rolle for hvilke mattyper hun synes det er verst å kaste. Hun fortalte for eksempel at hun hadde kastet en pakke med egg, men at «[...] det er nå hvert fall ikke noen dyr som er slaktet på grunn av disse eggene, det er høns som har verpet, så det får nå våge seg».

Det er altså mange grunner til ikke å kaste mat, men likevel kastet den gjennomsnittlige nordmann 51 kg spiselig mat i 2011 (Hansen og Schrøder 2012). Hva er det da som gjør at informantene kaster mat selv om de tilsynelatende ikke ønsker å gjøre det?

5.2.1 Livsfase og sosiale relasjoner

Mitt datamateriale viser at allerede ved innkjøp er det forhold som kan påvirke mengden som kastes. Hvor godt man planlegger innkjøpene i tillegg til hvor mye og hvor ofte man kjøper inn mat er faktorer som påvirker ulikt i forhold til hvilken livsfase en befinner seg i og situasjonsbetingede forhold. På spørsmål om han planlegger matinnkjøpene sine svarer Terje at:

*Det vi gjør nå, nå er vi bare to av oss igjen, det er vi setter oss ned en dag i uken, og går gjennom en ukes forbruk, kjøper middager til 7-8 dager og så går vi og handler etter hva vi trenger til de middagene. Fordi at det vi gjorde var å gå og handle hver dag og det ble både **tidkrevende** og **kostbart**, så fant vi ut at siden vi bare er to stykker så lager vi middag for 2-3 dager om gangen, og da er det enklere å sette seg ned og si at dette skal vi ha de neste 7-8 dagene, og så handler vi.*

Dette er et typisk eksempel på hvordan den eldre aldersgruppen i studien gjør matinnkjøpene sine. Dette er også den innkjøpsstrategien en kan få inntrykk av fra media og eksperter er den mest økonomiske strategien (f.eks. Pedersen 2013). Likevel virker ikke denne strategien like fordelaktig for alle informantene mine. På spørsmål om hun får brukt opp maten hun kjøper inn svarer Synnøve, en av de yngre informantene, at:

Det kommer jo veldig an på, i perioder så er jeg absolutt ikke flink på det, og er kanskje når jeg har prøvd å planlegge, jeg kjøper inn liksom for hele uken, det kan jeg bare glemme. De sier at det er så økonomisk, men (ler litt) ikke i mitt tilfelle. [...] Det er ett eller annet som skjer meg da, plutselig så går jeg ut og spiser i stedet (ler litt). Det er kanskje det jeg bruker, jeg skeier ut, bruker penger og sånn så er det å gå ut og spise, men da blir det istedenfor å sitte på det der hybelkjøkkenet så får du liksom litt

avveksling, og da går jo laksefileten hjemme i bosset (ler litt), og det har skjedd mange ganger.

Dette passer med nyere norsk statistikk som sier at «det er særlig unge voksne og småbarnsforeldre i alderen 25-39 som kaster mye mat» (Hansen og Schrøder 2012). Det er ikke nødvendigvis alder som er førende her, men heller hvilken livsfase man befinner seg i. Sammenlignet med de veletablerte eldre informantene har Synnøve og Sander, og Ola, som er unge og ikke enda har stiftet familie, en ganske uforutsigbar hverdag. Matens korte holdbarhet gjør den sårbar for uforutsette hendelser. Som sitatet fra Synnøve viste kan en uforutsigbar hverdag føre til at man kaster mer mat enn man selv synes er nødvendig. Blir man plutselig ringt av en venn så er det fort gjort at laksefileten man tok ut av frysen før man gikk på forelesning eller på jobb blir kastet til fordel for et måltid ute i godt selskap. Det at god mat blir kastet kan derfor knyttes til informantenes prioritering av sosiale relasjoner og sosialt liv over allerede innkjøpt mat. Bor man alene eller med mennesker som ikke deler dine rutiner eller matvaner så virker denne problemstillingen mer aktuell i mitt datamateriale enn om man lever et etablert familieliv. Ola forklarer at:

Nei, jeg prøver å være framsynt når jeg handler, men det er ikke alltid like enkelt for jeg planlegger ikke uken sånn, ja, før jeg er ferdig på jobb, først da vet jeg hva jeg skal resten av dagen.

Han forklarer også at selv om han kjøper inn mat med intensjonen om å bruke det i et middagsmåltid så er det ikke alltid denne intensjonen blir gjennomført når han kommer hjem etter en lang dag og kanskje har en frossenpizza i bakhånd, «så da blir det gjerne liggende, sant, og så plutselig er datostemplingen der, og da er det litt sånn se det an, er det fremdeles hårløst eller må det kastes». Det samme gjelder middagsrester:

Ja, altså jeg prøver liksom, har jeg nok til liksom to middager til så prøver jeg å liksom få pakket det inn og ha det i enten kjøleskapet eller frysen. Så, frysen har litt dårlig plass, så det blir kjøleskapet og så glemmer jeg at jeg har det (ler litt) og så får det hå og så må det kastes.

Her er det lett å bli moraliserende og si at Ola kaster mat fordi han ikke gidder å bruke opp den maten han har eller ikke klarer å holde orden i kjøleskapet. Som Evans (2012:51)¹³

---

¹³ Evans (2012) ser på matens sosiale liv og død i husholdningen, men ser ikke på hvordan deltakerne i studien kaster maten eller den tilhørende emballasjen. Slik er vinklingen for min studie forskjellig fra Evans (2012).

påpeker så overser slik moralsk kritikk den «socio-temporale konteksten» praksiser rundt mat befinner seg i. Matens tidsbegrensede materialitet går ikke alltid så godt sammen med hverdagslivets rytmer (Evans 2012). Når man skal sjonglere jobb og/eller studier og sosiale relasjoner kan en utilsiktet konsekvens være at man kaster mer mat enn man egentlig behøver i en tenkt lineær tilværelse.

For de mer etablerte informantene med familie, stabil inntekt og stabil bosituasjon virker derfor planlagte storinnkjøp rundt én gang i uken som en god strategi for å spare tid og penger (og søppel). For informantene i en mer ustabil livssituasjon er det å handle mindre mengder oftere og mer impulsivt en bedre strategi for å unngå at mye mat går til spille, uten at noen av strategiene kan garantere at dette ikke skjer.

5.2.2 Datostempling

En norsk gallupsundesøkelse fra 2013 viser at den hyppigst oppgitte årsaken til at mat kastes fra husholdningen er at den har gått ut på dato (Hansen og Møller 2013:18). Overraskende nok virker alle mine informanter å være veldig bevisst på at datostemplingen ikke er beste måten å avgjøre hvorvidt maten er dårlig eller ikke. Lukter og smaker maten greit så mener de den fortsatt er brukbar. Det er så klart noen unntak. For produkter som fisk, kylling og noen typer kjøtt overholdes datostemplingen i større grad av informantene av hensyn til egen helse.

Selv om informantene stort sett legger andre kriterier til grunn for å kaste mat, har datostemplingen likevel en viss makt. Sander forteller om en kjøttdeig som hadde gått ut på dato to dager før han hadde tenkt å bruke den, og at han da la den tilbake i kjøleskapet til fordel for annen mat.

Ja, jeg hadde nok spist den i går hvis jeg ikke så det, mest sannsynlig, fordi da hadde, jeg hadde annen mat i kjøleskapet som da med en gang fristet mer, så det er jo en sånn psykisk sak, men spesielt, det gjelder hovedsakelig kun ferskvarer.

Selv om datostemplingen kan føre til at du bevisst eller ubevisst velger å spise andre matvarer i kjøleskapet enn den som har gått ut på dato så kastes ikke nødvendigvis den utgåtte maten. Ola forteller at maten «blir liggende til det nesten får bein å gå på, og så nei pokker nå, ut med det». Maten skal altså helst ikke kastes før den er synlig ødelagt. Evans (2012) finner lignende prosedyrer i sin studie av husholdninger i Manchester, England. Han skriver at fordi informantene hans ikke ønsket å kaste god mat oppbevarte de mat de egentlig visste de ikke kom til å bruke i kjøleskapet til den var synlig dårlig før de kastet den. Dette mener Evans

(2012) indikerer at det ikke er *bare* å kaste mat, men at man gjennomgår spesifikke prosedyrer for å minske engstelsen eller skyldfølelsen forbundet med å kaste mat.

Tilgang til kompost kan også lette litt på samvittigheten når noe først må kastes. Haralds kone har nylig innført kompost i husholdningen og han bemerker at «det er kjekkere å vite at når vi først kaster så går det til et bedre formål enn bare å dumpe det i, kan du si, i bosset da». I tillegg er fryseboksen en oppfinnelse som i større grad enn kjøleskapet forlenger matvarenes liv og dermed også utvider livsløpet i tid. Synnøve uttrykker at hun «er veldig fan av å kjøpe ting som går i frysen (ler litt), hvis du ikke får brukt det så får du tid til å hive det i frysen før det går ut». Men selv ikke i frysen varer maten evig. Svanhild forteller at:

Hvis det er noe som har lagt der litt for lenge og jeg har gått i bue rundt en stund, at det har lagt der så lenge at det ikke er noe fristende å ta det opp, da tar jeg det opp og tiner det og hiver det i komposten.

5.3 Emballasje

Når maten er kjøpt inn og forbrukes så ender man opp med en del biprodukter i form av emballasje og matrester. Det at maten pakkes inn i så mye emballasje i utgangspunktet er en strukturell påvirkning som gjør det vanskelig å unngå å ende opp med en viss mengde søppel. Gunn bemerker at «det er forferdelig mye unødvendig emballasje, [...] ofte unødvendig stor innpakning også i forhold til kvanta som er i boksen sant».

5.3.1 Tilrettelegging for kildesortering

Hvorvidt disse biproduktene ender opp med å resirkuleres eller havner i restavfallet er også avhengig av en del strukturelle og sosiale forhold. Den mest åpenbare strukturelle utfordringen som alle respondentene i studien har vært inne på i en eller annen form er offentlig tilrettelegging for kildesortering i nærmiljøet. Muligheter for kildesortering må være lett tilgjengelig om dette skal prioriteres. Derksen og Gartrells (1993) studie av den sosiale konteksten rundt resirkulering i en by i Canada indikerer at bekymring for miljøet kun gir en positiv effekt på resirkulering når tilrettelegging for resirkulering er til stede. Hva som defineres som «lett tilgjengelig» kan variere fra person til person samtidig som det også er avhengig av tilgang til transport. Et returpunkt med 15 minutters gåavstand fra husholdningen kan defineres som lett tilgjengelig om man har tilgang til bil, men som lite tilgjengelig om man ikke har det. Ola forteller at han ofte «sniker» ting (alt fra vinflasker til elektronikk) ned i restavfallet som han vet egentlig skal kildesorteres og at «det er jo litt mangel på returpunkter i nærheten som gjør at jeg må gjøre det. Eller "må" i gåseøyne (ler litt). Så det blir liksom den

lettvinte løsningen». Ola velger altså det han ser på som den mest lettvinte løsningen, men han føler likevel at han må skjule det slik at ikke naboene ser hvordan han kaster alt i samme spann. Han ser altså ikke dette som sosialt akseptert oppførsel og i intervjuet uttrykker han også en engstelse for at noen skal konfrontere ham med det.

Terje forteller at han først begynte å kildesortere gjennom jobben og sammenligner bevisstgjøringen rundt og tilretteleggingen for søppelsortering med prosessen med å innføre røykeloven:

Nei, tidligere så kastet vi alt ned i et avfallsspann altså, stort sett, og det samme gjorde vi på jobben, der hadde vi en konteiner, der gikk alt sammen i, eneste stor grøt, alt fra isopor til plastikk til matavfall og alt sammen, så når du tenker tilbake igjen på det så er det litt rart at vi gjorde det sånn synes jeg, men det er akkurat sånn som med røykingen, før var det tillatt å røyke alle steder, nå er kommer du, kan ikke du røyke på offentlig sted, jeg føler at det er mye det samme, noen må liksom gripe tak og gjøre noe med det så skjønner folk det etterhvert, men det tar lite grann tid.

For Terje er altså offentlige regler og tilrettelegging det som må komme først, så vil «massene» innrette seg etter hvert. Som sitatet fra Ola viste har han allerede en forståelse for hva som er «riktig» og «galt» å gjøre, men mangelen på tilrettelegging i nærområdet gjør at han velger det letteste heller enn det «riktige».

5.3.2 Tid og rom

Nært knyttet til spørsmålet om tilrettelegging er også spørsmålet om tid. Hvor mye tid ønsker man å prioritere til å håndtere ting som egentlig er uønsket i husholdningen? I en travel hverdag så er det ikke så vanskelig å forstå at søppelsortering ikke alltid er første prioritet. Synnøve forteller at:

Ofte så jobber jeg på ettermiddagen, så kommer jeg hjem og så har jeg litt tid til å lage middag og så skal jeg ut igjen, og da gidder jeg ikke stå og, liksom alt plast og glass og sånn som du leverer inn det skal jo vaskes først, og når du har vasket opp, vi har ikke [opp]vaskemaskin, så du vasker opp kjørler og alt mulig greier, og ser på klokken og så er det så UTROLIG lett, ikke at du ikke har ett halvt minutt til å vaske det opp, men du bare hiver det fort i bosset og så (ler litt), og så er det vekke.

Resirkuleringsdiskursen legger mye ansvar på forbrukeren og sortering av søppel for resirkulering krever en tidsmessig innsats som noen i husholdningen må ofre. Et interessant

spørsmål kan derfor være hvem sin tid dette faktisk går utover. Jeg tar opp dette fordi jeg gjorde en interessant observasjon i datamaterialet der de gifte mennene omtaler både innkjøp av mat og sortering av søppel mer som et «familieprosjekt», mens den gifte kvinnen Svanhild omtaler søppelsortering mer som sitt personlige prosjekt. Mitt datamateriale gir på ingen måte grunnlag for å si noe om hvorvidt søppelsortering i større grad er et kvinnelig ansvarsområde, men om man ser på annen forskning av husarbeid generelt så er det fortsatt slik at kvinnene gjør mest (Dotti Sani 2014). Dette kunne eventuelt også vært en kombinert effekt av både kjønn og alder.

I tillegg til at det krever tid både å gjennomføre sortering av forskjellig emballasje og organisere oppbevaringen av dette, krever dette også en viss mengde plass. Hvor mye plass man har tilgjengelig er tett knyttet til bosituasjon. Bor man i en liten leilighet eller i et kollektiv i Bergen sentrum så er det ikke nødvendigvis like enkelt å organisere søppelsorteringen på en håndterlig måte som når man bor for seg selv eller sammen med familie. Synnøve forteller at:

Det blir kastet ganske mye plast ser jeg i bosset vårt, så det kunne vi ha gjort, jeg vet ikke om jeg hadde fått de andre med på det da, det vet ikke jeg, fordi at man må jo stå og vaske det, og vi har allerede ganske liten plass til oppvask, så da blir det litt em... ja...

Det offentlige tilbudet for henting av sortert søppel er også generelt dårligere i Bergen sentrum enn i områdene utenfor på grunn av de trange bygatene. Muligheten for kompost begrenses også av plass og krever generelt egen tilrettelegging da dette ikke er en tjeneste direkte levert av BIR, men hvor det insentiveres med reduksjon i renovasjonsavgiften.

5.3.3 Rutiner og motivasjon

Samtidig kan gode rutiner lette presset på både tid og plass. Her kan det virke som at de som er i en mer etablert livsfase har et fortrinn. Svanhild er spesielt opptatt av at alt som kan kildesorteres blir kildesortert og for henne går dette på ren rutine. På spørsmål om hun hadde gjort dette selv om det ikke hadde vært tilrettelagt for det svarer hun:

Ja, det tror jeg at jeg kan skrive under på, fordi vi har en hytte i skogen, vi må bære inn vann og bære vannet ut. Der også har jeg med en plastpose med renvasket plastemballasje (ler litt) hjem i sekken, kartonger støffet og pakket, ja, vinflaskene med hjem i retur, i glasset. Neida, jeg ser ikke at det er noe heft, fordi altså det tar noen minutter å ordne det, og jeg synes det er lett og greit, og jeg legger selv til rette for

at, jeg henger opp en plastpose, der putter jeg all ren plast oppi, og det som må vaskes det vasker jeg og tørker og hiver oppi, knyter igjen og går.

For å etablere en god rutine trenger man også en viss motivasjon. Denne motivasjonen kan være sammensatt av forskjellige hensyn. Fordi Svanhild er spesielt opptatt av å sortere søppelet sitt er jeg særlig interessert i hva som motiverer henne til en slik omfattende innsats i det daglige. Da jeg spør om dette virker hun ikke å ha én klar motivasjon, men forteller at hun begynte med kompost fordi hun ønsket god jord til rosene i hagen. Etter hvert som det ble oppmuntret og tilrettelagt fra det offentlige for annen sortering så «har det ene tatt det andre». Etter litt mer graving fra min side svarer hun at hun liker tanken på å «spare» naturen for ressurser ved å resirkulere gammelt materiale, men samtidig virker orden og estetikk å være viktig for henne:

Hvis det er litt orden der ute både i naturen så er det jo et triveligere sted å ferdes, og hvis det som kan bli til jord kan bli til jord i en kompostbinge, enn at det i mellomtiden ligger og slenger ute i naturen, [...] la oss si jeg er på tur i skogen så slenger ikke jeg det fra meg selv om jeg VET at det er ikke noe som ville gjort noe over tid fordi at det vil forsvinne, mens boss det hiver jeg nå DEFINITIVT ikke fra meg, av den grunn at det skal nå ikke forsøple naturen, og det står jo bare der og ser stygt ut.

Harald har også jevnt utviklet rutiner for søppelsortering i husholdningen i takt med offentlig tilrettelegging. Han presenterer en organisk overgang til å resirkulere der de har økt på med forskjellige resirkuleringskategorier etter hvert som de har blitt bevisst på at det er tilgjengelig:

*Nei, vi har vel bare blitt enige om det, vi har i grunnen bare funnet ut hva som tilbys ved veikanten, og hva som er tilgjengelig på sånne resirkstasjoner i nærområdet, så vi vet hvor de er, så ble vi enige om at vi skulle ha et spann bak huset hvor vi samlet opp glass og metall, når det var fullt så tok jeg det med meg ut på neste runde når jeg skulle enten handle eller på tur, aviser blir jo hentet da, vi har sånn avisretur, og når de skulle ha plast så, fikk vi også sørget for å alltid ha sånne plastsekker i huset, så vi samler da plasten i disse sekkene og tar ned, så det er i grunn bare en **rutine** som er etablert, det har aldri vært noe diskusjon eller uenighet om vi skulle ha det eller ikke, det var kan du si, hvordan gjør vi det og **hvordan skal vi mest praktisk ordne dette her**, så det går seg til, det gjør det.*

Harald sier her at det aldri var et spørsmål om de skulle resirkulere, men heller et spørsmål om hvordan de kunne gjøre det på en mest mulig praktisk måte, og at de da har etablert rutiner som gjør det lett for dem å gjøre det. Gunn på sin side snakker ikke om resirkulering med samme selvfølgelighet som Harald og Svanhild, men er mer opptatt av at hun i utgangspunktet har et nøkternt forbruk og derfor bare kaster det hun «må» kaste¹⁴.

Synnøve, datteren til Svanhild, er oppvokst med kildesortering og kompostering som en del av hverdagen, men etter at hun flyttet for seg selv har hun ikke fortsatt med rutinene hjemmefra. Sitater presentert tidligere i kapittelet har vist hvordan Synnøve i presset mellom studier, jobb og sosiale relasjoner kan ende opp med kaste mat, i tillegg til at bosituasjonen hennes gjør det utfordrende å etablere et godt system for kildesortering. I starten av intervjuet virket det ikke som at dette brydde henne særlig, men det kom etter hvert frem¹⁵ at hun har noe dårlig samvittighet for at hun ikke kildesorterer. Da jeg spør om dette er fordi det tidligere har vært en vane eller om det er på grunn av andre hensyn, for eksempel miljø, svarer hun:

Jeg tror nok, det er nok litt begge deler, men det er nok først og fremst, jo vet du hva, det kan egentlig være knyttet like mye til begge deler altså, fordi at jeg føler det litt sånn at nå bryter jeg en slags lov (ler litt) som har vært der hele livet, og så samtidig så tenker jeg litt sånn at jeg burde faktisk tenkt på miljøet når du ser hvor mye boks det blir bare fra en liten husstand, vi er 6 jenter, hvor MYE søppel vi klarer å kaste ut, du tenker jo at på én person så blir det ikke så mye, men det blir det faktisk, så kan man jo se for seg hvor mye det blir på alle, og hvis alle da hadde sortert sånn som min kjære mor så hadde det jo blitt veldig mye mindre, så det er jo det også, men jeg tror akkurat det der sticket som jeg kjenner når jeg kaster noe ulovlig i boks, det er vel kanskje litt den der vanen, at nå, den skulle ikke der, det er vel egentlig bare det som treffer tror jeg, så jeg tror ikke jeg hadde tenkt sånn over det hvis IKKE, for da hadde jeg bare tenkt at det var bare én pappkartong som jeg ikke gadd å skylle som jeg kastet i boksen istedenfor, og du tenker jo ikke på miljøet der og da, det er nok mer vanen som blir brutt, tror jeg, noe som er ikke helt lov å gjøre, og så kommer det større hensynet etterpå da.

---

¹⁴ Nyere norsk forskning på matsvinn viser at mengden mat man kaster øker med utdanning og inntekt (Hansen og Schrøder 2012), er det også slik at fokuset på resirkulering øker med inntekt/utdanning, men at dette (som Ødven (1997) og Holden (2005) er inne på) ikke nødvendigvis har en stor miljøgevinst fordi forbruket er tilsvarende høyt?

¹⁵ I løpet av hovedintervjuet viste det seg at hun hadde mer like verdier som moren enn hun først hadde gitt uttrykk for, noe hun selv også påpekte under oppfølgingsintervjuet jeg gjorde noen uker senere.

Petter på sin side er ikke vant med kildesortering fra oppveksten, og har heller ikke selv vært spesielt opptatt av det. Han mener at han har lite å sortere fordi han generelt kaster lite, samtidig som det ikke er spesielt tilrettelagt for sortering der han bor. Da jeg spurte om han tror han ville kildesortere om det hadde vært mer tilgjengelig svarte han:

Litt vanskelig å svare på, men jeg tror det ville vært en ganske stor tilvenning for meg fordi at det er en ny måte å tenke på, altså jeg vet at tanken er der, jeg skjønner hvorfor tanken er der, men det er også den at i mange tilfeller så blir det en automatisk handling, at ja, kast i den fellesgreien, og det blir et tiltak som tar mye større fokus enn det jeg mest sannsynlig kommer til å tro at er nødvendig, der og da, så det hadde nok vært en sånn SAKTE tilvenning.

Petter gir uttrykk for at for ham vil kildesortering ta mer energi enn det er verdt for den mengden han kaster. Sitatene fra Synnøve og Petter viser at selv om de har forskjellige forhold til kildesortering fra oppveksten er handlingene de gjør som selvstendige voksne de samme. Forskjellen er at Synnøve har dårligere samvittighet for å ikke kildesortere enn det Petter gir uttrykk for å ha.

5.3.4 Sosiale relasjoner og kildesortering

Derksen og Gartrell (1993) skriver at miljøvennlige holdninger har bred sosial aksept i vestlige samfunn og har så godt som blitt en kulturell konstant eller en norm. Likevel er det lite forskning som tyder på at miljøvennlige holdninger nødvendigvis fører til miljøvennlige handlinger (Derksen og Gartrell 1993, Ødven 1997, Holden 2005). Derksen og Gartrell (1993) påpeker at det har vært lite fokus på sosiale relasjoner og sosiale aspekter ved resirkulering i forskningen, men at en studie har vist at å ha venner og naboer som resirkulerer øker sjansen for at du resirkulerer selv. I mitt materiale kommer det frem at flere av informantene ser en sammenheng mellom søppelhåndtering og miljø. Om deres omtanke (eller mangel på omtanke) for miljøet faktisk har en innvirkning på deres tilbøyelighet til å resirkulere er vanskelig for meg å avgjøre, men det sier noe om hva de ser som akseptabelt å gi uttrykk for at de gjør eller ikke gjør. Petter, som ikke er spesielt opptatt av kildesortering, sier for eksempel at «når det gjelder spesialavfall så pleier jeg å levere det inn, det er rett og slett, det får være grenser, selv for meg». Olas fremgangsmåte med å «snike» ting ned i bospannet vitner også om en forståelse for hva som er sosialt akseptabelt og ikke.

Sosiale relasjoner kan også virke begrensende andre veien. Dette blir tydelig med det «ekstreme tilfellet» Svanhild. Hun sorterer plast, papp, glass og metall, og matavfall til

kompost, og hun er like rigid utenfor hjemmet som i hjemmet. Gjennom hele intervjuet har hun mye humor og selvironi rundt sine sorteringsrutiner og kaller seg selv flere ganger «litt sprø». Dette kan virke som en metode Svanhild bruker for å «ufarliggjøre» seg selv i sosiale relasjoner, der hennes «flinkhet» i henhold til resirkulering kan være en kilde til dårlig samvittighet for andre som ikke er like «flinke». Da jeg spør Svanhild om kildesortering er noe hun har fra foreldre eller om hun har venner som er like opptatt av dette avkrefter hun at det er tilfellet og sier at de bare rister på hodet til henne. Hun ser på seg selv som en «foregangsperson». Men man skal forsåvidt ikke se bort fra at vennene hennes faktisk resirkulerer mer enn de ellers ville ha gjort om de ikke kjente Svanhild, selv om det ikke når opp til Svanhilds standarder.

Til sammenligning så har Harald et like avansert sorteringssystem i hjemmet som Svanhild, men han «unnskylder» aldri dette i intervjuet. Det jeg ser som hovedforskjellen mellom Harald og Svanhild er at hun opprettholder rutine sine også utenfor hjemmet. Harald virker ikke spesielt berørt av at det ikke er like tilrettelagt for søppelsortering på jobb som han har det hjemme. Svanhild på sin side forteller at hun har en pose i vesken som hun putter bananskallet i slik at hun kan ta det med hjem i komposten.

5.5 Oppsummering: Ikke en av de «verste»

Det er altså mange forhold som virker inn på når, hvor og hvordan mat og emballasje kastes. Det jeg har vist i dette kapittelet er at selv om mat og emballasje er noe som oppbevares i husholdningen over kort tid er det en prosess å kvitte seg med det. Ved hjelp av forløpsmodellen har jeg vist hvilke forskjellige aspekter som påvirker forskjellige deler av prosessen og diskutert disse med bruk av eksempler fra egen empiri. De tre «biproduktene» emballasje, matrester og ubrukt mat er noe som konstant må håndteres i det daglige der gode rutiner kan lette presset på både tid og plassbruk. Å ha et sosialt liv i en ustabil hverdag kan ha den uheldige konsekvensen at god mat går til spille, og hvilke rutiner som kan bøte på dette problemet varierer med hvilken livsfase man befinner seg i. God tilrettelegging for resirkulering fra det offentlige er viktig for at kildesortering av emballasje i det hele tatt skal være et alternativ, samtidig som personlig motivasjon kan bidra til egen tilrettelegging i hjemmet når det offentlige tilbudet er tilstede. Selv om sosiale relasjoner kan virke begrensende for hva man føler man kan (åpenlyst) kaste som restavfall og ikke, betyr ikke dette nødvendigvis at man endrer handlingsmønster (hverken den ene eller den andre veien), men at man modererer hvordan dette kan oppfattes av andre.

En interessant observasjon er at til tross for at de fleste informantene virker preget av noe dårlig samvittighet og en følelse av at de kunne ha kastet mindre, så mener ingen av dem at de kaster mer enn den gjennomsnittlige nordmann. Tvert imot så er det flere som mener de ligger godt under gjennomsnittet. Dette er interessant fordi de da sier at de ikke er de «verste», eller som Gunn sier «jeg er ikke noe bruk-og-kast-menneske», men insinuerer med dette at det finnes andre som er det.

Kapittel 6: Klær og sko

Klær og sko blir stadig billigere, og folk kjøper og kaster mer enn tidligere. Fra den industrielle revolusjon til i dag har folks forhold til klær som forbruksvare forandret seg drastisk, spesielt etter Andre Verdenskrig da masseproduksjonen virkelig skjøt fart (Bampilis 2012). I Norge har også klesforbruket økt. I 2011 kastet vi 113 000 tonn tekstiler der 42 prosent av dette kom fra husholdningene¹⁶. Klær og sko som går til ombruk kommer utenom disse tallene (Miljødirektoratet 2013b). Å levere gjenstander og klær til brukthandel gjennom etablerte institusjoner som Fretex og UFF er stadig vanligere, i tillegg til at loppemarkeder, både lokale og på nett i form av f.eks. Finn.no, har økt i popularitet (egen antagelse). Klesproduksjon tar mye naturressurser som jord og vann, som egentlig kunne vært brukt til mat og drikke, i tillegg til at de mange behandlingsprosessene tekstilene gjennomgår skaper miljøgifter (Klepp 2001:29). Hvorfor og hvordan vi kvitter oss med klær har derfor en stor samfunnsmessig og miljømessig relevans.

Ved siden av mat ble klær og sko trukket frem som noe informantene mine av ulike grunner synes det var vanskelig å kvitte seg med. Klær og sko begge er kroppsnære eiendeler som også er en del av hvordan vi presenterer oss selv for verden, samtidig som de er sårbare for hvordan kroppen endrer seg over tid. I dette kapittelet presenterer jeg min andre forløpsmodell som også er relevant for neste kapittel om møbler og bruksting. Jeg har valgt å lage én modell som omhandler disse to typene eiendeler fordi hovedelementene i avhendingsprosessen er relativt like. Fordi det er lagt vekt på forskjellige deler av prosessen og fordi tidslinjen hovedsakelig er noe lenger for bruksting og møbler enn for klær og sko har jeg likevel valgt å dele disse inn i separate kapitler. Det er sosiale og strukturelle forhold som gjennom hele forbruksprosessen, fra innkjøp til avhending, påvirker hvorfor, hvordan og når klær ønskes ut fra husholdningen. I dette kapittelet vil jeg trekke ut vesentlige aspekter ved denne prosessen og diskutere disse i forhold til kjønn og alder.

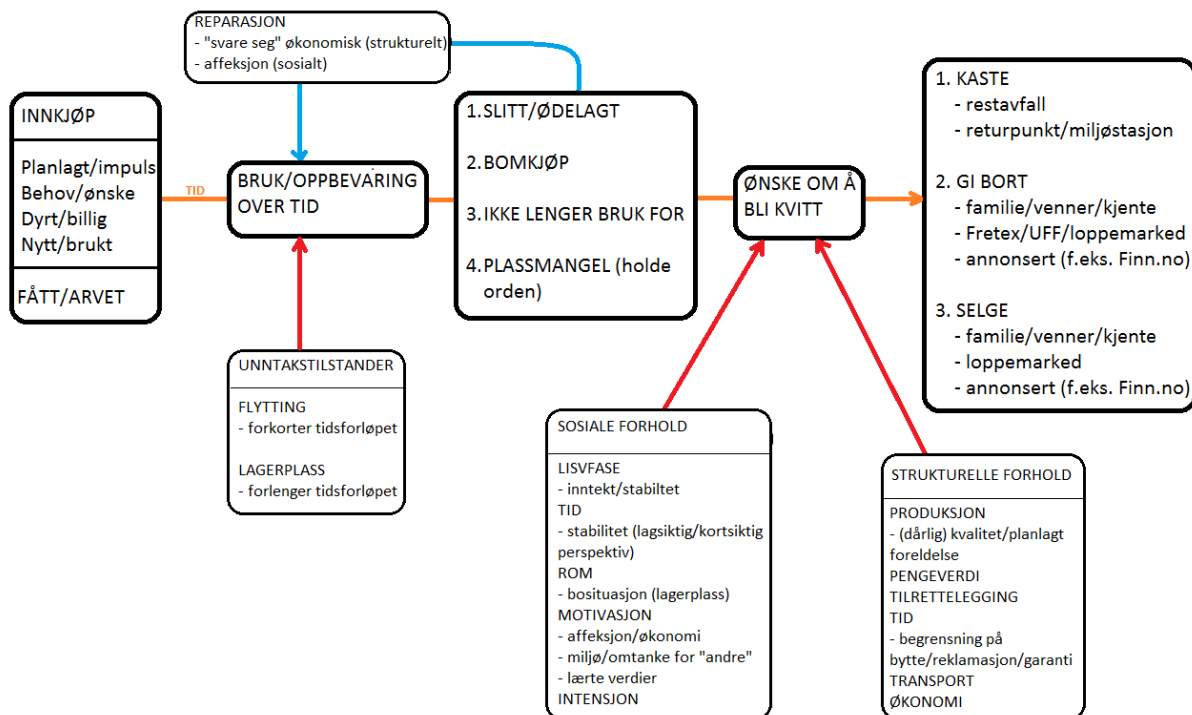
---

¹⁶ Tall fra SSB viser en dramatisk nedgang i tekstilavfall fra husholdningene fra 83 000 tonn i 1998 til 48 000 tonn i 2011, samtidig som forbruket har økt. Det nevnes i statistikken fra 2011 at mengden tekstilavfall har avtatt noe, men det sies ikke i hvilken grad og hvorfor dette er tilfellet. I tallene fra 1998 er tekstiler sendt til ombruk tatt med i den totale avfallsmengden, noe som ikke er tilfellet for tallene fra 2011, men denne prosenten fra 1998 er så liten at det ikke kan forklare den store forskjellen. Jeg synes det er bemerkelsesverdig at dette ikke nevnes i større grad eller spekuleres i hvorfor nedgangen fra husholdningene er såpass stor (hvis denne nedgangen er reell og ikke et resultat av endringer i datainnsamling).

6.1 Den andre forløpsmodellen

Figur 2 viser forløpsmodellen for klær, sko, bruksting og møbler. Grunnen til at alle disse kategoriene er inkludert i samme modell er fordi valgmulighetene for hvordan man kvitter seg med disse er meget like, samtidig som grunnene til at man eventuelt ønsker å kvitte seg med dem og de strukturelle og sosiale forholdene som påvirker dette også er relativt like.

Figur 2: Forløpsmodell II (klær, sko, bruksting og møbler)

Som for mat er det allerede ved innkjøp forhold som påvirker klærne og skoenes «livsløp» i husholdningen, og gjennom bruk eller oppbevaring over tid er det fire hovedgrunner som peker seg ut til hvorfor man eventuelt ønsker å kvitte seg med dem igjen: 1) de er slitt eller ødelagt, 2) det var et bomkjøp i utgangspunktet, 3) en har ikke lenger bruk for det fordi en har «vokst fra det» i størrelse, stil eller funksjon, eller 4) man ikke har plass til det. Om noe er slitt eller ødelagt kan det repareres hvis det er noe av tilstrekkelig affeksjonsverdi eller om det «svarer seg» økonomisk å reparere over å skaffe nytt, og det vil da gå tilbake i bruk eller oppbevaring. Det som ikke blir reparert vil sammen med bomkjøpene, ubrukelighetene og plasstyvene stå i fare for å bli sendt ut igjen av husholdningen gjennom tre alternative utganger: 1) kastes som restavfall eller leveres til et returpunkt eller miljøstasjon, 2) gis bort til kjente eller ukjente (Finn.no), eller til et «godt formål» gjennom f.eks. Fretex, UFF, innsamlinger eller loppemarkeder, eller 3) selges til kjente eller ukjente ved hjelp av fysiske eller virtuelle loppemarkeder som Finn.no.

Så er det, som i forrige kapittel, flere strukturelle og sosiale forhold som virker inn på når og hvordan man velger å kvitte seg med disse eiendelene. De seks strukturelle hovedpåvirkningene jeg finner i mitt datamateriale er produksjon (altså kvaliteten på produktet og eventuell planlagt foreldelse), produktets pengeverdi, hvor tilrettelagt det er for forskjellige typer avhending, hva som kreves av transport for å frakte det og forholdet mellom produktets verdi og eiers økonomi/inntekt. De fem sosiale påvirkningene er hvilken livsfase man er i, tid, rom, motivasjon (økonomisk eller affeksjon, omtanke for miljø og/eller «andre», eller lærte verdier), og intensjon. Unntakstilstandene i modellen («flytting» og «lagerplass») er også relevant for klær og sko, men mest hensiktsmessig å komme tilbake til i neste kapittel. Videre i dette kapittelet vil jeg se nærmere på viktigheten av pris, affeksjon, kropp og identitet for livsløpet til klær og sko i husholdningen, og til slutt se nærmere på selv avhendingen.

6.2 Pris og affeksjon

I denne delen vil jeg først presentere noen typiske eksempler på hvordan klærne og skoenes pengeverdi og/eller affeksjonsverdi har noe å si for deres «livsløp» i husholdningen. Deretter vil jeg diskutere dette i forhold til alder og kjønn.

Hvorvidt det man kjøper er godt planlagt eller ikke, om det er dyrt eller billig, nytt eller brukt, og om det er noe man trenger eller bare ønsker seg er faktorer som spiller inn på hvor godt man tar vare på klærne og skoene, hvor lenge man bruker dem eller eventuelt bare oppbevarer dem i husholdningen og hvordan man til slutt velger å kvitte seg med dem. Klepp (2001) finner i sin studie av avhending av klær blant kvinner i 40-årene at 19 prosent av klærne ikke har vært i bruk når de velger å kvitte seg med dem. Hun mener derfor at vurderinger gjort ved anskaffelsen av klær er svært viktige for brukstiden (Klepp 2001). Det er rimelig å anta at det er en viss sammenheng mellom stikkordene «planlagt», «behov» og «kostbart», som står i motsetning til «impuls», «ønske» og «billig». Hvis man skal bruke mye penger på noe så er det naturlig at man planlegger kjøpet mer nøye enn om man skulle kjøpt noe billig, og at man i større grad tenker gjennom hvorvidt denne tingen faktisk fyller et behov. Synnøve bekrefter denne antagelsen når hun sier: «det er sjelden at det blir spontankjøp for jeg pleier å kjøpe litt dyre ting, så da går jeg og tenker på det». Under dette ligger det også et tidsperspektiv på produktets varighet, eller hvilke forventninger og krav man selv har til produktet. Maria forklarer at:

Jeg kjøper meg en Burberry-jakke, den tenker jeg, den skal jeg ha lenge, det er kvalitet, den skal jeg ha, den liker jeg, den er tidløs. Da går jeg inn og så tenker jeg

«okay, denne her skal jeg ha lenge», [...] men hvis jeg går på Hennes og Mauritz så tenker jeg «blir det hull i den så driter jeg i det, da er det boss».

Hun snakker altså om dyre merkeklær som noe av høy kvalitet og som noe «tidløst» i stil og derfor også noe som hun tenker å ha lenge. Når hun har investert mye penger i et plagg, et par sko eller tilbehør så tar hun også bedre vare på det, mens en billig topp fra Hennes og Mauritz «betyr ingenting for lommeboken» om den blir ødelagt. Hun forteller at hun kjøpte en Burberry-veske for fire år siden og «den kommer jeg aldri til å kaste [...], det er ikke en rift, altså det er ingenting gale med den, den ser helt flunka ny ut». I tillegg til å ta bedre vare på kostbare ting er hun også mer villig til å reparere det om det går i stykker.

Nei, hadde Burberry-vesken blitt ødelagt nå så hadde jeg levert den inn. Da hadde jeg fått den reparert, samme med Burberry-jakken for eksempel, jeg hadde levert det inn, ja, det hadde jeg ikke kastet med det første, med mindre jeg fikk det tilbake og de sa at dette går det ikke an å fikse, da hadde det gjerne gått i bosset, men da hadde jeg vært lei meg.

Dette gjelder også sko, og hun sier at hun ikke kaster sko med mindre det er «virkelig siste sort». Det kommer frem at dette i hovedsak gjelder dyre sko, og disse er hun villig til å bruke penger hos skomakeren for å fikse. Synnøve sier også at hun er «glad i litt dyre skinnsko», men fordi hun som student har dårlig økonomi tar hun veldig godt vare på skoene, «noen ganger så føler jeg at jeg driver sånn skomakerdrift på søndager (ler litt), pusser alle skoene». Hun tar de gjerne til skomakeren om de er slitt slik at de varer en sesong lengre istedenfor å kjøpe helt nye, men presiserer at det må «lønne seg»: «hvis du kjøper sko til 500 så gidder du ikke å bruke 300 hos skomakeren».

For Maria virker pris å ha mye å si for hvordan hun behandler tingene sine og hun sier at hun heller bruker mer penger på å kjøpe ting som er «tidløse» enn å kjøpe masse «mikkmask». Samtidig så kjøper Maria mye på impuls og medgir at hun kan gi klær til venner eller Fretex, også ubrukte klær som fortsatt har prislappen på, «gjernest fordi at størrelsen var for liten eller ett eller annet». Det kan være mange grunner til at hun velger å gi bort disse klærne istedenfor å bytte dem i butikken, som for eksempel forlegenhet over at størrelsen ikke passer eller at hun ikke rekker å bytte dem innen fristen, men det virker ikke som hun ser det som et stort økonomisk tap å gi det bort, noe som igjen kan ha en sammenheng med hva hun betalte for dem i utgangspunktet. Som Synnøve observerer kan det være lettere å gi klær videre ubrukt om de er billige.

På en annen side trenger ikke pris å være avgjørende for hvor lenge man har klærne. For 55 år gamle Gunn er det hun kaller «tidløse» plagg ensfargede plagg som hun helst handler billig på impuls. Hun forklarer at hun har 19 gensere i forskjellige farger og nyanser «og det er veldig sånn der anvendelig fordi at det er alltid en farge som treffer» og «da er man alltid anstendig kledd, og jeg kaster ikke en av de genserne selv om de er nesten helt identiske før den er så krympet og utslitt at den ikke kan brukes mer». Selv om klærne er billige tar Gunn godt vare på dem og har dem lenge: «Jeg har jo bluser som er tredve år gammel, og jeg bruker dem enda». Fordi hun kjøper «tidløse» plagg og ikke er det hun kaller «motehysterisk» så kjøper hun klær som «kan brukes igjen år etter år og da blir man liksom knyttet til det, jeg blir hvert fall det».

Så for Gunn spiller plaggets pris liten rolle for plaggets varighet i hennes varetekt. Det som er avgjørende er at hun liker det og hun bygger da opp et forhold til plagget over tid. Hun tar også vare på klær som hun ikke bruker lenger hvis hun har spesielle minner knyttet til dem og forteller om hvordan hun ble svært engstelig da datteren hadde lånt en kjole av henne uten å spørre:

[...] så kom min datter innom her forleden dag i en av mine kjoler som jeg ikke har brukt på minst 10 år, og jeg fikk helt, jeg kjente hvor vondt jeg fikk, [...] og det der var den gamle julebordkjolen min, og den, det var jo sånn sexy, svart liten sak, og den kom hun i med dongeribukse, jeg fikk jo åndenød, jeg lå her i tre dager og bet negler og lurte på "skal jeg be om å få den tilbake", og så tenkte jeg "nei, nå er du smålig", den kostet 99 kr på Hennes og Mauritz sant.

6.2.1 Alders- eller livsfaseeffekt?

Selv om det er vanskelig å konstatere antydninger til systematikk i et lite utvalg så la jeg gjennom analysen av datamaterialet merke til at de yngre kvinnene la mye vekt på økonomiske hensyn i forhold til både mengde innkjøp og varighet av klær og sko, mens dette perspektivet var nærmest fraværende hos de eldre kvinnene (og hos mennene i begge aldersgruppene, men dette kommer jeg tilbake til). Dette kan være en alderseffekt da de eldre kvinnene har vokst opp i en annen tid med et mer nøkternt forbruk og forbruker derfor mindre klær av vane, noe som gjør at det ikke presser på deres økonomi i samme grad som hos de yngre. Men Gunn viser til at hun som ung hadde et større forbruk av klær enn hun har i dag:

[...] da jeg var ung så var det jo mye mer motepreg, sant, og vi ville være fjong og «inn» i klærne og alt endret seg hele tiden, sant, alt fra både sminke og hårpynt og alt skulle være nytt fra (ler litt) høst til vår og, og sånne ting, og da kastet jeg mye [...]

En mer passende forklaring kan derfor være at dette er en livsfaseeffekt. Maria og Synnøve er først og fremst i en mye trangere økonomisk situasjon enn Gunn og Svanhild. Maria er yrkesaktiv og har dermed tilsynelatende bedre råd enn Synnøve som er student med deltidsjobb, men hun har hus og mann med barn i tillegg til at hun har et tradisjonelt lavtlønnet kvinneyrke så jeg ser for meg at de er nærmere hverandre økonomisk enn de eldre kvinnene som har en lengre arbeidskarriere bak seg og voksne barn som har flyttet hjemmefra. Selv om både Synnøve og Maria sier de prøver å kjøpe klær som er «tidløse» i stil og kvalitet, så er det nærliggende å tro at de er større gjenstand for motepress enn de eldre kvinnene, slik Gunn skisserer at det var for henne da hun var ung. Maria handler også klær på impuls rimelig ofte, selv om hun ikke vil karakterisere seg selv som en «shopoholiker». Synnøve sier hun sjeldent handler klær og sko på impuls, men det blir ofte nye plagg til både sommer- og høstsesongen.

På den andre siden så nevner de yngre kvinnene sjeldent emosjonell tilknytning til klær uavhengig av plaggets pris. Dette kan ha en sammenheng med kvinnenens alder, at de rett og slett ikke har rukket å knytte seg så sterkt til plaggene som Gunn (som har bluser som er eldre enn de unge kvinnene), og at de dyre plaggene følgelig også er de klærne de har hatt lengst. Svanhild virker på sin side ikke å være spesielt opphengt i hverken pris eller minner når det gjelder klær, selv om hun er opptatt av begge disse når det kommer til møbler (som jeg kommer tilbake til i neste kapittel).

6.2.2 Kjønn

Blant mennene i studien finner jeg ikke en slik forskjell mellom de to aldersgruppene. De unge mennene Ola og Sander nevner så vidt at de kan behandle dyrere plagg litt penere eller vil holde på dem lengre enn billige, men jeg får inntrykk av at dette ikke er en veldig relevant problemstilling for dem da de ikke har så mange dyre plagg. De fleste mennene gir uttrykk for at de ikke liker å handle klær. Om de handler klær gjør de enten det på impuls, slik som Sander som slår til når han tilfeldigvis går forbi en butikk med salg og det «passer med stilen», eller i planlagt form når de virkelig trenger noe, det som Harald kaller for «kirurgisk handling»:

[...] jeg går tidlig i butikken en dag og så, når det er lite folk, og så sier jeg hva jeg skal ha (ler litt), så får jeg hjelp til å få det og så går jeg ut igjen.

Et annet aspekt som skiller dem fra kvinnene, som i mitt datamateriale spesielt gjelder de yngre mennene, er at garderoben deres i stor grad består av klær de har fått i gave fra familie eller som de har fått hjelp av kvinnelige venner til å plukke ut. De eldre mennene nevner ikke direkte at de får hjelp av familie og venner, men som sitatet til Harald viser spør han om hjelp i butikken for å gjøre innkjøpene mest mulig effektive. Fordi de yngre mennene får mye av klærne sine i gave gir det også mer mening at de ikke nevner økonomiske problemstillinger i forhold til anskaffelse av klær i samme grad som de yngre kvinnene. Tvert imot sier den unge, men tilsynelatende godt bemidlede Petter at han vegrer seg for å kaste klær fordi «det er jævlig tiltak å få tak i nye», og det er her gode hjelpere kommer inn i bildet:

[...] nå har jeg jo heldigvis en veldig god venninne som drar meg ut på shopping en gang i året og sier at nå må du ha deg nye klær, eller nå må du ha flere klær.

Mennene ser altså ut til å ha et mer praktisk fokus på det å anskaffe seg nye klær: Det er noe de gjør når de må, da som oftest fordi klærne de har er ødelagt eller fordi de har fått beskjed om at de ikke lenger er fine nok, og de vil gjøre dette på en måte som koster dem minimal fysisk og psykisk anstrengelse. Ingen av kvinnene gir uttrykk for at de får beskjed av andre når klærne deres burde byttes ut.

En annen forskjell er at de yngre mennene også i større grad snakker om plaggenes affeksjonsverdi uavhengig av pris enn de yngre kvinnene. Dette kan skyldes at mennene ikke liker å kjøpe klær og derfor har klærne lenger, som Petter sier: «jeg bruker klær til det ikke er så veldig mye mer igjen av dem, og jeg har sydd klær, altså sydd igjen hull fordi at vel... jeg likte den buksen, den følte fin ut, jeg liker den». Petter legger altså vekt på at han likte plagget og ønsket å bevare det lenger fordi plagget følte bra. Bekvemhet og funksjonalitet er også noe Harald legger vekt på når han snakker om sine «permsko» som han fikk da han fullførte militæret for 21 år siden (som han hadde på seg under intervjuet). Han har «sålet dem om to ganger tror jeg, de er litt slitt da, men de funker bra enda, så jeg liker de (ler litt)». Slik sett kan det også virke som at klærne og skoene har en verdi fordi Petter og Harald trives i dem, de har en «trivselsverdi».

Fordi mennene i større grad mottar klær som gaver kan dette også være med på å knytte plaggene til spesielle minner eller personer. Sander forklarer at:

[...] hvis det er noe du har fått av en spesiell person eller hvis det er noe som betyr noe for deg, noe du har gått med til en spesiell anledning eller den type ting da, hvis det har en sentimentalverdi, så beholder du det gjerne mye lenger enn ting du ikke har noe forhold til, ja, det vil jeg absolutt si.

I sin studie av kastevaner i britiske husholdninger finner Gregson et al. (2007) at man inngår i en simultan prosess av sparing og kasting («saving and wasting») når man skal kvitte seg med eiendeler, og at dette er viktig for materialisering av egen identitet og sosiale relasjoner eller kjærlighetsrelasjoner. Mitt datamateriale viser lignende tendenser når det gjelder sparing av klær som knyttes til spesielle personer eller anledninger.

6.3 Kropp og identitet¹⁷

Klær har en større nærhet til kroppen enn andre eiendeler. De både former og formes av kroppen og er derfor sårbare for kroppens endringer over tid. I Klepps (2001) studie av hvorfor kvinner avhender klær var problematikk knyttet til størrelse en vanlig årsak til avhending. Også i mitt materiale er aspekter knyttet til størrelse nevnt. På spørsmål om hun ofte kjøper klær svarer Svanhild: «Altså jeg må jo skifte ut litt av og til, man skifter jo litt fasong og sånt (ler litt)». Gunn på sin side angrer på mange klær hun har gitt til Fretex «fordi at jeg bruker faktisk samme buksestørrelse i dag som jeg gjorde da jeg var tyve». Som tidligere nevnt gir Maria inntrykk av at hun ender opp med å gi bort lite brukt eller ubrukt klær på grunn av problemer med størrelse. Ola kjører en annen taktikk:

Nei, altså i hovedsak så har jeg en hel haug med ting som ikke passer, sant, som jeg liksom har i bakhodet at ja, en dag så er jeg jo slank igjen sikkert så (ler litt). Så liksom, ja jeg har den liggende så har jeg den i alle fall så slipper jeg å kjøpe nytt når jeg har gått ned i vekt eller noe sånt eller, hvis jeg går opp igjen i vekt så har jeg en bukse som er større, sant, så... det er liksom det, at jeg tenker at det er jo brukenes fremdeles hvorfor skal jeg kaste det, sant, og ikke er det noe som kommer til å gå av mote sant, for det at det er liksom bare noen jeans eller en helt vanlig skjorte eller t-skjorte, sant.

Ola tar altså vare på klærne selv om de ikke passer fordi da slipper han å kjøpe nye om han skulle ha en vektendring, samtidig som at klærne fortsatt vil passe ham i stil fordi de er av den typen som ikke «går av moten».

---

¹⁷ Identitetsbegreper er mye brukt og har mange forskjellige betydninger. Det jeg legger i identitet i denne sammenhengen er, som Gregson et al. (2007), hvordan du identifiserer deg selv i forhold til dine eiendeler.

Som sitatet fra Ola viser er det ikke bare i størrelse klærne skal passe, men det er også noe man skal føle seg vel i, altså at klærne står i stil til hvordan man oppfatter seg selv og hvordan man ønsker å fremstå for andre. Gregson et al. (2007) legger vekt på at det man ønsker å kvitte seg med også er viktig for å definere egen identitet og fant at deltakere i studien beskrev klær de ikke lenger ønsket som «ikke meg» eller «ikke lenger meg»¹⁸. Her kommer igjen tidsperspektivet inn. Hvordan vår egen oppfattelse av oss selv forandrer og utvikler seg over tid påvirker også våre eiendeler. Dette kan, som Klepp (2001) også diskuterer, skyldes en ubevisst motepåvirkning, men det er likevel ikke alltid moten passer din egen oppfattelse av hva som er deg. Synnøve forteller om et skjørt hun kjøpte på videregående som var på moten og som hun synes var veldig fint, men som likevel ikke passet *henne* helt:

[...] sånn rett etter jeg hadde kjøpt det så tenkte jeg "oi, det var veldig damete, hvorfor kjøpte jeg det?" og det har bare hengt i alle de årene i skapet mitt hjemme hos foreldrene mine, og det er sikkert derfor jeg ikke har, liksom hengt innerst inne, og det var ikke billige ting, så jeg ville ikke kaste det, og jeg ville ikke ta det på Fretex heller for jeg hadde egentlig ikke brukt det noe særlig, det ble sånn familiebesøk-skjørt, da følte jeg meg nesten tvunget til å ta det på (ler litt), alltid etterlyst (ler litt), "ja, det var nå de skjørtene du absolutt skulle ha" "jaaaa"(sier med sammenbitte tenner) (ler litt), men nå synes jeg faktisk det var SKIKKELIG fint (ler litt), så da var jeg veldig glad for at jeg hadde det.

Selv om skjørtet var moderne da hun kjøpte det så gjenspeilet det ikke Synnøves oppfattelse av seg selv på den tiden: «da jeg kom hjem så jeg på meg selv og så tenkte jeg "jeg er jo ikke 40"». Men når det nå kom på moten igjen «følte det mer naturlig å bruke det». Dette kan også relateres til Thompsons (1979) «rubbish theory» da skjørtet sank i verdi etter det ble kjøpt, og ble så glemt innerst i skapet (ingen verdi), før det igjen ble oppdaget og dermed fikk en stigende verdi. Synnøve bruker dette eksempelet til å argumentere for hvorfor man ikke bør være for hastig til å kvitte seg med ting, men heller legge det til side i en periode og så ta det frem igjen.

[...] jeg er litt imot den der regelen som jeg leser om i alle liksom kvinnemagasiner, "det du ikke har brukt på et år det kommer du aldri til å få brukt", det er bullshit fordi at du kan alltid bruke det, det var jo en grunn til at du kjøpte det. Jeg tror det er litt

---

¹⁸ Dette kan også relateres til hvilket klesforbruk man ønsker å identifisere seg med. Svanhild sier for eksempel at hun kjøper kvalitetsplagg som hun kan bruke lenge, altså hun «kjøper ikke noe i polyester og så er det en og to ganger i bruk og i søppelbøtten, DET er ikke meg».

mer sånn, det er et moteblad gjerne som sier dette, eller det kan være en designer som sier det eller, noen som vil at du skal kjøpe nytt, tror jeg veldig ofte påvirker.

Synnøve påpeker her en strukturell påvirkning fra samfunnet som får deg til å kvitte deg med ting du ellers ikke ville ha gjort for å kunne selge deg mer. Men for å kunne ta vare på disse klærne som har en «hvileperiode» må man også ha plass til det.

6.4 Beholde, gi bort eller kaste?

Til nå har jeg lagt frem forskjellige perspektiver på deler av forbruket som har noe å si for hvordan og når man velger å kvitte seg med klær og sko. Når klær eller sko først har kommet inn i husholdningen så skal det litt til før det sendes ut igjen. Klær har som oftest et fast tilholdssted i husholdning: Klesskapet. Når man skal kvitte seg med klær må man aktivt fjerne disse klærne fra klesskapet. Når dette er gjort er det ikke bare å kaste alt i søppeldunken, her er det flere måter man kan velge å kvitte seg med plaggene på. Etablerte institusjoner som Fretex, og etter hvert også UFF, har blitt et naturlig valg for mange når de ønsker å kvitte seg med klær, hvis man ikke vil gi dem til venner eller familie. I tillegg er det organisasjoner som samler inn klær for å sende sør- eller østover til «de som trenger det», eller som selger det på loppemarkeder til inntekt for diverse frivillige virksomheter (for eksempel skolekorps). Ingen av informantene mine gir uttrykk for at de selger brukte klær. Tvert imot sier Terje: «Altså klær og sånt det får jeg ikke meg til å selge, det pakker jeg, rengjør vi og pakker og så gir vi det til Frelsesarmeen, det samme med en del sko også hvis det er noe som skal kastes».

Det å kvitte seg med klær og sko krever altså både flere og mer bevisste valg enn når man skal kvitte seg med såkalt «hverdagsavfall». Synnøve forteller at «jeg kastet faktisk en bukse her hinn dagen og da tenkte og følte jeg meg helt rar, for jeg kastet en TING, men den var bare helt, HELT ødelagt, så...». Det å kaste andre eiendeler enn mat og emballasje i restavfallet kan altså føles uvant eller feil selv om det faktisk er helt ødelagt, noe som tilsier at det ikke *bare* er å kaste noe om man ikke vil ha det lenger. Jeg vil nå se nærmere på selve avhendingsprosessen, først for klær og så for sko.

6.4.1 Å kvitte seg med klær: prosessen

Det var bred enighet blant informantene om at klær ikke er noe som kastes med mindre de er helt ødelagte. Bedt om å definere «søppel» svarte Gunn at «gamle klær er ikke søppel», men modifiserte det etterpå til å bli at klær ikke er søppel med mindre de er «utslitt og skjoldete». Andre respondenter brukte ord som «tynnslitt», «hullete», «flekkete» og «ser for gale ut» for å beskrive klær som de ville kastet i restavfallet. Men som jeg har forsøkt å illustrere i de

foregående delkapitlene er det ikke bare på grunn av utslitthet man ønsker å kvitte seg med klær, men også på grunn av hvordan plagget passer i både størrelse og stil, noe som endres over tid. Disse tre grunnene sammenfaller med det Klepp (2001) kaller teknisk, situasjonsbestemt og psykologisk foreldelse. I sin studie av hvorfor kvinner avhender klær bygger hun på Packards foreldelsessystem, der hun i tillegg til de tre foreldelsesmåtene nevnt finner at enkelte plagg ikke blir tatt i bruk i utgangspunktet (det jeg har kalt «bomkjøp»), og at plagg kan bli tatt ut av bruk på grunn av funksjonell foreldelse eller fordi man ønsker å bevare plagget. Funksjonell foreldelse, at det har kommet noe teknisk bedre på markedet (for eksempel treningstøy), har ikke kommet opp som en avhendingsårsak i mitt datamateriale. At klær har blitt tatt ut av bruk på grunn av et ønske om å bevare plagget i seg selv har heller ikke kommet frem direkte. I stedet har informantene fokusert på at de bevarer og oppbevarer klær de ikke bruker fordi de har en særlig affeksjonsverdi, enten fordi de forbindes med en spesiell tid eller situasjon, eller fordi de har vært en gave fra noen spesielle personer.

Der Klepps (2001) studie har hovedfokus på hvorfor klær går ut av bruk, ønsker jeg å se nærmere på prosessen rundt hvordan man velger å kvitte seg med klærne. Det å kvitte seg med klær er noe flere av informantene sier de kunne vært «flinkere» til. Ola uttrykker en viss avmakt overfor den prosessen det er å skulle rydde klesskapet:

[...] jeg har jo en haug med klær liggende som jeg kunne kvittet meg med, men det er liksom det å sortere gjennom det og finne ut hva jeg skal kaste eller gi vekk, og hva jeg skal prøve å få reparert, det blir sånn at jeg tilslutt bare samler opp en sekk med klær og så går det i bosset. Og mye av det kan ikke brukes lenger, så akkurat der har jeg ikke så dårlig samvittighet.

Ola, Petter, Terje og til en viss grad også Gunn uttrykker at de bruker klærne til det ikke er så mye igjen av dem og derfor ender opp med å kaste dem i restavfallet heller enn å gi dem videre (Terje bruker gjerne også sine gamle t-skjorter som pussefiller før han kaster dem). Alle gir likevel uttrykk for at klær som kan brukes som oftest gis videre til slektninger og venner, eller Fretex eller lignende, om man selv ikke ønsker å ha dem lenger. Svanhild forteller at:

Ja, hvis jeg rydder i klesskapet, eller NÅR jeg rydder i klesskapet (ler litt), må jo gjøre det av og til, så gir jeg til Fretex, og så hender det at vi får sånne lapper at du kan sette ut en sekk med avlagt tøy, til sånne innsamlingsaksjoner sant, og det har jeg også benyttet meg av.

Grunnene til at Svanhild aktivt fjerner plagg fra klesskapet er at det «blir jo aldri brukt eller bare ligger i skapet og tar plass» og at «det er gjerne noen andre som får gjort nytten av den istedenfor at den ligger her hos meg». Harald gir en mer detaljert beskrivelse av prosessen det er å kvitte seg med klær, og viser hvordan klærne flyttes gjennom flere faser:

Ja, det er enten at det er, iallfall for oss voksne da, så er det ofte at klær blir utslitt, og kanskje må brukes mer og mer uformelt, og mer og mer røft hjemme for å ha en funksjon, men i og med at vi, ikke at jeg klarer å slite ut klærne godt nok før de ender der, så blir det veldig mange klær i bunnen av denne her brukshierarkiet (ler litt), og da er det en avveining, enten å så hive det fordi at det er lite funksjonell, eller å gi det til Fretex som antagelig da vil kaste det likevel (ler litt), men det vi ofte gjør er å gi det til Fretex, og dumpe sånne plastikkposer, for de vil uansett ha kompetansen til å kunne sortere ting, enten å klippe ting opp til filleryer eller kunne bruke litt av teksten noen andre ting, eller som jeg også har forstått at de kan sende ting til andre deler av Europa, hvor behovet er der.

Her er Harald innom flere interessante elementer ved avhendingsprosessen. For det første så legger han vekt på at når klær når et visst slitasjepunkt vil de ikke lenger fungere i sin opprinnelige setting og må derfor flyttes til et annet sted i det Harald kaller «brukshierarkiet» (for eksempel fra bruk i det offentlige til det private)¹⁹. For det andre, og det jeg ser som enda mer interessant, er vurderingen som gjøres rundt hvorvidt dette plagget som har mistet sin opprinnelige funksjon skal gis videre til Fretex eller kastes. Her vurderer Harald det slik at «ekspertene» på Fretex vil ha bedre kompetanse til å utnytte plaggets fulle potensiale, enten ved å klippe det opp til filler eller sende det videre til andre steder hvor det etterspørres. Dette kan på én side sees som å gi ansvaret videre for å kaste klær som du egentlig tenker burde kastes, altså la noen andre velge om de vil «lage» søppel eller ikke. På en annen side er det også å ta ansvar for at plagget som du ikke lenger kan bruke får en ny sjanse et annet sted, altså at det gis videre med et håp om at det kan komme noen andre til nytte.

På samme måte som med kildesortering er det også her viktig at mulighetene er tilgjengelige for å gi klær man ikke lenger ønsker videre. Sander forteller at:

Det er sånn ekstremt sjeldent at jeg går igjennom klesskapet for å kaste ting, men det har skjedd at jeg har på en måte plukket ut sånn ti dongeribukser og masse t-skjorter

---

¹⁹ Klepp (2001:43) diskuterer også hvordan mengden akseptabel slitasje varierer med tid, rom og mote.

og bare puttet det i poser og så sendt det videre, fordi i tillegg til em... det er også en sånn her Fretex-beholder da i nærheten, så den kan jo du bare, du trenger ikke kjøre ned der engang så, alt er veldig, jeg tror bare det med at det er tilgjengelig og det er veldig lett å gjøre det riktige da om du vil, så det er en veldig viktig del av grunnlaget da, for å gjøre det, at det er enkelt.

6.4.2 Sko: en gråsone

Klær har et mye mer etablert avhendingsalternativ enn sko. Flere av informantene er skeptiske til å gi sko videre og Svanhild sier at «hvis sko er utgått så er det vel egentlig ikke noe som bør gå i arv». Sko som ikke er spesielt slitt, som for eksempel barna har hatt i voksende alder, har hun gitt videre, men sko som er utgått har hun kastet eller «jeg må jo ha litt sånn til å trekke ut i hagen med når jeg skal ut i komposten, så er det avlagte vintersko så gjør de seg ferdig der, nedi boden og så ut i hagen, og så går de i bosset».

Harald sier at sko har en tendens til å hope seg opp fordi han ikke helt vet hva han skal gjøre med dem når han ikke kan bruke dem lenger. Han ser det som sløsende å kaste dem med mindre de går helt i oppløsning, samtidig som det ikke er noe særlig å gi videre:

Det er mer at det er litt for gale å hive sko som er funksjonelle, og ikke helt vet om hvem som kan benytte seg av det, og det med samtidig em... slem med Fretex ved å gi de ting som kanskje de bare kaster med en gang likevel, det er ikke meningen å gi de sorteringsarbeidet, men det er veldig vanskelig å vite hva som passerer og ikke passerer hos dem da, så hvilken feil man skal begå der, så personlig sko har jeg i grunn hatt, ikke hatt noe særlig god praksis med å kvitte meg med når jeg ikke bruker det lenger (ler litt).

Igjen bringer han opp usikkerheten rundt hva som er greit å gi videre til institusjoner som Fretex og hva som bare lager unødvendig arbeid for dem. På grunn av usikkerheten rundt hvor han skal gjøre av sko som han ikke bruker, men som heller ikke er helt utgått, så blir de gjerne bare liggende i skapet eller i boden på ubestemt tid.

6.5 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg forsøkt å gi et innblikk i hvilke vurderinger som gjøres i forhold til avhending av klær og sko og hvilke forhold som virker inn på de valgene som tas. Jeg har presentert en forløpsmodell som viser prosessen fra innkjøp til avhending av klær og sko, og sett nærmere på viktigheten av innkjøpsverdi, affeksjonsverdi og trivselsverdi i forhold til alder, livsfase og kjønn. I tillegg har jeg vist at livsløpet klær og sko har i husholdningen

påvirkes av hvordan kroppen og identitetsfølelsen endres over tid på en måte som kan virke både forlengende og forkortende. Til slutt har jeg sett nærmere på selve avhendingen. Det å kvitte seg med klær man ikke bruker er noe flere mener de burde være flinkere til, både for å holde orden i klesskapet og fordi det kan komme andre til gode. Dette skiller seg fra kapittelet om mat der det å kaste brukbar mat ble sett på som «dumt» med tanke på andre og miljøet. Vurderingene rundt avhending av klær og sko preges av et ønske om at det skal komme til nytte eller utnyttes på best mulig måte, samtidig som alternativer til å kaste klærne må være tilgjengelig for at de skal benyttes. I neste kapittel vil jeg blant annet gå nærmere inn på hvordan tidspress og lagerplass påvirker livsløpet til gjenstandene og hvordan de avhendes, noe som også til en viss grad gjelder klær og sko.

Kapittel 7: Møbler og bruksting

Vi vil nå se nærmere på det lengste tidsforløpet i denne studien, nemlig livsløpet til gjenstandene og møblene som vi bruker, oppbevarer og omgir oss med i hjemmene våre. Miljøorganisasjonen Fremtiden i våre hender (FiVH) kan rapportere at i takt med nordmenns økning i inntekt har også forbruket økt, og forbruket av møbler er tredoblet fra 1990 til 2009 (Germiso 2011). Samtidig har det de siste årene blitt stadig mer trendy å kjøpe både klær, bruksting og møbler brukt både av miljøhensyn og for å gi et individuelt uttrykk (Stiauren 2014). Møbler og bruksgjenstander er ikke bare en del av husholdningen, men en del av «hjemmet». Det man omgir seg med i hjemmet skal nettopp få en til å føle seg «hjemme» og derfor gjenspeile ens personlige stil samtidig som de fyller en tiltenkt funksjon.

Forløpsmodellen for prosessen fra innkjøp til avhending av bruksting og møbler er den samme som i forrige kapittel og valgmulighetene for avhending av møbler og bruksting er relativt like som de for klær og sko. En viktig forskjell, spesielt når det gjelder møbler, er at de er større i størrelse og er derfor praktisk vanskeligere å kvitte seg med enn klær og sko, i tillegg til at de ofte kjøpes inn som en «investering» som skal være en del av hjemmet over lengre tid, altså har de et lengre «livsløp» som del av husholdningen. I dette kapittelet vil jeg også se nærmere på «unntakstilstandene» i forløpsmodellen der flytteprosesser kan forkorte livsløpet til gjenstander, mens det å ha plass til å lagre kan forlenge livsløpet i husholdningen. I likhet med klær og sko vil ikke det at bruksting og møbler har gått ut av bruk si at det automatisk blir en del av avfallsstrømmen, eller eventuelt havner på brukmarkedet, dette krever aktive valg og handlinger. I dette kapittelet vil jeg fokusere på hvorfor man ønsker å kvitte seg med møbler og generelle ting man finner i husholdningen og hva som påvirker hvordan man velger å kvitte seg med de aktuelle tingene.

7.1 Hvorfor kvitter man seg med ting?

Som med klær og sko skal det noe til før man kvitter seg med et møbel eller andre gjenstander når man først har fått det i hus. Flere av informantene sier at de svært sjeldent kaster «ting», mens de har lettere for å sette likhetstegn mellom mat og emballasje (det korteste tidsforløpet) og søppel. Maria sier for eksempel at «jeg kaster egentlig ikke så veldig mye, med mindre det er liksom sånn søppel i restavfall». Petter presiserer forskjellen mellom «ting» og det han eventuelt kaster som søppel ved å si at «jeg KASTER jo ikke småting, altså det er emballasjen i så fall og det...», og Sander tydeliggjør tidsperspektivet når han sier at «det skal mye til før

jeg kaster alt annet enn, som vi var inne på i begynnelsen, bare mat og vanlig søppel, men alt sånn spesialavfall det tar jeg gjerne litt lengre tid før jeg kvitter meg med».

Det er generell enighet i utvalget mitt om at gjenstander og møbler som er ødelagte og ikke brukbare for noen, og som det heller ikke «lønner seg» å reparere, kan kastes som søppel. Terje skylder på «overflodssamfunnet» for at han velger å kjøpe nytt heller enn å reparere det han har:

Noen ganger må jeg innrømme at vi hiver noe fordi at det ikke er moderne, det er litt i sønder så istedenfor reparere det som ofte koster en del, så er det like billig og så kjøpe nytt. Så da er det overflodssamfunnet som gjør at man faktisk kjøper nytt istedenfor å fikse, ordne, eller ja.

Det han legger i overflodssamfunnet kan da virke å være at det er dyrere å reparere enn å kjøpe nytt, men også at man lar seg styre av mote. Informantene virker også enige om at de helst ikke kaster eiendeler som er brukbare, men gir (eller forsøker å gi) dem videre. Svanhild forteller om en slitt møbelgruppe hun hadde arvet fra sin mormor som hun egentlig ikke hadde plass til, men som hun heller ikke følte hun kunne kaste:

Jeg var så lykkelig (ler mens hun snakker) når det var en venninne av meg som ville overta dem, for hun ville trekke dem om, det var det det stod i, at de måtte trekkes om hvis de skulle være i bruk, fordi de så ikke bra ut, så hun hadde lyst til å forsøke seg på det og dermed så ble de gitt vekk, ja.

Grunner informantene oppgir for å ville kvitte seg med ting som er brukbare er altså, som Terje var inne på, at det ikke lenger er «moderne», eller som Svanhild, at man ikke har plass til det og/eller at det ikke lenger ser «bra» ut. Andre grunner som nevnes er at man har ikke behov for det eller at det var et «bomkjøp» i utgangspunktet. Gunn forteller at «jeg kvittet meg med en sofa fordi at det var et bomkjøp, den var ikke god å sitte i, og den passet ikke til meg, den passet ikke inn her». Her kommer det frem at selv om det funksjonelle med eiendelen er viktig er det også et poeng at den skal «passe» til eieren og «passe inn» som en del av «hjemmet».

Elektronikk, og da spesielt mobiltelefoner og datamaskiner, skiller seg fra resten av gjenstandene fordi det her skjer en rask teknologisk utvikling som gjør deres levetid særlig preget av strukturell påvirkning. Dette påpekes også fra informantene. Svanhild bemerker til

eksempel at «altså hvis det er elektriske ting og litt sånne tekniske ting, så har det jo gjerne en *begrenset varighet* og hvor mye penger skal du legge i å reparere på gammelt fremfor å kjøpe noe nytt». Petter meddeler at han bytter mobil én gang i året, og da jeg spurte ham hvorfor svarte han at:

Nei, fordi da ringer det en fyr fra Netcom og sier "Hei, du har hatt, du kan få kjøpe sånn telefon som er bittebittelittegranne bedre enn den du allerede har, og så ser den bittebittelittegranne finere ut" og så sier du "JA!" og så tenker du "faen" (ler litt).

Dette er godt eksempel på en strukturell påvirkning der teleselskapet aktivt tar kontakt for å oppgradere mobiltelefonen, og at det da er veldig lett å takke ja selv om man egentlig ikke har behov for en ny mobil. Og hva skjer så med disse mobilene, både de som fremdeles er brukbare og de som er ødelagt? Flere av informantene forteller at de ligger fint i en skuff et sted i påvente av noen å gi dem videre til eller for å samle opp nok «spesialavfall» til at det er et poeng i å levere det på riktig plass.

7.2 Hva påvirker hvordan man velger å kvitte seg med ting?

Som for klærne og skoene er det flere måter å kvitte seg med møbler og bruksting enn å kaste dem i restavfallet eller levere dem på gjenbruksstasjoner. Man kan også gi dem videre til noen man kjenner som har bruk for dem eller til institusjoner som Fretex som kan selge dem videre, eller selge dem videre selv. I denne delen går jeg nærmere inn på påvirkningsfaktorene for hvordan man velger å kvitte seg med de forskjellige brukstingene og møblene som viste seg som mest fremtredende i analysen, nemlig tingenes tilstand, tilrettelegging for avhending, og egen intensjon og motivasjon. Jeg diskuterer også relaterte strukturelle og sosiale forhold under disse.

7.2.1 Tingenes tilstand

Gjenstandenes fysiske tilstand er en åpenbar påvirkningsfaktor for hvordan man velger å kvitte seg med noe. Om noe er ødelagt er dette sannsynligvis grunnen til at du har valgt å kvitte deg med det i utgangspunktet og du ser derfor ikke at noen andre kan gjøre nytte av det, og kaster det som søppel. Maria fortelle at hun har hatt sine møbler i nærmere ti år:

*Nå må de byttes ut (ler litt), ja nå begynner de å bli slitt, men de har holdt sin, men nå må det, nå er det boss, det må kastes, det er **ikke brukbart for noen**, det har begynt å bli hull i og... så det er boss, det må på dunken.*

Hun legger altså ikke bare vekt på at hun ikke ønsker det lenger, men at det ikke er brukbart for noen andre heller og at det derfor må kastes. Hun presiserer at hun da kjører det til

nærmeste «søppelfyllingsstasjon». Med andre møbler sier hun at «hvis det er på en måte grei standard på det, men jeg er lei det for eksempel, så enten gir jeg det vekk eller får en billig penge for det. Så da blir det Finn.no». Dette er en veldig typisk beskrivelse av det informantene oppgir som avgjørende for om man velger å kaste, gi bort eller selge bruksting de ikke lenger ønsker. Harald har en lignende forklaring:

Hvis ting er funksjonelle, men jeg ikke har noe særlig nytte av det lenger, så går det til Fretex, hvis ting er utslitt eller hullete eller malingsflekkete, eller er såpass nedslitt, tynnslitt at det ikke kan brukes før det går hull på det så kaster vi det.

Da jeg spør Synnøve om hun synes det er vanskelig å kaste ting svarer hun at «ja, hvis det ikke er ødelagt så er det det, men det er ikke vanskelig å gi det bort, hvis noen kan få bruk for det». Så Synnøve har ikke nødvendigvis kvaler med å kvitte seg med ting, men det er viktig for henne å sørge for at gjenstander som kan brukes fortsatt har mulighet til å bli brukt. Videre sier hun at:

*Jeg tror nok jeg er flink å ta ting på Fretex som går an å bruke og så føler jeg vel at jeg ikke har hatt så veldig mye å kaste da, egentlig, men det har jo kanskje fordi **jeg ser på alle tingene mine som litt mer verdifulle enn de er?** Det vet jeg ikke. Kanskje Fretex har kastet det (ler litt), men det går ikke så mye i bosset hvert fall av ting, det gjør ikke det (min uthevning).*

Her kommer det frem at selv om Synnøve ønsker å kvitte seg med noe ser hun det fortsatt som verdifullt om hun regner det som brukbart, og det kan virke som om hun mistenker at hun selv har en lavere terskel for å regne noe som brukbart enn det en erfaren gjenbrukshandel som Fretex har. Og det kan hun for så vidt ha rett i. Harald har fått erfare at gjenstander han ser som fullt brukbare ikke nødvendigvis blir tatt imot med åpne armer på Fretex da de også er avhengig av å ta imot ting som selger:

Vi hadde en erfaring en gang at vi ønsket å gi en sånn dobbelkøyeseng til Fretex, men de ville ikke ha den [...] for de mente den ikke var noe som deres kunder etterspurte, og dermed så gikk vi ett hakk ned i hierarkiet så og si da, og tilbydde den til, til loppemarkedet, som da tok imot den da.

Andre eiendeler er av en slik type at man ikke føler det er riktig å selge eller å gi dem til fremmede. Gunn hadde en ganske ny og dyr seng, men måtte kjøpe seg enda en ny av helsemessige årsaker:

Jeg kjøpte en seng som jeg også ga til min sønn, den var rimelig dyr da, men jeg synes ikke seng er sånn som man selger på markedet, men den kostet faktisk 24 000, så den har min sønn fått.

Elektroniske gjenstander, som vi var inne på tidligere, kan bli byttet ut fordi teknologien er utdatert eller fordi nyere teknologi yter bedre. Da Sander flyttet inn i leiligheten han nå bor i lot den tidligere beboeren sin gamle tv stå igjen:

da var det et tv som ikke fungerte lenger som stod i leiligheten jeg bor i nå fra før av og han som eide det sa "ja, dere kan bare får det", men det var jo skikkelig dårlig og sånn der CRT, gammelt firkantet svært, som ikke vi klarer å se på lenger i hvert fall, jeg får bare frysninger av å slå på skjermen og se hvor dårlig bildet er da, så det bare kastet vi [...].

Her er et eksempel på ting som fungerer, men som ingen egentlig vil ha fordi det er utdatert og derfor kastes som avfall. Dette kan relateres til det Klepp (2001) kaller funksjonell foreldelse i Packard/Strandbakkens foreldelsessystem. Harald påpeker også at enkelte forbruksting før eller siden blir søppel, og da gjerne også søppel som det er vanskelig å sortere til gjenvinning:

*[...] f.eks. malt tapet, eller sånne respatex-bord, eller andre sånne malte ting som på en måte kombinerer ulike elementer, [...] eller når malingskostene ikke lar seg vaske lenger (ler litt) så går de i bare i bosset, det kommer til et punkt hvor, hva er det det kalles for da, **tingenes sosiale liv**²⁰ kommer til en slutt, og så bare dumper du det (ler litt), ja, men i det **livsløpet** til en ting så prøver jeg jo til å bidra til å få, at det brukes lengst mulig da.*

Her synliggjør Harald tidsperspektivet som driver hele analysen og viser at enkelte eiendeler ikke er laget for å vare over lang tid, selv om man gjerne skulle ønske at de varte lenger.

7.2.2 Tilrettelegging for avhending

For å kunne avlevere gjenstander og møbler man ikke lenger ønsker til gjenbruk eller gjenvinning må det også være et mottaksapparat rundt dette. Når det gjelder bruksting og

---

²⁰ «[...] det var en kollega av meg en gang som kalte det det for lenge siden, "the social life of things", han kalte det for "rubbish theory", det at ting kunne resirkuleres over tid da, kunne, at det som noen har kastet på fyllingen som en gammel dør, kan andre komme å skrape malingen av og bruke den selv igjen da, sånn, tingenes sosiale liv» (Harald). Fordi dette er noe Harald har fått fra Thompsons «rubbish theory» har jeg ikke lagt vekt på «tingenes sosiale liv» som et begrep som har kommet ut av datamaterialet selv, og jeg valgte derfor heller ikke å følge opp dette nærmere i intervjuet med Harald.

møbler så er det tilrettelagt både fra offentlig side med gjenbruksstasjoner, og fra private foretak og frivillige organisasjoner for gjenbruk og redesign. Hvor godt tilrettelagt det er i den enkelte informants nærmiljø varierer derimot, og for mange av de større eiendelene er man avhengig av bil for å frakte det dit det skal.

Maria leverer brukbare ting som hun ønsker å kvitte seg med til Fretex eller innsamlinger som arrangeres av borettslaget der gjenstandene sendes «videre til de som virkelig har behov»:

Så har vi jo ofte sånn, i borettslaget så er det jo ofte sånn innsamling, de går rundt og har sånn innsamling. Og da er det alt mulig fra gjenstander, bord, type vaser, ting som du kan ha lys i, til klær og sko og, ja. Men det blir jo sendt ut av landet da, det blir jo sendt videre til de som virkelig har behov.

Det er interessant hvordan det å kvitte seg med ting man ikke lenger ønsker ofte kan forbindes med gode gjerninger overfor ukjente «andre». For det private tiltaket i borettslaget til Maria virker hovedmålet å hjelpe andre ved å gi bort eiendeler med den heldige bivirkningen at man også da blir kvitt gjenstander man ikke lenger ønsker med god samvittighet.

Når man ønsker å gi noe videre så kan det være en tidkrevende prosess, for det er som tidligere nevnt ikke alt Fretex tar imot. Terje forteller at «det er enklere å bare og så hive det, enn å ta seg bryet med å sette det i avisen og oppbevare det til noen gjerne ønsker det». Når man gir bort eller selger må man også forholde seg til andre og andres tidsplan, ikke bare sin egen, og det kan da være en lettere løsning, som Terje sier, å kaste det. Men han vil likevel kaste det på «riktig» måte:

Da kjører, låner jeg meg en tilhenger og så kjører jeg til gjenbruksstasjonen, som ligger ikke så langt fra der hvor vi bor, så vi hiver det ikke i naturen, vi tar vare på det og sørger for at det havner der hvor det BØR havne.

Når Terje sier han går for den enkleste løsningen er det tydelig at han også har en klar formening om hvilke løsninger som er reelle alternativer for ham. For ham ville det ikke vært en løsning å dumpe det han ikke lenger ønsker i naturen. Det letteste reelle alternativet blir derfor å levere det på en gjenvinningsstasjon der det kan bli tatt hånd om på «riktig» måte. Men selv om man gjør en innsats for å levere ting på riktig plass, kan mangel på fleksibilitet i systemet gjøre at man ikke får gjennomført dette slik som man ønsker. Harald forteller at

Jeg hadde en forbanna, unnskyld uttrykket, situasjon for, jeg tror det var 10-12 år siden, vi hadde vært flinke til å resirkulere, og ta ting i ulike komponenter, og så kjørte jeg ut i Rådalen tidlig en lørdag morgen for å dumpe det da i disse her resirkstasjonene, og så viser det seg at disse her resirkstasjonene innenfor Rådalen ikke åpnet før 10 på lørdag, mens den her generelle bossreturen den er åpen fra kl. 7 på lørdag, og alt som skilte den generelle bossreturen i fra resirkstasjonen var et sånt plastikkbånd som var spent over en plass, og så ville jeg da kjøre bort og så levere ting på den der resirkstasjonen og da kom disse her betjentene og sa det kunne jeg ikke gjøre for de åpnet ikke før 10, men så sa jeg "jammen jeg har jo ting her, jeg har jo resirkulert det jeg vil gjerne gå bort der og dumpe det", og det kostet ingenting å levere dette resirkmaterialet tilbake igjen i de stasjonene, men jeg fikk ikke lov til å gå dit for de åpnet ikke før 10, så jeg måtte dumpe dette jeg allerede hadde resirkulert i de generelle bosskonteinerne på Rådalen og i tillegg betale 100 kr (ler litt) i sånn bossavgift.

Dette sitatet gir et bilde på hvordan kildesortering ikke bare krever tid fra privatpersonen som skal sortere og levere det, men også noe som skal passe inn i strukturelle tidsbegrensninger, som privatpersonen følgelig må jobbe rundt.

7.2.3 Intensjon og motivasjon

Som vist i forrige avsnitt er det av forskjellige grunner ikke alltid man ender opp med å gjøre det man har en intensjon om å gjøre. For Ola er det å kvitte seg med gjenstander en prosess over tid der han har en intensjon om å gi det videre eller levere det til gjenvinning, men der dette ikke alltid blir resultatet:

Nei, jeg lar det stå delvis synlig, sånn at jeg i hvert fall vet at jeg har det der, [...] så da har jeg det i bakhodet at dette her må jeg på ett eller annet vis kvitte meg med. Så er det å forhøre seg med venner og kjente om det er noen som har bruk for en lampe eller en radio eller noe sånt som det, og hvis jeg ikke får tak i noen som vil ha det så er det jo da å høre om noen skal på returpunkt med det, eller med andre greier, om jeg kan få slenge meg med, eller om de gidder å ta med noen greier. Og får jeg ikke tak i det så er det å surre det inn i en pose og så legge det i bunnen av en annen bosspose (ler litt), snike seg ut i bosspannet med det og håpe at ingen fikk det med seg.

Dette er noe som går igjen i mitt datamateriale. Man holder på ting som ikke er helt ødelagt, men heller ikke helt brukbart eller man ikke har bruk for fordi man har en intensjon om å få

gjort noe med det på den ene eller andre måten. Som Ola sier: «jeg vil ikke kaste det bare for å kaste det, altså det er sånn, vil se om jeg kanskje får bruk for det eller om jeg finner ut at noen andre har bruk for det». Flere av informantene legger vekt på akkurat dette, at de ikke «kaster for å kaste», men har en intensjon bak. Maria setter seg selv i opposisjon til mennesker «som bare kaster for å kaste» deriblant hennes søster. Det må også være en intensjon bak kjøp, ikke «kjøpe for å kjøpe», og når hun kjøper noe hun virkelig liker blir hun «sjeldent lei det».

I tillegg til hvilke intensjoner man har for gjenstandene har man også forskjellige motivasjoner bak hva man velger å gjøre med dem. Som med mat, emballasje, klær og sko kan også valg rundt bruksting og møbler være motivert av økonomi, lærte verdier eller hva man ser som akseptabel oppførsel, omtanke for andre og/eller miljø, eller av orden og estetikk. En motivasjon som man ikke finner med henhold til mat og emballasje, men når det gjelder klær, sko, bruksting og møbler er affeksjon, altså det at man knytter seg til tingene (som oftest over tid). Ola forteller at «jeg har altfor mange ting som har affeksjonsverdi som jeg har liggende hjemme som jeg burde ha kvittet meg med, men det gjør jeg ikke (ler litt)». Her kommer det frem at det kan sees som noe irrasjonelt å ta vare på objekter bare på grunnlag av affeksjonsverdi, altså at det egentlig er noe man «burde» kvitte seg med, men ikke gjør.

Synnøve er tydelig på at hun ikke synes det er riktig å kaste gjenstander og møbler som kan brukes når det finnes alternative måter å avhende dem på. Hun sier at «det har med å tenke på andre» fordi når man kaster brukbare ting fjerner man muligheten for at de med dårlig råd kan få det eller kjøpe det billig. Derfor synes hun heller ikke det er riktig å holde på ting man ikke bruker fordi andre kan ha bruk for det. Hun sier:

*Men det er jo selvfølgelig de som har veldig, de som er så knyttet til ting at de ikke kan kaste det, men heller ikke gi de bort, det er litt sånn som dette loftet til mamma, og det synes jeg også er litt feil, fordi at **det er jo fortsatt bare ting**, man skal... hvis du kaster det så er det fordi at det er ødelagt, det er boss, eller så gir du det bort, hvis ikke du har tenkt å bruke det selv, istedenfor å sitte og ruge på en sofa liksom som du ikke skal bruke (ler litt). Så det koker vel ned til **økonomi** tenker jeg, at det er mitt forhold til det å ta vare på ting da.*

På spørsmål om han synes det er vanskelig å kaste ting svarer Harald at det noen ganger kan være godt å få kastet ting som har ligget lenge ubrukt «eller ting som en har arvet og som en

tar fordi en ikke har hjerte til å kaste det der og da som bare sitter der, man ikke har bruk for det». Samtidig så synes han, som med klær og sko, at det er vanskelig å ta avgjørelsen om han skal kaste det eller gi det videre til et loppemarked eller Fretex:

Så både ja og nei, jeg har vanskelig for å hive ting for jeg synes det bør komme til nytte, eller at det er for gale å bare hive ting som kanskje fortsatt har en verdi,[...] men samtidig så å få ryddet slik et sted og få tømt ting, og jeg vet at jeg har, kan gå til et godt formål, eller komme til bruk igjen, så går det greit å kaste, eller å resirkulere ting.

7.3 Unntakstilstander i tid og rom: Flytting og lagring

Til nå har jeg presentert en del av de vurderingene som gjøres når man skal kvitte seg med bruksting og møbler. Det kommer frem at informantene helst ikke kaster ting med mindre det er helt ødelagt, og at mange er villige til å strekke seg langt i både tid og rom for at tingene skal ha muligheten til å komme noen til nytte. Men hva skjer når tiden og rommet man har til rådighet forkortes eller forlenges?

7.3.1 Flytting: Forkorter tidsperspektivet

Nordmenn blir stadig mer mobile og dagens unge voksne flytter ofte. Dette finner jeg også blant mine informanter, der til eksempel Sander sier at:

Har flyttet fem ganger, siden jeg flyttet til Bergen, så nesten hvert år da, fordi det er alltid noe som skjer da, enten det er ny kjæreste eller, eller de selger leilighetene, mange forskjellige grunner, men stort sett bare flyttet innad i, i sentrum, ja.

Som ung voksen og student som leier bolig er Sander i en livsfase der bosituasjonen stadig endrer seg, eller som han sier i sitatet er det «alltid noe som skjer». I sin studie av husholdninger i England finner Gregson et al (2007) blant annet at det å flytte bolig som en del av et samlivsbrudd og/eller å starte sammen med en ny partner fører til at man kvitter seg med ting. De finner at for å avslutte det gamle og etablere det nye samlivet materielt må man kvitte seg med en del gamle eiendeler og skaffe nye eiendeler sammen. Da jeg spør Maria om hun måtte kvitte seg med mye da hun flyttet sammen med sin nåværende samboer svarer hun:

Hans ting (ler litt). Det var vel egentlig, det var veldig sånn ungkarsbolig da jeg kom inn der da, fordi at det er hans hus, men det var vel en del som røk til der ja (ler litt), så tok jeg inn mine ting istedenfor, for vi måtte ha litt annerledes preg på det siden han, ja, alenepappa og det var litt, så ja, da kvittet jeg meg med en del.

Maria byttet altså ut mye av samboerens eiendeler, da disse representerte hans gamle liv som ungar og alenepappa, med hennes eiendeler for å materialisere at dette også er hennes hjem. Gregson et al. (2007) gjør lignende funn i sin studie der den kvinnelige parten av forholdet flytter inn hos den mannlige og bytter ut deler av hjemmet som var med egne eller nye ting for å bygge et nytt hjem og materialisere forholdet, mens partneren viser kjærlighet og forpliktelse ved å la henne gjøre dette.

Ikke alle flytteprosesser skjer som en følge av splittelse eller dannelse av par, men mange involverer sosiale relasjoner i en eller annen form, og det er ikke noe som foregår i et tidsmessig vakuum. De fleste flytteprosesser er preget av et visst tidspress og fører derfor ofte til at prinsippene for hvordan man helst kvitter seg med ting må vike til fordel for praktiske løsninger og der resultatet kan være at man kaster mer enn man ellers ville ha gjort. Sander forteller at:

Jeg kan huske nesten alle gangene så har vi hatt en del bossekker med diverse, ikke at jeg kan putte fingeren på akkurat hva dette diverse var, men det er nok ganske mye sånn minimalistisk tanke da at nå skal vi flytte og da vil vi beholde minst mulig og bare, og være minst mulig tynget ned når vi flytter da, så jeg tror kanskje i akkurat den prosessen så tenker man annerledes, og kaster mer enn jeg ellers ville gjort da, [...] kan godt tenkes at jeg har kastet en del sånne ting som ellers jeg hadde gitt til Fretex, hvis ikke det var en flytteprosess, for da er det gjerne sånn at nå må du ut i løpet av en uke og da tar du deg ikke tid til sånne ting, og da glemmer man gjerne å resirkulere, ja.

Det er altså mange ting man ville beholdt eller kvittet seg med på en annen måte om man ikke var presset for tid og plass i flytteprosessen. Ola beskriver det stresset som en flytteprosess ofte innebærer og hvordan begrensede muligheter for å lagre dit du flytter kan gjøre det lettere å kvitte seg med bruksting selv om man kan få bruk for det igjen neste gang man flytter. Han forteller om hvordan han kastet mye av kjøkkenartiklene sine fordi han skulle flytte hjem igjen til moren og derfor ikke trengte dem der og da, og tenkte derfor «nei, drit, kan kjøpe nytt på IKEA». Ola forklarer at han var under stort tidspress i denne flytteperioden:

Ja, men det var altså et, akkurat den flyttingen det var et sånn der helvetes prosjekt altså, jeg jobbet så grisemye på den tiden der og flyttingen foregikk, eller alt av pakking og utvasking og sånn som det foregikk på nattestid, så jeg var egentlig møkk lei hele prosjektet når jeg var kommet så langt i flyttingen at jeg var begynt å, ja,

pakke ned kjøkkenet, da var det rett og slett i rent sinne at jeg bare gikk og fyrte det i bosset (ler litt), jeg hater å flytte, det er noe av det verste jeg vet.

På samme måte som Sander nevner innledningsvis har også Ola og Synnøve skiftet bolig relativt ofte de siste årene og har bodd mellom seks måneder og to år på hvert sted. Som vist innebærer disse flytteprosessene også en opprydding og kvittelsesprosess, men samtidig er det begrenset hvor mange ting man kan klare å akkumulere på de korte tidsperiodene de bor på hvert sted og hvor mye de i det hele tatt har plass til å lagre. Etter 13 år i det samme huset har Terje og kona bestemt seg for å flytte til et nytt sted. Etter så mange år i samme hus er det mye ting som må sorteres gjennom før de flytter og Terje sier det på mange måter skal bli deilig å få ryddet og kvittet seg med en del ting. I tillegg ønsker de å kjøpe noen nye møbler og ting når de flytter til det nye stedet «fordi at når du har hatt unger hjemme i et par og tjue år så har du stort sett holdt de samme tingene, nå er de flyttet ut begge to og da kan vi koste på oss å oppjustere oss en smule». Men det er litt av en prosess å sortere de gamle tingene og Terje synes det er vanskelig å velge hva de skal kaste og hva de skal beholde.

Ja. Det merker vi allerede, fordi at vi, du knytter deg til en del av disse tingene du har, det er en grunn for at du kjøpte de, de var praktisk den gangen og en del ting det sliter jeg med å si at "nei, det skal jeg ikke ha" altså, jeg har lyst å ta det med meg fordi at jeg kommer til et sted som jeg kan plassere et sted som jeg kan plukke det frem fra om 5-10 år, eller om 1 år, så jeg kommer nok til å ta med meg litt mer enn det jeg kanskje burde fordi jeg klarer ikke helt å kvitte meg med det, det er så kjekt å ha som Øystein Sunde sier, det er dessverre mye av det, men jeg får meg ikke til å hive det altså...

Terje har også i flytteprosessen et perspektiv på at det er ting som kan være greie å beholde fordi de kan komme til nytte 5-10 år frem i tid. Selv om flytting er en slags unntakstilstand der man i «kampens hete» kan ta raske valg om hva og hvordan man kvitter seg med ting, er det fortsatt mye man tar med seg fordi man er usikker på hvorvidt man kommer til å trenge det eller fordi man ikke er helt klar for å ta stilling til hva man skal gjøre med det. Disse tingene går ofte på lager.

7.3.2 Plass til å lagre: Forlenger tidsperspektivet

Der flytting kan være en prosess som forkorter tingenes livsløp i hjemmet kan det å ha plass til å lagre virke forlengende på dette livsløpet. Har man plass til å lagre ting vil man som oftest også lagre ting. O'Brien (2008:117) kaller dette «the law of junk» som er en

videreføring av Rathje og Murphys (1992) «law of garbage» som sier at søppel ekspanderer til å fylle de beholderne det er tiltenkt. Hvor mye man kan oppbevare er avhengig av hvor mye plass man har og som mitt datamateriale viser dikteres dette også ofte av hvor stabil eller ustabil bosituasjon man har. Som tidligere nevnt er fire av de fem yngre informantene i en livsfase hvor de flytter bolig relativt ofte og har slik en mer ustabil bosituasjon enn resten av informantene som er etablerte med familie og fast bolig. Jeg vil først se på hva informantene velger å lagre i boder, kjellere og på loft fremfor å sende det ut fra husholdningen. Så vil jeg se nærmere på de sosiale relasjonene forbundet med lagring.

7.3.2.1 Hva lagrer man?

Dette kapitlet tar i større grad enn de andre to analysekapitlene for seg gjenstander man ofte kjøper med en intensjon om å ha over lengre tid, spesielt når det gjelder møbler. Sander påpeker at det er «flere grunner til å beholde noe enn å kaste noe». Og dette er et veldig godt poeng fordi det, spesielt i en oppgave slik som denne, er lett kun å fokusere på alt som kastes og ikke på alt som faktisk beholdes. Det er åpenbart at man beholder ting man bruker, har bruk for eller som man kan få bruk for på et senere tidspunkt. Men man beholder også ting man ikke nødvendigvis bruker eller har tenkt å bruke.

Det informantene mine nevner at de lagrer er praktiske ting som brukes sjelden (f.eks. sesonggjenstander som julepynt eller vedlikeholdsprodukter til hus og hage), ødelagte ting som skal leveres eller hentes som søppel eller spesialavfall, originalemballasje i påvente av at ting må på reparasjon, egne ting av affeksjonsverdi (f.eks. fra barndom), ting av affeksjonsverdi for sine barn (og seg selv), arvede ting fra (avdøde) slektninger, ting man ikke har plass til å la stå fremme, men som man ønsker å ta frem igjen (eventuelt om man flytter til et større sted), ting man lagrer for andre, og ting man ikke vet hva man skal gjøre med eller ikke ønsker å ta stilling til akkurat nå.

På spørsmål om hva som skiller det som blir plassert i boden fra det som han velger å kvitte seg med sier Harald:

*Jeg tror bare det blir en litt sånn **større oppsamlingsloop**, du har større plass til å skyve ting vekk, før du må ta det vekk i andre enden da, at det blir mer som en slags sånn **strafferunde** som ting er på (ler litt).*

Det som samles i boder, på loft og i kjellere er på den ene siden ting som venter på å bli kastet, som har en uavklart status eller som bare er kjekt å ha, og på den andre siden ting som knyttes til minner og sosiale relasjoner.

7.3.3 Lagring av sosiale relasjoner

Gregson et al (2007) diskuterer hvordan sparing og kasting («saving and wasting») er kritisk for å uttrykke forskjellige kjærlighetsrelasjoner materielt. De legger særlig vekt på parrelasjoner og mor-barn-relasjoner og hvordan det å skaffe nye ting (og følgelig kvitte seg med de gamle) kan bidra til å sementere forholdet ytterligere eller for å gjøre noe bra for hverandre. Det jeg ønsker å se nærmere på her er hvordan jeg i mitt datamateriale finner at sosiale relasjoner eller kjærlighetsforhold både forårsaker og hindrer at man kvitter seg med ting.

Når man bor som en familie er det ikke bare opp til en selv hva man ønsker å beholde eller kaste, men noe som angår familien. Harald forteller at:

Jeg er vel egentlig litt motvillig til å hive ting for fort, eller resirkulere ting, på en måte jeg bare samler det opp i en periode, helt til jeg får beskjed at (ler litt) nå må jeg gjøre noen ting med det, og da må jeg ta en sorteringsrunde og se, at det går enten til Fretex eller til boss eller loppemarked og sånne ting.

For Harald er det å kvitte seg med ting noe han gjør for at samspillet i familien skal fungere. Han liker ikke å kvitte seg med ting, men han kan bare samle på dem så lenge det ikke går utover resten av familien, som for eksempel når de «trenger plassen til å lagre andre ting». Samtidig sier Harald at dette også gjøres av hensyn til udefinerte andre da «det er sånn generelt forståelse på at vi trenger ikke å lagre ting hvis ikke vi har bruk for det, eller vi trenger ikke å lagre ting hvis vi har lite bruk for det, når andre kan trenge det bedre enn oss». Disse «andre» kan også være familiære relasjoner, for eksempel er det flere av de eldre informantene som forteller at de gir møbler videre til barn som flytter ut, flere av de yngre informantene har arvet møbler fra sine foreldre. Harald forteller at «eldste datteren vår tok over hjørnesofaen, for et år siden, og ser vi når ungene flytter ut og bor i nærområdet så kan vi også hjelpe de med sånne småting, så hvis de trenger ting og vi ikke trenger det, sånn "tingenes sosiale liv"».

Sosiale relasjoner, da spesielt familiære relasjoner, kan også føre til at man lagrer mer enn man ellers ville gjort. Om man har barn som flytter mye rundt, som de yngre informantene i min studie, er det en overhengende fare for at de har behov for å lagre eiendeler hos foreldre over kortere eller lengre perioder. Igjen forteller Harald at:

I perioder så var det veldig (ler litt) mye på loftet, jeg kom nesten ikke frem da, så det er kjedelig, men selvfølgelig når en har lagringsplass og det har behov for det og de

skal flytte over Atlanterhavet med 2 koffertar og skal tømme alt som er igjen da, så er det jo klart de må sette ting noen steder, så det må vi være imøtekommende på akkurat det.

Så her er situasjonen at man lagrer ting man egentlig ikke ønsker å lagre for å være behjelpelig overfor egne barn, som en måte å vise omsorg på. Synnøve forteller også at hun lagrer eiendeler hos foreldrene som hun sannsynligvis ville oppbevart hos seg selv om foreldrene ikke bodde så nært. Petter gjør dette skillet:

Det jeg kvitter meg med det er ting jeg vet at det ikke er håp for i det hele tatt, og ting jeg lagrer hos mine foreldre det er sånne ting som det kan jo være en gang at jeg kommer til å trenge [...], og det jeg har hos meg selv det er ting som jeg bruker.

I tillegg til generelle ting som barna kan ha bruk for lagrer også de eldre informantene mye gjenstander av affeksjonsverdi både for seg selv og for barna. Dette er alt fra barneklær til gamle leker til tegninger og ting barna har laget. Terje forteller at de har et halvloft fylt med gjenstander som de selv har hatt som unge og som barna har hatt som de «ønsker å ta vare på, både av historiske verdi, men også ja, at ikke vi finner det riktig å hive det». Da jeg spurte om barna lagret eiendeler hos dem svarte Terje:

*Nei, de lagrer ikke hos oss, men dette er ting som vi har hatt under oppveksten som vi **lagrer for dem**, det er vel like mye for vår egen del som for deres del hvert fall foreløpig, til vi en dag kan ta det frem og så kan det bli et artig gjensyn for noen av oss.*

Disse affeksjonsgjenstandene kan også få ny bruksverdi når det kommer en ny generasjon til. Svanhild forteller at de også har tatt vare på en del leker fra barna var små på loftet «og nå har jo vi etterhvert fått barnebarn så det kommer jo ned igjen». Det å ha plass til å lagre gir en fleksibilitet til å bruke de samme tingene over flere generasjoner. Men så er det også en del ting som ikke kan brukes på nytt på samme måten, som det likevel er vanskelig å gi slipp på:

Så kunne det sikkert vært en hard hånd der oppe med gamle skolebøker og sånn som aldri blir sett på, ja, men det også er jo sånn "ooh, er det her den er ja, mmmm" og så blir den lagt pent ned igjen, ja (Svanhild).

Men så lenge man har plass til det er det heller ingen grunn til å kvitte seg med det. I tillegg til å lagre for sine barn lagrer de eldre informantene også for sine foreldre eller andre slektninger som har gått bort. Terje forteller at:

Så har jeg samtidig mistet min søster, hun var alene, så etter henne var det møbler, så mistet jeg min mor, så etter henne var det møbler, så vi har brukt den kjelleren til sånn oppbevaring av... ja, for familien, enten det er en av ungene eller det er min familie da, og noe har vi kunnet gi videre til ungene hvis de har ønsket det, så vi har tatt vare på, vi må jo etterhvert hive og det har vi gjort altså, vi solgte en del og kastet noe.

Gjennom lange liv akkumulerer man en mengde ting som man også etterlater seg når man dør, som sitatet fra Terje illustrerer. Som generasjonen mellom de rastløse barna og de aldrende eller døde foreldrene sitter de eldre informantene igjen med en god del gjenstander og møbler. Dette gjør også at de har et mer aktivt forhold til hva de ønsker å etterlate seg, eller ikke etterlate seg når deres tid er kommet. Gunn uttrykker en viss angst for at hennes mest verdsette eiendeler, både det som opprinnelig var hennes og det som hun har arvet, ikke skal bli tatt vare på av barna hennes når hun er borte.

Jeg er jo livredd for det at hvis jeg stryker med så skal de hive noe, sant så (ler litt), det er ting som jeg har påpekt at dette skal aldri hives, selv om du ikke liker det så skal det aldri kastes, jeg har et Jesusbilde etter min oldemor, og det må jo aldri kastes, det ligger inni klesskapet mitt, og folk har spurt om de kan få det av meg, men det, nei, det (ler litt) det skal jeg ha, men det skal aldri opp på veggen min, men det må aldri kastes.

Harald har større fokus på det han ikke ønsker å etterlate:

Jeg begynner å tenke litt mer langsiktig [...] og så prøve å holde, kan du si, mengden vi har litte grann nede, for når du både har ryddet hus til besteforeldre som har gått bort og foreldre, så ser jeg at det er veldig mange ting som har hopet seg opp som det er vanskelig at andre kan benytte seg av, og da prøver jeg kanskje å tenke litt på alle ting som vi akkumulerer, om vi trenger det eller hva vi ønsker å ha, det er en avveining mellom å legge ting vekk fordi du ikke kan ta beslutningen (ler litt), og det å prøve å gjøre det, det blir to forskjellige ting da.

7.4 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg forsøkt å gi et innblikk i hvorfor og hvordan man kvitter seg med bruksting og møbler. Som med mat, klær og sko må også bruksting og møbler være ødelagte, og heller ikke lønne seg å reparere, før det er greit å kaste dem som søppel. Gjenstander og møbler som fortsatt er brukbare gis som oftest bort til Fretex, loppemarked eller i forbindelse med en innsamling til et godt formål. I noen få tilfeller det kan også selges for en «billig penge» om det er i særlig god stand, men det viktigste virker å være at tingene får en ny mulighet til å bli brukt. Til tross for at informantene har et fokus på at objektene de ikke lenger ønsker skal komme andre til nytte er det ikke alltid dette lar seg gjøre, enten på grunn av at det blir for utfordrende å bringe det til riktig plass til riktig tid midt imellom alle andre hverdagslige plikter og gjøremål, eller fordi at på ett eller annet tidspunkt «så må det bare gå». Det er en interessant dualisme rundt dette som dukker opp i mitt datamateriale. På den ene siden så skal man ikke kaste ting som er brukbare, men på den andre siden skal man heller ikke ha for mange ting, eller ha ting «bare for å ha dem».

I tillegg har jeg diskutert hvordan flytting kan dannet et press på både tid og rom og derfor gjøre at man kaster mer og mindre «riktig» enn man ellers ville ha gjort, mens rom til å lagre gjør at man kan utsette å ta avgjørelser over hva man vil kvitte seg med og hva man vil beholde. Hvor aktuelle de forskjellige problemstillingene er varierer med hvilken livsløpsfase man er i, og lagring er spesielt forbundet med sosiale relasjoner og perspektiver på fremtiden.

Kapittel 8: Avslutning

Denne studiens overordnede problemstilling har vært hvorfor man ønsker å kvitte seg med ting, og hva som påvirker hvordan og når man gjør det. Jeg vil her gi en oppsummering av studien og til slutt gi en kort diskusjon av funnene og hvilke implikasjoner disse har for videre forskning.

8.1 Oppsummering

Gjennom arbeidet med denne oppgaven har jeg forsøkt å sette ord på noe som er en helt åpenbar del av menneskers hverdag, men som det likevel er så lett å overse, både som en del av hverdagen og som et forskbart emne. I bakgrunnskapittelet har jeg vist at det å studere hvorfor og hvordan man kvitter seg med eiendeler har relevans på et lokalt, nasjonalt og globalt nivå. Hvordan vi forholder oss til søppel på et individuelt nivå bidrar til å forme både lokal og global økonomi, samtidig som politisk satsning og hvilke mottaksapparater som eksisterer legger føringer for hvordan vi kvitter oss med forskjellige eiendeler. Ved å gjøre rede for tidligere forskning på emnet har jeg også vist den utstrakte sosiologiske relevansen av å studere problemstillinger rundt kasting og søppel. Her er det særlig de empiriske studiene til Gregson et al (2007) og Evans (2012) av hvordan sosiale og materielle kontekster påvirker hva man kvitter seg med som har inspirert mitt forskningsprosjekt.

Jeg belyser problemstillingen gjennom en eksplorerende studie inspirert av «grounded theory», og bruker intervju med enkeltpersoner som metode for datainnsamling. Ved å bruke intervju som metode fikk jeg et rikt og spennende datamateriale som ga meg innsikt i informantenes egne oppfatninger og refleksjoner rundt det å kvitte seg med ting. Å dele inn utvalget etter aldersgruppene 20-30 år og 50-60 år ga meg også innsikt i hvordan sosiale og strukturelle kontekster varierer mellom livsfaser, samtidig som det er en forbindelse mellom dem da den eldre aldersgruppen kan representere foreldregenerasjonen til den yngre, og omvendt. I tråd med forskningsdesignet har jeg gjort en «grounded» analyse av mitt datamateriale. Jeg har derfor ikke tatt utgangspunkt i et allerede etablert teoretisk rammeverk, men forsøkt å finne rammeverket i mitt eget datamateriale. Gjennom analysen har det vist seg fruktbart å bruke *tid* som underliggende analysekategori og har dette vært instrumentelt for å utvikle mine to forløpsmodeller som viser avhendingsprosessen i tid.

I analysekapittelet om mat og emballasje introduserer jeg min første forløpsmodell som illustrerer prosessen med å kvitte seg med mat og emballasje i tid og hva som påvirker valgene som tas fra innkjøp til kasting. Når maten forbrukes ender man opp med biproduktene

1) emballasje i form av papp, plast, glass og metall, 2) matrester i tilberedt og utilberedt form og 3) mat man ikke har rukket å bruke før den ble dårlig. Hvor mye man ender opp med av de tre kategoriene og hvordan man velger å kvitte seg med dem varierer med strukturelle og sosiale forhold.

Alle informantene mine gir uttrykk for at det å kaste brukbar mat er noe de helst ikke gjør, både av økonomiske grunner (mat sees på som dyrt), og fordi det kan få negative konsekvenser for «andre» og for miljøet. I tillegg blir det å kaste brukbar mat sett på som en «unødvendig» og sløsende handling. Likevel hender det at informantene kaster mat som en konsekvens av hvordan hverdagslivet deres er organisert og matens egen materialitet, og jeg diskuterer dette i forhold til alder og livsfase. Når maten er forbrukt ender man av produksjonsmessige årsaker opp med en del emballasje. Hvor mye av dette som sorteres og leveres til gjenvinning avhenger av hvor godt tilrettelagt det er for kildesortering i informantenes nærmiljø, samtidig som det avhenger av hvor mye tid man har til rådighet eller er villig til å bruke på det og hvor god plass man har til å organisere de sorterte materialene. For å bøte på begrensninger i tilrettelegging, tid og rom finner jeg at gode rutiner og motivasjon kan være hjelpelike.

Neste analysekapittel tar for seg hva som påvirker hvorfor, hvordan og når man velger å kvitte seg med klær og sko. Klær og sko er forbruksvarer med et lengre livsløp i hjemmet enn mat og emballasje, men hovedsakelig med et kortere livsløp enn bruksting og møbler. Jeg har likevel laget en felles forløpsmodell for klær, sko, bruksting og møbler da valgmulighetene man har for å kvitte seg med dem og påvirkningsforholdene for hvilken mulighet man velger er relativt like. Hovedgrunnene til hvorfor man ønsker å kvitte seg med klær og sko er også lik for møbler og bruksting. Det er at 1) de er slitt eller ødelagt, 2) det var et bomkjøp i utgangspunktet, 3) en har «vokst fra det» i størrelse, stil eller funksjon, eller 4) at man ikke har plass til det. Om noe er ødelagt kan det repareres om det «svarer seg» økonomisk eller affeksjonelt. Resten sendes ut av husholdningen ved å kastes som søppel, ved å gis bort eller ved å selges. Hvilken av disse utgangene man velger varierer også her med sosiale og strukturelle forhold.

Når det gjelder klær og sko diskuterer jeg pengeverdi og affeksjonsverdi i forhold til livsløp og kjønn. Her finner jeg at klær og sko også har en trivselsverdi. Klær har større nærhet til kroppen enn andre eiendeler og er derfor også sårbare for kroppens endringer over tid. Jeg finner at kroppslige endringer kan bidra til at klær går ut av bruk, men det betyr ikke

nødvendigvis at man kvitter seg med dem. Til slutt viser jeg hvordan selve avhendingen av klærne er en prosess. Det krever tid og energi å sortere ut de klærne man eventuelt ikke bruker lenger og å avgjøre hvordan man skal kvitte seg med dem. Utslitte og ødelagte klær kastes i restavfallet, mens klær som kan brukes gis til familie og venner eller til Fretex, UFF, loppemarked eller veldedige innsamlinger.

Til slutt ser jeg nærmere på de siste eiendelene i den andre forløpsmodellen, nemlig tingene vi omgir oss med. Bruksting og møbler har det lengste livsløpet i husholdningen og regnes i større grad enn de andre kategoriene som en del av «hjemmet». Gjennom analysen er det fire forhold som står særlig frem som viktige for hvordan man velger å kvitte seg med bruksting og møbler: 1) tingenes tilstand, 2) tilrettelegging for avhending, 3) hvilke intensjoner man har for gjenstanden, og 4) hva som motiverer en til å handle på den ene eller andre måten. Også her er informantene motvillige til å kaste eiendeler som søppel med mindre de er helt ødelagte og ikke brukbare for noen. Men om man skal gi bruksting eller møbler videre er man også avhengig av å ha en mottaker og frakte/hentemuligheter. Selv om man har intensjoner om å gi ting videre eller levere dem på riktig sorteringsplass kan omstendighetene være slik at dette ikke lar seg gjøre innenfor et visst tidsrom og blir derfor for upraktisk å gjennomføre. En god måte å illustrere dette på er gjennom de to unntakstilstandene i tid og rom i forløpsmodellen: *flytting* og *rom til å lagre*. Jeg diskuterer disse i forhold til livsfase og sosiale relasjoner.

8.2 Diskusjon

Gjennom denne studien har jeg forsøkt å belyse hvordan vi forholder oss til det vi ønsker å kvitte oss med og hva som påvirker hva vi gjør med det. Det er få som kan si seg uenige med at det kastes mye i dag, men hvorfor ting kastes og hva som påvirker hvordan man kvitter seg med disse eiendelene man ikke lenger ønsker har vi lite kunnskap om. Det har lenge vært tatt for gitt at dagens voksende søppelfyllinger er et symptom på at samtiden preges av en «bruk-og-kast-mentalitet» der man kaster det gamle til fordel for det nye uten å ofre dette en videre tanke. Men som O'Brien (2008:6) påpeker er:

The idea that people's understandings of and relationships with waste boil down simply to some kind of programmed insatiability and indifference built into consumerism is far too simplistic.

For å få innsikt i hvorfor så mye kastes er det viktig å se nærmere på hva som faktisk skjer i menneskers hverdag. Her har mitt valg om å gjøre en «grounded» studie vært viktig. For å utforske området startet jeg med en bred innfallsvinkel og valgte å se på tre typer eiendeler.

Ved hjelp av forløpsmodellene har jeg forsøkt å illustrere at hvorfor og hvordan vi kvitter oss med ting er en kompleks prosess. Det er lite i studien som tyder på at det å kvitte seg med ting er en tankeløs handling som drives av et umettelig behov for det nye. Tvert imot krever det mye energi og nøye vurderinger, ikke bare i forhold til hvorvidt man ønsker å bli kvitt eller beholde, men også hvordan man eventuelt skal kvitte seg med det. Når man tar for seg alle de tre typene eiendeler i en studie blir det også tydelig hvordan vanskelighetsgraden med å kvitte seg med ting stiger mellom de forskjellige tidsforløpene, både på grunn av eiendelenes fysiske kvaliteter og fordi valgmulighetene for hvordan å «bli kvitt» øker. I tillegg øker sannsynligheten for å knytte gjenstanden til minner og sosiale relasjoner jo lengre livsløp den har i husholdningen.

Forhandlinger rundt hva man vil kvitte seg med skjer heller ikke i et vakuum, men i en hverdagssetting under konstant påvirkning fra sosiale og strukturelle forhold. Her har det også vært særlig fruktbart å trekke frem informantenes egne livsløpsfaser for å belyse at hvordan hverdagslivet er organisert i tid og rom har konsekvenser for hvorfor og hvordan man kvitter seg med de forskjellige typene eiendeler, og ikke minst for lengden på tingenes livsløp, altså når man velger å kvitte seg med dem. Spesielt for de yngre informantene som er i en mer ustabil livsfase krever opprettholdelsen av sosiale relasjoner en viss fleksibilitet i hverdagen som kan gå på bekostning av mat man har i husholdningen. Disse er også mer mobile og flytter oftere enn de som er i en mer stabil livsfase, og har mindre plass til å lagre eiendeler.

Noe som går igjen for mat, emballasje, klær, sko, bruksting og møbler er et ønske fra informantene om at det som er brukbart skal komme til nytte. Ingen ønsker å kaste hverken mat, klær eller møbler med mindre det er helt ødelagt og om de skal kvitte seg med brukbare ting skal det komme noen til nytte. De ønsker ikke å «kaste for å kaste», men at det skal være en hensikt bak det man kaster og at det som kan brukes blir brukt. Sammen med ønsket om nyttiggjørelse er det også en usikkerhet rundt hvordan disse tingene best kan komme til nytte og hvilken stand de må være i for å kunne gi dem videre. Denne usikkerheten fører ofte til at man utsetter å ta valget. Har man plass til å lagre trenger man heller ikke å kvitte seg med ting, helt til man treffer et ustabiliserende moment som for eksempel det å måtte flytte. Flytting er en prosess som gir begrensninger i både tid og rom og kan derfor bidra til at man ønsker å kvitte seg med ting generelt, men også at mer av det blir kastet som søppel da tidspresset ofte begrenser avhendingsmulighetene.

Det jeg viser med denne studien er at det å kvitte seg med eiendeler er en kompleks prosess over tid, så kompleks at det jeg presenterer her ikke er nok til å vise hele bildet. Blant annet har det ikke vært mulig for meg å finne noen som «sløser» mye, eller som ligner mer et såkalt «bruk-og-kast-menneske» en de jeg har presentert i denne studien. En utfordring for videre forskning kan være å forsøke å identifisere disse (i den grad de finnes), og om dette eventuelt kan relateres til variabler som sosioøkonomisk status, livsløpsfase og/eller kjønn. Forhåpentligvis har denne studien likevel vært nok til å vise hvorfor prosessene rundt kasting og søppel er viktige deler av samfunnet som må belyses om vi skal forstå samfunnet som helhet.

Litteraturliste:

- Bampilis, Tryfon (2012): History of consumption and waste, world, 1900s. I Zimring, Carl A. og William L. Ratje (red.) *The encyclopedia of consumption and waste: The social science of garbage*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC Sage Publications.
- Baudrillard, Jean (1998 [1970]): *The consumer society: Myths and structures*. London, California og New Delhi: Sage publications.
- Blumer, H. (1969) *Symbolic interactionism. Perspectives and methods*. Berkley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Brannen, Julia og Ann Nilsen (2011): "Comparative biographies in case-based cross-national research: Methodological considerations". *Sociology*, 45 (4): 603-618.
- Buckley, Harriet og Nicky Gregson (2009): "Crossing the threshold: municipal waste policy and household waste generation". *Environment and Planning A* 41: 929-945.
- Chappells, Heather og Elisabeth Shove (1999): "The dustbin: A study of domestic waste, ousehold practices and utility services". *International planning studies*, 4 (2): 267-280.
- Crang, M., A. Hughes, N. Gregson, L. Norris og F. Ahamed (2012): "Rethinking governance and value in commodity chains through global recycling networks ". *Transactions of the Institute of British Geographers*.
- de Coverly, Edd, Lisa O'Malley og Maurice Patterson (2003): "Hidden mountain: the social avoidance of waste". *International center for corporate social responsibility: Research paper series*, (08-2003).
- Derksen, Linda og John Gartrell (1993): "The social context of recycling". *American Sociological Review*, 58 (3): 434-442.
- Digranes, Eivind (2013): Bergen er best på boss. *Bergens Tidende* 18. juli 2013. Hentet 30. mai 2014 fra: <http://www.bt.no/nyheter/lokalt/Bergen-er-best-pa-boss-2933607.html#.U4ijNxBnNrN>.
- Dobraszczyk, Paul (2012): History of consumption and waste, world, 1800s. I Zimring, Carl A. og William L. Rathje (red.) *Encyclopedia of consumption and waste: The social science of garbage*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC Sage Publications.
- Dotti Sani, Giulia Maria (2014): "Men's employment hours and time spent on domestic chores in European countries". *Journal of family issues*, 35 (8): 1023-1047.
- Douglas, Mary (2002 [1966]): *Purity and danger : an analysis of concepts of pollution and taboo*. London og New York: Routledge.
- Evans, David (2011): "Blaming the consumer – once again: the social and material context of everyday food waste practices in some English households". *Critical public health* 21 (4): 429-440.

- Evans, David (2012): "Beyond the throwaway society: Ordinary domestic practice and a sociological approach to household food waste". *Sociology*, 46 (1): 41-56.
- FINN (2014): *Mulighetenes marked*. Hentet 30. mai 2014 fra: http://hjemmehos.finn.no/no/om_oss/litt_fakta/
- Fretex (2013): *Fretex-gruppen: Årsrapport 2012*. Hentet 30. mai 2014 fra: <http://www.fretex.no/om-fretex/om-fretex>
- Fretex (2014a): *Hva skjer med klærne?* Hentet 30. mai 2014 fra: <http://www.fretex.no/gi-til-fretex/miljo/hva-blir-toyet-til>
- Fretex (2014b): *Innsamling*. Hentet 30. mai 2014 fra: <http://www.fretex.no/gi-til-fretex/finn-innsamlingsboks>
- Germiso, Mekonnen (2011): *Forbruk*. Hentet 30. mai 2014 fra: <http://www.framtiden.no/201103102140/faktaark/forbruk/forbruk.html>
- Gille, Zsuzsa (2010): "Actor networks, modes of production, and waste regimes: reassembling the macro-social". *Environment and Planning A* 42: 1049-1064.
- Glaser, B. og A. Strauss (1999 [1967]): *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Piscataway, NJ, USA: Aldine Transaction
- Grana, Pål (2010): «Jeg pynter meg jo for meg selv, og ikke for dem» - en kvalitativ studie av forbrukere av sminke. Masteoppgave i sosiologi ved Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet (NTNU).
- Gregson, N., M. Crang, F. Ahamed, N. Akhter og R. Ferdous (2010): "Following the things of rubbish value: End-of-live ships, "chock-chocky" furniture and the Bangladeshi middle class consumer". *Geoforum*, (41 (2010)): 846-854.
- Gregson, N., A. Metcalfe og L. Crewe (2007): "Identity, mobility and the throwaway society". *Environment and planning D: Society and space*, 25: 682-7000.
- Hansen, Ole Jørgen og Hanne Møller (2013): *Matsvinn i Norge 2013: Status og utviklingstrekk 2009-2013*. Østfoldforskning. Hentet 9. mai 2014 fra: <http://www.nhomatogdrikke.no/getfile.php/ForMat/Rapporter%20-%20Faktaark/OR%2032%2013%20Matsvinn%20i%20Norge%202013%20%20Status%20og%20utviklingstrekk%202009-2013.pdf>
- Hansen, Ole Jørgen og Anne Marie Schrøder (2012): "Spis opp maten din!". *Ren mat*. Hentet 9. mai 2014 fra: www.nhomatogdrikke.no/getfile.php/ForMat/Rapporter-Faktaark/SpisOppMaten-RenMat.pdf
- Hawkins, Gay (2006): *The ethics of waste : how we relate to rubbish*. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield.
- Hermstad, Arild (2013): *Avfallsrekorder, er de kommet for å bli?* Hentet 17. februar 2014 fra: <http://www.framtiden.no/201308136196/blogg/arilds-blogg/avfallsrekorder-er-de-kommet-for-a-bli.html>

- Hetherington, Kevin (2004): "Secondhandness: consumption, disposal, and absent presence". *Environment and Planning D: Society and space*, 22: 157-173.
- Holden, Erling (2005): "En rett og to vrangle... : tre teser om miljøholdninger og husholdningenes forbruk". *Sosiologisk tidsskrift*, 13: 261-286.
- Hoorweg, Daniel og Perinaz Bhada-Tata (2012): *What a waste: A global review of solid waste management*. Urban development series - knowledge papers, Washington DC: World Bank.
- Hylland Eriksen, Thomas (2011): *Søppel: Avfall i en verden av bivirkninger*. Oslo: Aschehoug og Co.
- Imamichi, Tomoaki D. (2012): Garbage project. I Zimring, Carl A. og William L. Rathje (red.) *Encyclopedia of consumption and waste: The social science of garbage*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: Sage Publications.
- Jørgensen, Finn Arne (2012): Scandinavia. I Zimring, Carl A. og William L. Rathje (red.) *Encyclopedia of consumption and waste: The social science of garbage*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: Sage Publications.
- Klepp, Ingun Grimstad (2001): *Hvorfor går klær ut av bruk? Avhending sett i forhold til kvinners klesvaner*. Rapport 3-2001. Oslo: Statens institutt for forbrukssforskning (SIFO).
- Lucas, Gavin (2002): "Disposability and dispossession in the twentieth century". *Journal of material culture*, 7 (1): 5-22.
- Miljødirektoratet (2013a): *Avfall og gjenvinning*. Hentet 4. mai 2014 fra: <http://www.miljostatus.no/Tema/Avfall/Avfall-og-gjenvinning/#E>
- Miljødirektoratet (2013b): *Tekstilavfall*. Hentet 25. mars 2014 fra: <http://www.miljostatus.no/Tema/Avfall/Avfall-og-gjenvinning/Avfallstyper/Tekstilavfall/>
- Miljøverndepartementet (2013): *Fra avfall til ressurs: Avfallsstrategi*. Oslo: Miljøverndepartementet.
- O'Brien, Martin (2008): *A crisis of waste? understanding the rubbish society*. New York: Routledge.
- O'Brien, Martin (1999): "Rubbish values: Reflections on the political economy of waste". *Science as culture*, 8 (3): 269-295.
- Packard, Vance (1961): *The waste makers*. New York: McKay.
- Pedersen, Hege Fossler (2013): *Spar penger på storhandel - kjøp stort og spar 26 000 kr*. Hentet 9. mai 2014 fra: <http://www.klikk.no/foreldre/mat/article844415.ece>
- Rathje, William L. og Cullen Murphy (1992): *Rubbish! : the archaeology of garbage*. New York: Harper Collins.

- Ritzer, George (1998): "Introduction" s. i Baudrillard, Jean (red.), *The consumer society : Myths and structures*. London, California og New Delhi: Sage Publications.
- Silverman, David (2011): *Interpreting qualitative data: 4th edition*. London, Thousand Oaks, New Delhi, Singapore: Sage Publications.
- Stebbins, Robert A. (2001): *Exploratory research in the social sciences*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Steiro, Gard (2014): Ingen tid for ansvarsfraskrivelse. *Bergens Tidene* 17. mars 2014.
- Stewart, Fraser Andrew (2011): *Scotlands's rubbish: Domestic recycling, policy and practice in everyday life*. University of Edinburgh.
- Stiauren, Kristina Valheim (2014): *Nå er det kult med brukt*. Hentet 30. mai 2014 fra: <http://www.framtiden.no/201201085388/aktuelt/forbruk/na-er-det-kult-med-brukt.html>
- Strasser, Susan (1999): *Waste and want: a social history of trash*. New York: Metropolitan Books.
- Thompson, Michael (1979): *Rubbish theory: the cration and destruction of value*. Oxford, New York, Toronto, Melbourne: Oxford university press.
- Thoring, Liv (2012): *FN hard ut mot verdens matkasting*. Hentet 17. februar 2014 fra: <http://www.framtiden.no/201205305641/aktuelt/mat/fn-hardt-ut-mot-verdens-matkasting.html>
- UFF (2014a): *Hvor kan du gi til UFF?* Hentet 30. mai 2014 fra: http://www.uffnorge.org/index.php?Itemid=357&option=com_storelocator&view=map
- UFF (2014b): *Organisasjonene*. Hentet 30. mai 2014 fra: <http://www.uffnorge.org/om-uff-norge/organisasjonene>
- Varul, Matthias Zick (2006): "Waste, industry and romantic leisure: Veblen's theory of recognition". *European Journal og Social Theory*, 9 (1): 103-117.
- Vidal, John (2013): Toxic "e-waste" dumped in poor nations, says United Nations. *The Guardian*. <http://www.theguardian.com/global-development/2013/dec/14/toxic-ewaste-illegal-dumping-developing-countries>.
- Zimring, Carl A. (2012): Introduction. I Zimring, Carl A. og William L. Rathje (red.) *Eyclopedia of consuption and waste: The social science of garbage*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: Sage Publications.
- Zimring, Carl A. og William L. Rathje (2012): *Encyclopedia of consuption and waste: The social science of garbage*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: Sage Publications.

Ødven, Anne Merete (1997): "De gamle damene med handleveske: om forholdet mellom miljøvennlige holdninger og handlinger" s. i Nilsen, Ann (red.), *Miljøsociologi: samfunn, miljø og natur*. Oslo: Pax.

Kilder brukt hos bir.no:

<http://www.bir.no/birkonsernet/Aarsrapport2012/Sider/OmBIR.aspx>

<http://bir.no/birprivat/sider/Returpunkt.aspx>

<http://www.bir.no/birkonsernet/Aarsrapport2012/Sider/Utvikling.aspx>

<http://bir.no/birprivat/Sider/Gjenvinningsstasjon.aspx>

Vedlegg:

Intervjuguide

Kjønn:

Alder:

Yrke:

Utdanning (akademisk/ikke akademisk):

Bor i hus/leilighet, og hvor lenge:

1. Hva definerer du som søppel? Kan du reflektere litt rundt hva som er søppel for deg?
Har du alltid sett det slik?
  - Forskjell mellom mat/emballasje og bruksgjenstander/møbler?
2. Hvorfor kvitter du deg med ting?
  - Ødelagt, utgått, ubrukelig på andre måter?
  - For vane å reparere/sende til reparasjon?
3. Hvordan bestemmer du hva du kaster og ikke?
4. Tenker du fremover på det du kjøper? På Livslengde av det du kjøper?
  - Hvor ofte kjøper du klær/mat? Impulskjøp?
5. Hvordan kvitter du deg med ting?
  - Kaste i søppel? Kildesortere?
  - Gi bort?
  - Selge?
  - Forskjell mellom arbeidsplass og hjemme?
6. Er det vanskelig for deg å kaste ting?
  - Er det forskjell mellom kategorier (mat, emballasje, avis, klær, bruksgjenstander, møbler)?
  - Er det noe du lagrer heller enn å kaste? Hva skiller det som står i boden og det som går i søppelet? Har du stor bod/lagringsplass?
  - Lagrer ting hos foreldre? Barn lagrer ting hos deg?
7. Føler du noe spesielt når du tenker på søppel, eller når du kaster noe?
8. Hvor mye tror du at du kaster i forhold til andre?
  - Hvor ofte går du ut med søppelet? Alltid full pose?